

אוצר
מפרשי
המגילה

מגילת אסתר

ברכת הרב את ריבנו

פיוט אשר הניא

מהדורת
אברהם שאנבערגער

ה

מכון ירושלים • תש"פ

פתח האוצר

בתודה ובברכה לנותן התורה ית"ש ניצבים אנו על מפתנו של אוצר נוסף, נדבך חדש ב"מפעל האוצרות" שע"י "מכון ירושלים", אוצר מפרשי המגילה על מגילת אסתר.

כרכי האוצר זכו זה מכבר למקום של כבוד וגדולה בכותל המזרח של היצירה התורנית, והינם נכסי צאן ברזל של כל אוהבי התורה ושוחריה, ושמעם הולך בכל המדינות. הן כרכי אוצר מפרשי התורה אשר בתוך זמן לא רב חוללו מפנה בצורתו ובסגנונו של לימוד התורה בעיון. הן האוצרות אשר הופיעו על המועדים, אוצר מפרשי ההגדה, אוצר מפרשי ההושענות ואוצר מפרשי חנוכה, והן כרכי אוצר מפרשי התלמוד אשר הופיעו בעשרות השנים האחרונות, והעמידו לראשונה את סוגיות הש"ס במלוא היקפן ועומקן.

"ליהודים היתה אורה ושמחה וגו' אמר רב יהודה אורה זו תורה, וכן הוא אומר כי נר מצוה ותורה אור" (מגילה טז, ב)

תוספת וריבוי אור התורה בימי הפורים התקיים בשלושה אופנים, האחד, שגור עליהם המן הרשע שלא לעסוק בתורה, וכשנתבטלה גזירתו ויכלו לשוב ולעסוק בתורה היתה אורה ליהודים. השני, קיימו וקבלו היהודים, ודרשו חז"ל (שבת פח, א) קיימו מה שקבלו כבר במתן תורה, דבימי אחשורוש בטלה המודעה רבה לאוריתא. והשלישי הינו תוספת אורה לדורי דורות, דניתן מאורע הנס להיכתב בתורת כתבי הקודש, ותוקף מיוחד ניתן לה כחמשה חומשי תורה שלא יהו בטלים לעולם, והוא תוספת וריבוי באורה של תורה.

אור חדש על ציון תאיר בהופעתו של אוצר מפרשי המגילה, המאיר באור יקרות כל קמט וכל חרך בעשרת פרקי המגילה, ומאיר את מעשה הנס תוקפו וגבורתו באור בהיר ומיוחד, מתוך תורתם ומשנתם של רבותינו הראשונים והאחרונים מפרשי ומבארי המגילה, כמו גם מתוך חיבוריהם של גדולי וחכמי ישראל בכל מקצועות התורה.

"שמעו נא נבוי עם וחכמים, אשר בחר ה' בנו מכל עם, אל נא תהיה קריאת המגילה בעיניכם כדורש ספר זכרונות וספר קורות אבותינו בכל התלאות אשר מצאם, אשר אין בו אלא הגדת המעשה וסיפור דברים. וכי בשביל זה היתה אזהרה לקרותה פעמיים, ותודה לאל כולנו יודעים המעשה ההוא... אמנם רוב מהתועלת אשר נמשך ממנו, מלבד סודות רבות שיש בו, והפליגו בעלי חן וסוד לדבר בזה המגילה, ולהכי נקראת מגילת אסתר, שיש בו סתרים וסתרי מעשה בראשית למאוד ... ואזניכם שמעו מה גדלו ומה עמקו דברי המגילה היא... (יערות דבש דרוש ג)

כל יהודי באשר הוא, מתהדר בעצמו שהנה כבר עשרות בשנים שומע הוא את קריאת המגילה, שומע בלילה ושונה ביום, אף מכיר ויודע הוא פנינים ופרפראות על מעשה המגילה... אך הנה מתריע בו גאון הדורות רבי יהונתן זצ"ל "אל נא תהיה קריאת המגילה בעיניכם כדורש ספר זכרונות... מה גדלו ומה עמקו דברי המגילה!"

אף אנו במערכת המכון השתוממנו ונאלמנו דומיה, שכן מורגלים אנו במפעלי האוצרות לסוגיות קשות ומורכבות, הן בסוגיות הש"ס והן בפרשיות התורה, אך הגענו למגילת אסתר, ונוכחנו בצדקת דבריו: "מה גדלו ומה עמקו דברי המגילה". היקף ומורכבות מלאכת בנייתו והקמתו של האוצר, על כל טרקליניו ומבואותיו היתה גדולה וארוכה לאין שיעור מכל אשר שיערנו וחשבנו עת נכנסנו לחצר גינת המלך, אך בבואה לפני המלך זכינו בסייעתא דשמיא להגיע לכלל דברי שלום ואמת.

להשלמת בניין האוצר, הוספנו בראש הספר מבוא מקיף על המגילה וכתובתה, על מלכות פרס ומדי ועל עוד מספר נושאים המקיפים את המגילה. וכן בסוף הספר נבנה אוצר גדול וייחודי על ברכת 'הרב את ריבנו' ופיוט 'אשר הניא' שלאחר המגילה, מתוך דברי רבותינו הראשונים כמו הרוקח ר"י ב"ר יקר והאבודרהם, גדולי הפוסקים ומפרשי הסידורים, אשר דקדקו רבות בכל תיבה ותיבה וציינו את מקורותיהן, והוסיפו דור דור ודורשיו לגלות צפונות וגנוזות מתוך מטבעות לשון הברכה.

רחשי תודה והוקרה לאיש יקר ונעלה, יו"ר הנהלת המכון בארה"ב הנגיד המפואר מוהר"ר **אברהם שענבערגער שליט"א** וזוגתו מרת **רבקה שתחי'**, ידיד ותיק ונאמן למפעלי המכון, אשר נדבה רוחם אותם, ופרסו את חסותם הרחבה על כל מפעלי ה'אוצרות', ובתוכם אוצר מפרשי המגילה, לזכרם של הוריהם הדגולים וזכונם לברכה. ישלם ה' פעלם ותהי משכורתם שלימה.

עריכת הספר התבצעה על ידי חברות תלמידי חכמים מופלגים, אשר בכשרון רב ובתבונה מרובה עמלו ויגעו על איתור החומר הרב, מיונו וניפויו, סידורו ועריכתו, ויחדיו בנו והקימו אוצר מופלא זה. ברכה ויקר לכל חברי המערכת, אשר השכילו להוציא מתחת ידם יצירה הדורה ומושלמת, ובראשם ידידי היקר הרב גרשון חנוך רוזנברג שליט"א, אשר בטוב טעמו וברוחב בינתו ניצח על כל המלאכה במסירות ובהתמדה.

תודה מיוחדת לידידי הדגול והנעלה הרב מאיר הירשמן שליט"א, על שיזם והגה את הרעיון הגדול של אוצר מפרשי התורה והמסתעף וברוחב דעתו ערך וביקר את החומר. ישלם ה' פועלו, ותהי משכורתו שלימה.

שלמי תודה לכל אשר הושיטו לנו את ידם, והיו שותפים עימנו בהוצאת הספר לאור עולם. להרב יוסף מיכאל יוסקוביץ שליט"א על כתיבת ועריכת המבוא, לידידי ראשי המכונים ומחברי הספרים על השימוש הרב שעשינו במהדורותיהם המשובחות, ובמיוחד מהדורת 'תורת חיים' מבית מוסד הרב קוק, מהדורת 'הכתר' מבית בר אילן, וספרי הרה"ג ר' שמעיה יצחק הלוי שליט"א ממכון 'האוצר', תשואות חן לכולם.

זכות התורה תעמוד לכל העוזרים והמסייעים בזה ובבא, ויהי נועם ה' עלינו ומעשה ידינו יכוננו, אמן.

משה בוקסבוים

מנהל המכון

פתח דבר

על הנסים ועל הפרקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל המלחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, אנחנו מודים לך ומברכים אותך, ועל אלה אודה במזמור לתודה שזכיתי היום הזה, לראות אוצר בלום, היוצא לאור עולם, ה"ה "אוצר מפרשי מגילה", מעשי ידי הרבנים החשובים שיחיו במכון הנאדר בקודש "מכון ירושלים" הנודע לתהילה.

אודה לקל לבב חוקר שזכיתי להיות נטפל לעושי מצוה ולעמלי תורה המזכים את ישראל באורה של תורה, להיות פטרון המפעל התורני "מכון ירושלים" בעצתו של ידיד-נפשי ואהובי, גברא רבא ויקירא הבלתי-נשכח, איש האשכולות וכביר המעש הרה"ג רבי יוסף בוקסבוים ז"ל, מייסד וראש "מכון ירושלים", שהזמינני וכיבדני, אבדלחט"א, להיות יו"ר המכון החשוב ולהשתתף במצוות הפצת והרבצת תורה לרבבות הלומדים בספרים רבים ונפלאים שהתקבלו בכל תפוצות ישראל לטובה ולברכה, ובזכותם התרבו יודעי התורה ומקצועותיה.

וברא מזכה אבא, גם לאחר שידידי ר' יוסף זצ"ל נלב"ע ועלה למתיבתא דרקיעא בשנת תשס"ח, פנה אלי בנו ידידי הרב ר' משה שליט"א וביקשני להמשיך ולסייע למפעל התורני הקדוש, וב"ה שזכיתי להמשיך בדרך אביו ולזכות את ישראל בספרים רבים, המייקרים ומסייעים ללימוד התורה.

ועד עתה, עלה בידינו ב"ה וב"ש להאיר את עולם התורה ב"אוצר מפרשי חנוכה" שהיא מצוה דרבנן, "אוצר מפרשי הושענות" שהוא מנהג נביאים, ועתה ניצבים אנו בס"ד בפתחו של "אוצר מפרשי מגילה" שהוא שילוב והרכבה של שניהם גם יחד, קריאתו בלילה הוא מצוה מדרבנן וביום מנהג נביאים, בבחי' "מזה ומזה אל תנח ירך" ויר"ש יוצא ידי שניהם, ועתה עינינו צפויות לספר הבא עלינו לטובה, הנמצא עתה בעריכה בס"ד, ה"ה "אוצר מפרשי ברכת המזון" שהוא מצוות עשה מן התורה, ואנו עולים מעלה בתר מעלה בבחי' "מעלין בקודש".

ובין קריאה לקריאה זכיתי לקיים מעלין בקודש ושפר חבלי בנעימים להיות פטרון המפעל הכביר והגדול 'אוצר מפרשי התורה' שכבר יצאו לאורה כמה חלקים ועלה על שולחן מלכים רבנן ותלמידיהם ונעשה ה'ספר' בה"א הידיעה לכל חכם וצורב דגריס באורייתא הרוצה להתעמק בנבכי הפשט של תורת אלקים, ועוד ידם נטויה להשלים המלאכה על כל חמשה חומשי תורה.

נר אדליק בכבוד ומורא, ויהי זכות הדפסת הספר לזכרם ולעילוי נשמתם של הוריי היקרים נבג"מ, לקיים מכבדם בחיים ומכבדם גם עתה, אבי עט"ר מוהר"ר חזקי' ב"ר יצחק זצ"ל נלב"ע ביום ח' תשרי תשכ"א, ואמי היקרה מרת פייגא ע"ה בת ר' חיים שבתי קאוואשי ז"ל, נלב"ע ביום י' טבת תשמ"ג.

כן יהיה לעיני מורי חמי רב פעלים לתורה ולתעודה, מו"ה ר' קלונימוס ב"ר משה בערגער ז"ל, נלב"ע א' אדר תשכ"ו, ורעייתו חמותי היקרה מרת פייגלא בת הרב מנחם מענדיל פאפא ע"ה, נלב"ע כ"ג תמוז תשס"ו.

תהא נשמתם הטהורה צרורה בצרור החיים בגן עדן.

ראוי לפתוח אוצר חשוב זה במילי דאגדתא, אשר חנני ה' ברוב רחמיו וחסדיו, להשקות מיינה של תורה, ואין שמחה כשמחת התורה.

הנה איתא במדרש (ילקו"ש משלי פ"ט רמז תתקמ"ד) "טבחה טבחה זו אסתר המלכה... אי זה זה שם טוב שקנתה שכל המועדים עתידין ליבטל וימי הפורים אינן בטלים לעולם", ולמדו זאת מן הפסוק "וזכרם לא יסוף מזרעם", וכן קבע הפייטן ביוצרות כי ימי הפורים לא יהיו נבטלים, וכבר שאלו קמאי, מזה כוונת המאמר שהמועדים יתבטלו וימי פורים לא יתבטלו (ע"י שו"ת הרשב"א ח"א סי' צ"ג).

אלא י"ל הסבר עמוק, ובהקדם ייאמר. הנה בני ישראל קיבלו בהר סיני מפי משה רבינו תורה שבכתב ואמרו "נעשה ונשמע", אך גם נתנו להם תורה שבעל פה, וכמאמר התוס' (שבת פח), כפיית ההר כגיגית היתה כדי שיקבלו עליהם גם התורה שבעל פה, וכך נעשה קיום לכל העולם.

והנה תקנות חכמינו ז"ל שנתבארו בתורה שבע"פ, היה כדי לתת סייג לדברי התורה, וכמאמר המשנה הראשונה בש"ס "ולמה אמרו חכמים עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה", שזו תכלית כל תקנות דרבנן לעשות משמרת למשמרתי כדברי חז"ל, ולהגן על קיום התורה הק'.

והנה, לאחר חורבן בית המקדש הראשון שחרב בגלל חסרון בתורה, כמאמרם ז"ל (נדרים נ) "על שלא ברכו בתורה תחילה" ונכשלו רח"ל בשלשת עבירות החמורות (יומא ט, ב), ומשום כך נגזרה עליהם גזירת גלות בבל. וזה בעת גזירת המן, חזרה ונגזרה עליהם גזירת כליה רח"ל, וכמאמר רשב"י לתלמידיו כי הגזירה באה "בגלל שנהנו מסעודתו של אותו רשע", כלומר עברו על תקנת חכמים ועל התורה שבעל-פה שנתנה להם (ע"י ש"ך על התורה במדבר כב, כז). ולא שמעו לקולם לתת סייג וגדר בין ישראל לעמים ולא לאכול מפתם ומיינם.

וכן מרומז זה בלשון שציוותה אסתר המלכה להתך לומר למרדכי: "לדעת מה זה ועל מה זה", ואמרו במדרש (אסתר רבה ח, ד): "אמרה לו: לך אמור לו, מימיהם של ישראל לא באו לצרה כזאת, שמא כפרו ישראל ב'זה קלי ואנהו', ושמא כפרו בלוחות דכתיב בהן: 'מזה ומזה הם כתובים', רמז נאה ונפלא על מעמד קבלת התורה, שם קיבלו את הלוחות אשר בו היו כתובים כל מצוות התורה כנודע, לרמז להם כי הגלות הזאת שעברו על העבירות החמורות, ולא די שלא שבו אלא נהנו מסעודה אסורה, כיון שחסר להם קבלת עול של מצוות דרבנן, גדרים וסייגים של חכמי הדורות.

וממילא "הדר קבלוה מאהבה", לאחר שלימד אותם מרדכי הצדיק כי עיקר הכל הוא קבלת מצוות דרבנן ולכן למד עם הילדים מצוות הקומץ וכל פרטיה כתקנת חכמינו ז"ל, לכן חזרו לקבל עליהם קבלת התורה מחדש, הן תורה שבכתב והן תורה שבעל פה, ואז באה להם הישועה הזאת.

וכל זה בזכות תפילתו של אברהם אבינו, ששלח עם אליעזר עבדו לתת לרבקה אמנו "גזם זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיה עשרה זהב משקלם", והביא רש"י שם בשם חז"ל, כי רמז לה אברהם אבינו בזה: "שני צמידים - רמז לשני לוחות מצומדות, עשרה זהב משקלם - רמז לעשרת הדברות שבהן", וכמו שמבאר רבנו בחיי: "רמז לה במתנות האלה שעתיד לצאת ממנה - עם מקבלי התורה... לשון 'שקל' הוא נוטריקון: אש קול, רמז למתן תורה... ומזה יש לך להתבונן בדבר המן הרשע שאמר: 'ועשרת אלפים ככר כסף אשקול', כי כוונתו הרעה להשמיד שונאי ישראל ולבטל בעשרה שלו - העשרה שנתנו על ידי האש והקול...". עכ"ד.

העולה מדבריו הנפלאים, שעשרת אלפים ככרי הכסף של המן הרשע היה לעקור כוח וקדושת עשרת הדברות, וזה היה המלחמה שלו לבטל קבלת התורה, ועיקר היה התורה שבעל פה, ולכן התפלל אברהם אבינו שנים רבות קודם לכן, שזממו הרע לא יעלה בידו ותתגבר כוח הקדושה.

העולה לנו מכל זה, כי ימי הפורים הם רמז לקבלת עול של "תורה שבעל פה" שהיא עמוד התווך המעמידה את קדושת וכוח התורה שבכתב, וממילא נפלא ביותר ומובן מפני מה "ימי הפורים לא

יתבטלו לעולם, שכן היא עיקר קיום כל התורה וכל העולם כולו, ובני ישראל מאמינים בני מאמינים כי התורה היא נצחית וכוללת תורה שבכתב ושבע"פ גם יחד.

ועל כן, כיון שהיתה הישועה בימים שבהם לא היה בית המקדש קיים, לכן התגלגלה הישועה ע"י מרדכי הצדיק שהיה "איש ימיני" כלומר נצר משבט בנימין שהמזבח המכפר על ישראל בקרבנות היה בחלק שבט בנימין, על ידו באה עכשיו הכפרה והתיקון של השראת השכינה ושל הצלת כל ישראל.

וכיון שבנימין לא היה במכירת יוסף, ממילא גם הענין של שנאת חינם שהיה בין השבטים זכה לבוא לידי תיקון ע"י מרדכי הצדיק שהרבה רעות בישראל, ולכן תיקן להם לדורות "משלוח מנות ומתנות לאביונים" שטעם מצוות אלו להרבות אהבת ישראל כמובא בפוסקים, ומביא לידי השראת השכינה כלשון הרמב"ם במצוה זו (פ"ב מהל' מגילה הי"ז): "מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים... שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האמללים האלו דומה לשכינה שנאמר להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים", וע"י זה מתקנים החטא של שנאת חינם ופירוד הלבבות, אשר לדאבון לבנו עדיין אנו בגלות המר של חורבן בית המקדש בגלל שנאת חינם כמאמר הגמ' (יומא ט, ב) ולכן "ימי הפורים לא נבטלים" ותמיד עלינו לעמוד על המשמר להרבות אהבת ישראל ולתקן שנאת חינם מעלינו, ובזכות ריבוי אהבה ואחוה שלום ורעות, נזכה בקרוב שהקדוש ברוך הוא יפרוס סוכת שלום עלינו ועל כל ישראל, בבנין בית המקדש וקיבוץ נדחי ישראל לציון במהרה בימינו אמן ואמן.

כצאתי משער הפתח, אקרא בקול גדול: על הרב"ה צריכים להודות, ואמונה כל זאת וקיים עלינו כי הוא ה' אלוקינו ואין זולתו, העושה גדולות עד אין חקר ניסים ונפלאות עד אין מספר, בעת חושך ואפלה בימי הרס עולם, ראינו במו עינינו חסדים עטופים ברחמים בנס ופלא תמידי שבכל יום, שהציל אותי ואשתי מידי זדים ארורים ימ"ש בעת המלחמה הנוראה, השם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלנו, וזכיתי ב"ה גם לאחר החורבן לבנות מחדש פאר תחת אפר ולראות דורות ישרים ומבורכים, על כן אקריב מנחת תודה על מזבח הספר, להודות ולהלל ולשבח, לפאר להדר ולקלס.

אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עליו שבח יקר וגדולה לבורא כל עולמים, אדון כל הנשמות, ובפרט בספר העוסק בדיני ימי הפורים, שהיו שם ניסים שהסתיר הקב"ה בתוך הטבע, בסוף גלות בבל לאחר שבעים שנה של גלות נעשו להם ניסים שבתוך הטבע, גם אני הקטן, ניצב בחיל וברגש שבעים שנה לאחר סיום המלחמה הנוראה, לאחר גלות דייטשלאנד היא אדום, וראינו במו עינינו מאז ועד היום, לאורך ימים, אז רוב ניסים הפלאות בלילה, כמה ניסים ונפלאות, מי מילל ומי פילל שלאחר המלחמה שנותרנו אחד מעיר ושניים ממשפחה, שיקום דור חשוב ונכבד, דור שלם ומושלם של יראים ושלמים ההולכים בדרכי אבות בנתיבות הדורות הקודמים.

בפרט כשרואים בימינו את עולם התורה המפואר, עמלי התורה בכל עיר השוקדים על תלמודם בריבוי הכמות ובריבוי האיכות, אין זה אלא נס ופלא שאין כמוהו שהטמין הקב"ה בתוך הטבע, ועל כן אברים שפלגת בנו ורוח ונשמה שנפחת באפנו ולשון אשר שמת בפינו הן הן יודו ויברכו שאני ואשתי היקרה תחי' זכינו להצלה מהמלחמה, ולראות מתוך נחת דקדושה ושמחת חיים דורות ישרים, בני שלשים ובני רבעים, ההולכים בדרך התורה לאות ולמופת, יתן להם ה' כוח ואורך ימים, לראות מהם נחת כל הימים.

מה גדולה השמחה וההתרגשות להשכים כל יום לבית הכנסת ולראות ילדים וילדות טובים וצדיקים ממלאים את הרחובות בדרכם לבית תלמודם בשמחה ובצהלה, ובפרט מה רבה הזכות וההנאה לראות דורות ודורי דורות שלמדו והתחנכו בתלמוד תורה שלנו "קהל עדת יראים" מיסודו של מורנו ורבנו הגה"צ אב"ד דקהלתינו מוה"ר עזריאל יודא לעבאוויטש זצ"ל שזכיתי לעמוד לימינו בייסוד והקמת

התלמוד תורה והמתיבתא לפני שנים, וכיום רואים ב"ה בני בנים לתלמידים ראשונים, וגם הם כאבותיהם הולכים ללמוד כל יום בשמחה, אשרי העיניים שכך ראות.

על כן, אעתיר ואודה לה' לנוכח אשתי, על המתנה הטובה שנתת עמדי וזכיתי לבנות את ביתי עם רעייתי החשובה והצדקנית מרת רבקה תחי', בעלת נפש יקרה ועדינה, מנשים באוהל תבורך, העומדת לימיני בכל מפעלי הרבים, בדעה והשכל, ומוסרת לבבה ונפשה למען ילדינו. יה"ר שנזכה לאורך ימים ושנים בבריאות טובה ואיתנה מתוך נחת רבה כל ימיה, ושובע שמחות על ראשו תמיד, כולנו יחד בברכה שלמה ונאמר אמן.

ואשנה ואשלש במודים על בנינו ועל דורותינו שזכיתי ב"ה לבנות טובות וצדיקות עם בעליהם בני תורה ויר"ש שבנו ביתם לשם ולתהילה, כולם בשמם הטוב יתברכו ואלו הם: חתני היקר מו"ה אהרן טעסלער וזוגתו בתי היקרה ריטשל ומשפחתם שיחיו, חתני היקר מו"ה ישכר דוב רייכמאן וזוגתו בתי היקרה חנה ומשפחתם שיחיו, חתני היקר מו"ה יוסף יצחק הכהן שניידער וזוגתו בתי היקרה שיינדל אסתר ומשפחתם שיחיו; וחתני היקר מו"ה רפאל שמואל ווייס וזוגתו בתי היקרה שרה ומשפחתם שיחיו.

עוד רגע אדבר ואקבע ברכה חמה ולבבית לידידי היקר, איש האשכולות ורב תבונות, ידיו רב לו בתורה ודעת ולשונו עט סופר מהיר, הרה"ג ר' צבי יונתן מארטאן שליט"א, יו"ר 'מכון הספר' הנודע לתהילה ביצירותיו הכבירות, על עזרתו הרבה בעצה והדרכה. ישלם לו ה' על פעלו הטוב, ויזכה לרוב ברכה והצלחה מתוך נחת והרחבה, באין מחסור כל.

אליך ה' אקרא ואתפלל, בזכות ריבוי אור נר התורה בבתי כנסיות ובזכות בהירות הלימוד בהלכות מגילה ופתיחת אוצרות הלכותיה בעידנא דחדוותא, אזכה יחד עם רעייתי תחי' לאורך ימים ושנים טובים וכל הטוב, ויקויים בנו מקרא שכתוב: "ואני זאת בריתי אותם אמר ה' וכו' לא ימוש מפיו ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם", אמן ואמן.

ברוקלין נ"י, כסלו תש"פ

אברהם שאנבערגער

מבוא

המגילה ומקומה בסדר התנ"ך

מגילת אסתר היא מכלל ה'כתובים', וחכמים סידרוה בברייתא¹, כספר העשרים ושניים מעשרים וארבעה כתבי הקודש, לאחר דניאל וקודם עזרא. אך על פי נוסח המסורה נמצאת המגילה במקום העשרים ואחד, לאחר קהלת וקודם דניאל². וראה להלן הדעות בחז"ל אודות הכללת המגילה בין כתבי הקודש³.

חז"ל שיבחו את המגילה והגדילו בחיוב קריאתה ביום הפורים, ואמרו⁴: כהנים בעבודתם ולויים בדוכנם וישראל במעמדם, כולם מבטלים עבודתם ובאים לשמוע מקרא מגילה. ואף מבטלים תלמוד תורה ובאים לשמוע מקרא מגילה. ואמרו עוד⁵, כי כל ספרי הנביאים עתידיים להתבטל, מלבד מגילת אסתר, ודימוה בזה לחמישה חומשי תורה ול"קול גדול ולא יסף"⁶ של מתן תורה, מפני שנאמר בה'⁷ "זוכרם לא יסוף מזרעם"⁸. אף כבודו ושמו של הקב"ה מתגדל על ידה לעולם, כמו שאמרו⁹: "והיה לה' לשם"¹⁰ - זו מקרא מגילה, "לאות עולם לא יכרת" - אלו ימי פורים.

מגילת אסתר היא סיפורם של ישראל בימי הגלות¹¹, תחת ממשלתם ושעבודם של מלכי פרס. היא מתארת את מלכותו האדירה של אחשוורוש, ואת כניסתה המופלאה של בת ישראל - אסתר המלכה - אל תוככי בית המלכות הפרסי תחת ושתי; את גידולו של המן הרשע צורר היהודים, והסרת טבעת המלך לתת שלטון בידיו; את סירובו העיקש של מרדכי היהודי להשתחוות לפניו כציווי המלך, ומסירתם של כל ישראל להריגה בעקבות כך.

עם התקדמות סיפורה של המגילה מתגלה שעל ידיהם של מרדכי ואסתר עצמם, נגרמה ההצלה הניסית של עם ישראל מאובדן, ושליטתם בשונאיהם. למדים אנו כיצד השתלשלות האירועים מובילה לנפילתו של המן לפני מרדכי, ולתליית צורר היהודים על העץ אשר הכין לו, וישוב מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודים על ראשו¹². כשנשלמת המהפכה השלטונית, מרדכי הושם על בית המן, ונעשה בעצמו משנה למלך אחשוורוש, גדול ליהודים ודורש טוב לעמו.

דברי שלום ואמת

אמרו בגמרא¹³: חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר¹⁴ "למען יזמרך כבוד ולא ידום". ופירש רש"י¹⁵, שלמדו מפסוק זה קריאת היום והלילה, מפני שמגילה שבח הוא, שמפרסמים את הנס, והכל מקלסים להקב"ה¹⁶. אמנם אף על פי כן, אין בה גילוי מפורש לכך שיד ה' היא שמגוללת את השתלשלות האירועים, ושם שמים לא נזכר כלל במגילה¹⁷.

1. ב"ב יד, ב. 2. בסדר חמש מגילות המקובל, נמצאת מגילת אסתר אחרונה, מפני שסודרו על פי סדר הזמן בו נהגו לקרוא בהן - שיר השירים בפסח, רות בשבועות, איכה בתשעה באב, קהלת בסוכות, ובחג הפורים החל בסוף השנה, את מגילת אסתר. וכפי סדר החודשים הנמנים מניסן (ר"ה ב, א). 3. ראה להלן: אסתר ברוח הקודש נאמרה. 4. מגילה ג, א. 5. ירושלמי מגילה פ"א ה"ה. 6. דברים ה, יט. 7. ט, כח. 8. וראה רמב"ם וראב"ד הל' מגילה וחנוכה ב, יח, שנחלקו אם כוונת דברי חז"ל היא כפשוטם. 9. מגילה י, ב. 10. ישעיה נה, יג. 11. לקראת תום שבעים שנות גלות בבל, וראה להלן: מלכות פרס ומדי. 12. ט, כה. 13. מגילה ד, א, מדברי רבי חלבו אמר עולא ביראה. 14. תהילים ל, יג. 15. מגילה שם ד"ה יזמרך כבוד. 16. ולשיטת רב נחמן (ערכין י, ב), יש בקריאת המגילה משום קריאת הלל על נס ההצלה ממוות לחיים. וכן כתב רלב"ג (א, א), שנכתבה המגילה בכדי לפרסם את דבר הנס הנפלא, אשר בעבורו קיבלו עליהם ישראל לקיים את ימי הפורים. וביאר, שמאחר שהוצרכו לכתוב זאת, השלימו את הסיפור בכללותו, לבאר כיצד סיבב זאת מסבב הסיבות להשגיה על עם ישראל. וכענין ביוסף לקח (שם). שאין ספק שהמכוון בכתיבת סיפור המעשה הזה על ספר, וחיוב קריאתה בכל שנה, הוא לפרסם ולהודיע הנס הגדול, וההצלה המופלגת לשארית פליטת הגולה שנעשתה בימים ההם. 17. ובטעם הדבר בפירוט השיטות השונות מדברי המפרשים, ראה עוד

1. ב"ב יד, ב. 2. בסדר חמש מגילות המקובל, נמצאת מגילת אסתר אחרונה, מפני שסודרו על פי סדר הזמן בו נהגו לקרוא בהן - שיר השירים בפסח, רות בשבועות, איכה בתשעה באב, קהלת בסוכות, ובחג הפורים החל בסוף השנה, את מגילת אסתר. וכפי סדר החודשים הנמנים מניסן (ר"ה ב, א). 3. ראה להלן: אסתר ברוח הקודש נאמרה. 4. מגילה ג, א. 5. ירושלמי מגילה פ"א ה"ה. 6. דברים ה, יט. 7. ט, כח. 8. וראה רמב"ם וראב"ד הל' מגילה וחנוכה ב, יח, שנחלקו אם כוונת דברי חז"ל היא כפשוטם. 9. מגילה י, ב. 10. ישעיה נה, יג. 11. לקראת תום שבעים שנות גלות בבל, וראה להלן: מלכות פרס ומדי. 12. ט, כה. 13. מגילה ד, א, מדברי רבי חלבו

ניכר הדבר שכל ענייני האמונה וההשגחה, התורה ומצוותיה, נמנע הכתוב מלבארם במפורש: לא נזכר הטעם שבעבורו נמנע מרדכי מלהשתחוות להמן, אלא רק שעשה כן מפני שהוא יהודי¹⁸. גם כשמרדכי מפרש את בטחונו בישועת ה', הוא אומר¹⁹ "רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר"²⁰, ומזהו אותו "מקום אחר" לא התפרש²¹. אפילו בתיאור של תפילת בני ישראל וזקתם לביטול הגזירה מזכיר הכתוב רק²² "אבל גדול ליהודים וצום ובכי ומספד שק ואפר יוצע לרבים"; דבר ברור הוא שהצום הוא מרדכי התשובה והתפילה לה', אך הכתוב לא מפרש זאת. וכשהתהפך הגלגל לישועת ישראל, שוב נאמר, כי עשו היהודים ימי משתה, שמחה, ויום טוב²³, "אורה ושמחה וששון ויקר"²⁴, אך אין הכתוב מזכיר הודאה והלל לה'²⁵. וכך לדורות נקבע בו יום שמחה ומשתה באכילה ושתייה, ובסיפור הנס בלבד, ואין מעיקר מצוותיו הלל והודאה.

וביארו האחרונים בזה על פי מה שאמרו בגמרא²⁶: שלחה להם אסתר לחכמים: קבעוני לדורות. שלחו לה: קנאה את מעוררת עלינו לבין האומות. שלחה להם: כבר כתובה אני על דברי הימים למלכי מדי ופרס. וביארו, שחכמים סברו שבקשת אסתר היא שיכתבו את המגילה ויפרשו בה שהקב"ה הושיענו על ידה, ויקראו את המגילה שנה בשנה, ועל זה השיבו קנאה את מעוררת, כי האומות חשבו שהיה הכל בדרך הטבע, ואחשורוש מאהבה אשר אהב את אסתר תלה את המן וקיבל בקשתה להציל את ישראל, ואם אנו כותבים כי הכל נס ופלא ותשועת ה', יעורר הדבר את קנאת האומות. על כך השיבה אסתר "כבר כתובה אני על ספר דברי הימים"²⁷, כלומר, לא כך שאלתי, אלא שתכתובה בין הכתובים כפי שהיא כתובה על דברי הימים לפרס ומדי, ובאופן זה אין בה במגילה דבר המעורר קנאה²⁸. וכתב המהרש"א²⁹, שזו כוונת הכתוב³⁰: "וישלח ספרים... דברי שלום ואמת", שאין לחוש לקנאה, אלא הם דברי שלום ואמת, כי "הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס"³¹.

ובכמה מקומות ביארו המפרשים, שישנם דברים שנכתבו במגילה מפני כבודו של אחשורוש וכבוד מלכות פרס, ולמנוע קנאת האומות, ומחמת כך פתחה המגילה בתוקפו של אחשורוש ובפירוט כבודו, ותיארה גדולת המשתה באריכות³². אף בסיומה שבה המגילה לעסוק ב"כל מעשה תקפו וגבורתו"³³, ואף שאין לזה שום שייכות לסיפור הנס, אלא שהוכרחו לכתוב כן להראות כאילו באים לספר תוקפו וגדולתו של אחשורוש³⁴. ונשמרו מלספר דברים שיש בהם בזיון למלכות, או שיש סכנה למרדכי ואסתר ולישראל אם יודעו, ולכך העלימו צערה של אסתר בהליכתה והיא נכבשת תחת יד אחשורוש, כי גדול מוראה של מלכות ולא יתכן לספר זאת, אחר שכולה נכתבה בספר דברי הימים למלכי מדי ופרס³⁵.

אמנם לאמיתו של דבר אין כאן צורת כתיבה גרידא, כמו שהאריכו המפרשים, שההנהגה המיוחדת לנס פורים היא שסובב הקב"ה לעשות הכל בדרכי הטבע³⁶, ובהסתר פניו כפי ההנהגה בזמן הגלות³⁷. כי כאשר נתמעטו זכויותיהם של ישראל, לא היו כדאיים לעשות להם נס בפרסום כיציאת

להלן: כתיבת שם שמים במגילה. 18. כמו שכתוב (ג, ד): "כי הגיד להם אשר הוא יהודי". וראה רש"י וראב"ע שם שהכתוב מדבר באיסור עבודה זרה. 19. ד, יד. 20. ראה תרגום שם, אסתר"ר ח, ו. 21. וראה להלן שיש שפירשו תיבת "מקום" על הקב"ה שנקרא מקום. וראה באוצר שם הרחבה בביאור דברי מרדכי. 22. ד, ג. 23. ט, יז-יט. 24. ח, טז. 25. גם את ארץ ישראל, ירושלים ובית המקדש לא מזכיר הכתוב, מלבד הזכרת מוצאו של מרדכי (ב, ו) "אשר הגלה מירושלים". זאת, אע"פ שלשטות רבות היתה לגזירת המן שייכות עם כתבי השטנה של צרי יהודה ובנימין וביטול בנין הבית. ראה להלן: מלכות פרס ומדי. 26. מגילה ז, א. 27. וראה ראב"ע בהקדמה לפירוש המגילה, שמגילה זו חיברה מרדכי והעתיקה הפרסיים ונכתבה בדברי הימים של מלכיהם, וראה שם שביאר שמתעם זה לא נכתב בה שם

שמים. וראה עוד להלן: כתיבת שם שמים במגילה. 28. דברים אחרים לחיד"א דרוש כא לשבת זכור. 29. ח"א מגילה שם. 30. ט, ל. 31. י, ב. 32. ר"י אלג'יאני א, ו. שלא יאמרו אין חוששים אלא להזכיר ניסים, שהרי הזכירו המשתה ולא חששו לכבוד המלך ועושרו. 33. י, ב. 34. מחשבות חרוץ (ר' צדוק הכהן מלובלין) אות כ; דורות הראשונים תקופת המקרא עמ' 262 והלאה. וראה עוד מחשבות חרוץ שם, שהוסיף שאף זה לבסוף גם הוא מכלל עיקר הנס, שהגם שמפני מוראו וכבודו הוכרחו להזכיר תוקפו של אחשורוש, דאכתי עבדי אחשורוש אנו, מכל מקום עם כל תוקפו לא עצר כח נגד ישראל, אף שגם הוא רצה להשמידם, כמו שאמרו חז"ל. 35. יוסף לקח ב, יא; שם, טז. 36. אור חדש ו, יא. וראה טעם הדבר לדרכו של המהר"ל בהקדמתו לאור חדש. וכ"כ חתם סופר מגילה ז, א. 37. ראה חגיגה ה,

מצרים וקריעת ים סוף, והצילנו ה' במסתרים, ורק מתוך המקרים הרבים התכופים המשונים מן הטבע המורגל הודיע ה' לישראל עלילותיו, ומזה התאמת אצלינו כי הדברים נמשכים מהשגחת ה' עלינו בגלות. ולצורך כך נכתבה המגילה להראות שגם המעשים הנראים כמקרים, מסובבים מהשגחת ה'³⁸, ושאף בגלות הקב"ה משגיח עלינו וידו נטויה עלינו³⁹.

ואמרו בגמרא⁴⁰: אסתר מן התורה מנין? "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא"⁴¹. וביארו המפרשים, שיש כאן חידוש מיוחד ללמד שגם בזמן שישראל בגלות הקב"ה מנהיגם ועושה להם ניסים אף שהסתיר פניו, ושלה הקב"ה את אסתר שיתגלגל על ידה הצלה לישראל. כי הניסים שנעשו בארץ ישראל ובזמן המקדש אין בהם כל כך חידוש, שאז מגולה לכל השגחת ה' על ישראל, אבל בזמן שישראל נידחים בארצות אויביהם נראה שהם נעזבים ליד המקרה, וכאן נודע שאף אז אין הקב"ה מסיר השגחתו מעל ישראל וידו נטויה עליהם לפני מלכי פרס⁴². דבר זה הוא מהלימודים העיקריים של המגילה, וכתב ביערות דבש⁴³, כי הטעם שנקראת המגילה "מגילת אסתר", הוא משום ששם זה מורה על הנס שהיה בהסתרת פנים⁴⁴.

וכתב הגר"א⁴⁵ ביחודו של נס זה, משל למלך שהיה לו בן יחיד והיו השרים מתקנאים בו מחמת שראו גודל אהבת המלך עליו, לימים חטא הבן על אביו וגירש אותו ליער, וסבר הבן שאביו עזב אותו ושכח אותו, אבל אביו ברחמיו על בנו היה מתיירא שיפגעו בו חיות רעות שביער או שריו השונאים אותו, מה עשה, שלח את עבדיו המשרתים אותו לתוך היער, אך אמר להם שאל יידע בנו מזה כדי שיחזור מחטאיו אשר עשה, לימים בא עליו דב ובא אחד מעבדי אביו והצילו, וסבר הבן שהוא מקרה, אחר כך בא שר אחד משונאיו, ועמד אחד מעבדי אביו והצילו מידי, והבין הבן, כי איך אפשר שיהיה מקרה תכוף כל כך תמיד, והבין שזאת עשה אביו, ונתקעה אהבת אביו בלבו, וחזר בתשובה שלמה. כך הקב"ה שלח אותנו בגלות המרה הזו והיה מתיירא שמא יפגעו בנו הדובים הקשים, שלח איתנו את עבדיו המשרתים ועושה לנו ניסים על ידיהם, אך הוא בהסתרת פנים. ומרדכי ואסתר ובני דורם ראו והבינו שזאת הוא מן השמים, וקיבלו עליהם את התורה באהבה רבה, ומשאו שעדיין חיבתם אצל הקב"ה ושלה שריו ועבדיו לשומרם, ניתוספה אהבה וחיבה בלבם. עוד הובא בשמו, שזו השמחה הגדולה שאנו שמחים בשמחת ימי הפורים ברוב חדרוה יותר משאר הניסים, שהתפרסמה השגחת ה' עלינו אף בהיותנו בארצות אויבינו⁴⁶.

חז"ל והמפרשים בדרשותיהם ובפירושיהם, מוסיפים מוכיחים ומפרשים פעמים רבות את הרובד הרוחני והנסתר של המגילה; מגלים איך יד ה' והשגחתו היא המוליכה את כל המעשים לתכלית ההצלה של ישראל; מה היו סיבותיהם של מרדכי ואסתר במעשיהם, ואיך התייחסו לאירועים; מה היה תוכן הזעקה הגדולה שזעקו בזמן הצרה, ומה משמעות השמחה והמשתה שקבעו על הצלתם, לשעה ולדורות. הם מסירים את הלוט מעל סיפורי המגילה, ללמדנו שעיקרה להודיע שכל קווי ה' החוסים בו לא יבושו ולא יכלמו לנצח. וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה⁴⁷: "כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו"⁴⁸.

וכן לימדנו חז"ל⁴⁹: ר' יודן ור' לוי בשם ר' יוחנן: כל מקום שנאמר במגילה זו למלך אחשורוש, במלך אחשורוש הכתוב מדבר, וכל מקום שנאמר למלך סתם, משמש קודש וחול. גם בגמרא ביארו⁵⁰: "בלילה ההוא נדדה שנת המלך"⁵¹ - אמר רבי תנחום: נדדה שנת מלכו של עולם. וביאר המהר"ל⁵², שכיון שלא נזכר שם ה' במגילה במפורש, כיון שנעשה הנס הזה בהסתרת, לכן בכל מקום שנאמר "המלך"

ב, ידו נטויה עלינו, וביאור הגר"א להלן א, ב. 38. יוסף לקח א, א, מדרש אליהו (ר"א הכהן), ביאור מאמרי רז"ל על מגילת אסתר, יומא כט, א. 39. הגר"א א, ב. 40. חולין קלט, ב. 41. דברים לא, יח. 42. אור חדש בהקדמה, הגר"א א, ב. 43. ח"ב דרוש יז. 44. וראה עוד קדושת לוי פורים, קדושה ראשונה ד"ה ועתה, שמגילת אסתר מלשון גילוי ההסתרת. וראה שער הכוונות דרושי חג הפורים דרוש א. 45. בביאורו א, ב, ע"פ יוסף לקח שם. 46. אמונה והשגחה (מאלצאן) אות יד בשם הגר"א. 47. דברים ד, ז. 48. מנין המצוות לרמב"ם. 49. אסתר ג, י, מדרש אבא גוריון א, י. 50. מגילה טו, ב. 51. ו, א. 52. הקדמה לאור חדש.

הכוונה בזה אל המלך אחשורוש שהיה פועל כמו שנגזר עליו מהקב"ה שהוא מלך עולם. ויש שביארו עוד, על פי דברי הגמרא⁵³, שדרשו על הנס הזה את הפסוק⁵⁴ "ושמתי כסאי בעילם והאבדתי משם מלך ושרים", ולמדו חז"ל⁵⁵ מפסוק זה, שגלו למדי שכינה עמהם, וניתן כסא ה' בעילם, להטות בזה לב מלך ביד ה', שייטיב אחשורוש לישראל ויצילם בעל כורחו ושלא בטובתו. ואף שבפשט הכתוב מבואר שבאחשורוש הכתוב מדבר, מכל מקום נרמז כאן שנעשה זה בהסתר בפעולת מלך מלכי המלכים הקב"ה⁵⁶.

עוד אמרו המפרשים⁵⁷ בביאור הכתוב⁵⁸ "רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר", שלא רצו לכתוב במגילה את השם הנכבד והנורא, וכתבו "ממקום אחר" - ורמזו בזה לכינויו של הקב"ה 'מקום'⁵⁹.

שם המגילה

שמה המקובל של המגילה, הוא כפי שנקראת בגמרא⁶⁰, "מגילת אסתר". ויש שכתבו כי הכתוב⁶¹ "ומאמר אסתר קיים דברי הפורים האלה ונכתב בספר", בא לומר, כי נקרא שמה של אסתר על המגילה⁶².

עם זאת, בדברי חז"ל והמפרשים מצינו לה כינויים נוספים: במשנה⁶³, היא נקראת בכינוי "מגילה" סתם. ובגמרא אמרו⁶⁴, שנקראת המגילה "אגרת הפורים"⁶⁵. במדרש⁶⁶, נקראת המגילה "מגילת אחשורוש", וכינוי זה מצינו בכמה מן המפרשים⁶⁷.

כתיבת המגילה

כותבי המגילה

בכתוב נאמר⁶⁸: "ויכתוב מרדכי את הדברים האלה וישלח ספרים אל כל היהודים אשר בכל מדינות המלך אחשורוש הקרובים והרחוקים", ופירש רש"י, שהכוונה למגילה. לאחר מכן נאמר⁶⁹: "ותכתוב אסתר המלכה בת אביחיל ומרדכי היהודי את כל תוקף לקיים את איגרת הפורים הזאת השנית". ופירשה הגמרא⁷⁰, שהכוונה למגילה. ומכל זה עולה, כי מרדכי ואסתר כתבו את המגילה, בפעם הראשונה כתב מרדכי לבדו, ובשנית כתבו אסתר ומרדכי⁷¹. וכך אמרו בסדר עולם⁷², שנמנית אסתר משבע נביאות, מפני שכתבה את המגילה ברוח הקודש. וכן דעת חז"ל בירושלמי⁷³, שמרדכי ואסתר חתמו את המגילה קודם עזרא הסופר⁷⁴.

אך בברייתא מבואר⁷⁵, שאנשי כנסת הגדולה כתבו את המגילה. ועוד אמרו בגמרא⁷⁶, שאנשי כנסת הגדולה תיקנו שיהיו הכפרים מקדימים לקרוא ביום הכניסה, ורמזו זאת במגילה. ופירש רש"י⁷⁷, שהטעם שלא כתבוה מרדכי ואסתר, הוא מפני שלא ניתנו הנבואות להיכתב בחוץ לארץ. ובפירוש המיוחס לרמב"ם כתב⁷⁸, על פי דברי הגמרא⁷⁹, שאסתר שלחה לחכמים לקבוע את המגילה לדורות, והם כתבו את המגילה לבקשת אסתר⁸⁰. וכעין דברים אלו כתבו במדרש אגדת

בהקדמה לשיר השירים, אלשיך דניאל ה', ו, ר"א גאליקו ט, כט. 68. ט, כ. 69. שם, כט. 70. מגילה יט, א. 71. וראה בלקח טוב (צהלון) שמרדכי כתב רק מ"אחר הדברים האלה" (ג, א), מפני שבענותנותו לא רצה לספר שנתגלגלה הישועה על ידו על ידי שהציל את אחשורוש מבגתן ותרש. ובפעם השניה, הוסיפה אסתר וכתבה גם מעשה זה. 72. פכ"א. 73. מגילה פ"א ה"א. 74. שהקשו, כי לא יתכן שהכתוב במגילה ירמוז לתקנת עזרא שהיתה מאוחר יותר. 75. ב"ב טו, א. 76. מגילה ב, א. 77. ב"ב שם ד"ה כתבו יחזקאל. 78. בהקדמה. 79. מגילה ז, א. 80. ועי' חידושי מרן רי"ז הלוי על הרמב"ם הל' מגילה ב, ט, שכתב ליישב הסתירה בדברי חז"ל ובדברי רש"י, שבחז"ל לא ניתנו לכתוב בתורת כתיב הקודש, אבל בתורת מגילה נכתבה כבר על ידי מרדכי

53. מגילה י, ב. 54. ירמיה מט, לח. 55. ירושלמי תענית פ"א ה"א; מכילתא פסחא פי"ד. 56. רסיסי לילה (ר' צדוק הכהן מלובלין) אות יט. 57. הקדמת הרס"ג לפירוש הארוך, לקח טוב ד, יד. 58. שם. 59. ראה ב"ר סח, ט. 60. ברכות נו, ב. 61. ט, לב. 62. המיוחס לרמב"ם (בהקדמה), וכן הביא ביערות דבש (ח"א דרוש ג) בשם מדרש. 63. מגילה א, א ועוד. 64. מגילה יט, א. 65. ולמדו מלשון הכתוב (ט, כט) "ותכתוב אסתר... את כל תוקף לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית", מה עיקר חיוב קריאת המגילה. וכן אמרו בגמרא שם שנקראת ספר ונקראת אגרת, וראה באוצר שם שנחלקו המפרשים מהי אותה אגרת. 66. שמו"ר (שנאן) ט, ז. 67. פירוש הגדה של פסח לר' יצחק אלאחדאב, אברבנאל ירמיה נא, כח, צרור המור בראשית ט, כו, עקידת יצחק

אסתר⁸¹: תניא, מגילת אסתר נעשית בשושן, ושלחו אותה לארץ ישראל כדי שיעשו אותה מגילה אשורית, שנאמר⁸² "ואת אשר כתב מרדכי אליהם"⁸³.

ובעקידת יצחק כתב⁸⁴, שהמגילה נכתבה על ידי סופרי פרס ומדי, ולבקשת אסתר העתיקה אנשי כנסת הגדולה, ושרתה בהם רוח הקודש לברר את האמת מן השקר⁸⁵.

דעה נוספת מצינו בסדר הדורות⁸⁶, שיחזקאל הנביא הוא שכתב את המגילה.

ואף שנחלקו הדעות האם מרדכי ואסתר כתבו את המגילה או אנשי כנסת הגדולה, הושוו כולם שנחתמה המגילה על ידי אנשי כנסת הגדולה בדורם של מרדכי ואסתר, או בדור שלאחריו. אמנם ישנם מספר פסוקים במגילה שלכאורה נראה מהם כי חיתומה של המגילה נעשה מאוחר יותר. ובעיקר נראה כן מדברי הכתוב⁸⁷: "והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור" - שמעיד הכתוב על שמירת ימי הפורים במשך כמה דורות. מכח ראייה זו, כתב בעל דורות הראשונים⁸⁸, כי בית מדרשם של אנשי כנסת הגדולה התקיים במשך כמה דורות, והמגילה נחתמה בסוף זמנם⁸⁹. והוסיף, כי בהכרח שנחתמה על כל פנים עוד בימי מלכות פרס, כי לולי זה לא היו מסיימים את המגילה בתקפו של אחשוורוש ובגדולת מלכות הפרסים⁹⁰.

אסתר ברוח הקודש נאמרה

אמרו בגמרא⁹¹: שלחה להם אסתר לחכמים, כתבוני לדורות. ופירש רש"י⁹², שאסתר ביקשה מאת חכמי הדור לקובעה⁹³, ולכתוב ספר זה עם שאר הכתובים⁹⁴. ומבואר בגמרא שחכמים נמנעו מלכלול את המגילה עם כתבי הקודש עד שמצאו מקרא כתוב בתורה⁹⁵: "כתב זאת זכרון בספר", ולמדו מכך שיש לקבוע את מלחמת עמלק בכתבי הקודש שלוש פעמים. ומבואר בגמרא שם שהדבר תלוי במחלוקת תנאים בדרך דרשת הכתוב שם, אם המגילה נכתבה בכלל הכתובים אם לא⁹⁶.

עוד נחלקו בגמרא⁹⁷, האם מגילת אסתר מטמאה את הידים, ולדעת שמואל אינה מטמאת את הידים⁹⁸. וביארה הגמרא, כי לדבריו לא ניתנה אסתר להיכתב. אך מבארת הגמרא, כי אף שמואל סובר שאסתר ברוח הקודש נאמרה, אלא שנמסרה להיקרא, ולא ניתנה להיכתב. ונחלקו הראשונים בביאור שיטה זו, לשיטת רש"י, לא ניתנה המגילה להיכתב כלל, אלא לגורסה על פה ולקרותה. והקשו הראשונים ממה ששנינו⁹⁹ קראה על פה לא יצא¹⁰⁰. ותירצו התוספות, שלא נמסר ברוח הקודש לכותבה,

שאסתר, ובהמשך נכתבה בתורת כתבי הקודש ע"י אנשי כנסת הגדולה, ע"ש בארוכה. 81. ט, כג. 82. שם. 83. וראה עוד מה שהובא בהרחבה להלן ט, כ. 84. בהקדמה. 85. וראה בגמרא (מגילה ז, א): "אמר רב שמואל בר יהודה: שלחה להם אסתר לחכמים: קבעוני לדורות. שלחו לה: קנאה את מעוררת עלינו לבין האומות. שלחה להם: כבר כתובה אני על דברי הימים למלכי מדי ופרס", ומשמע שהמגילה כבר היתה כתובה בספרי מדי ופרס לפני שנקבעה בישראל, ראה מהרש"א ח"א שם. אמנם יתכן, כי בתחילה כתובה מרדכי ואסתר והועתקה מהם ונכתבה בספרי פרס ומדי, ולאחר מכן, ביקשה אסתר שתיקבע בין כתבי הקודש. 86. חלק ספרים אות ת' ד"ה תורה. וכן בספר שפתי ישנים אות ת' ד"ה תורה. 87. ט, כח. 88. תקופת המקרא עמ' 262 והלאה. 89. וביאר, שמ"קובל היהודים" (ט, כג) עד סוף המגילה כתבו אנשי כנסת הגדולה. 90. עוד אמרו בירושלמי (מגילה פ"א ה"ה): רב ורבי חנינה ורבי יונתן ובר קפרא ורבי יהושע בן לוי אמרו: המגילה הזאת נאמרה למשה מסיני, אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה. וכ"כ ברות רבה ד, ה. ועי' קרבן העדה שם, שהכוונה בזה שנאמר למשה שייכתב ענין מחיית עמלק פעם רביעית בין הכתובים, כמו שדרשו בבבלי (מגילה ז, א) מ"כתוב זאת זכרון בספר" (שמות יז, יד). ועל דרך זו דרשו בזהר (ח"ב קצא, ב) את הכתוב (ט, כג) "וקיבל היהודים" - משה שהוא כלל היהודים, שבשעת מתן תורה קיבל אף את מגילת אסתר. 91. מגילה ז, א. 92. להלן ט, לב בביאור הכתוב "ומאמר אסתר קיים דברי הפורים האלה ונכתב בספר". 93. ראה לעיל בגמרא שם 'קבעוני לדורות'. 94. וכ"כ ריטב"א שם, שאסתר היתה רוצה שיכתובה לדורות עם כתבי הקודש. 95. שמות יז, יד. 96. שלדעת רבי יהושע, אין כתיבת מלחמת עמלק אלא שלוש פעמים, בתורה ובמשנה תורה ובנביאים, ולדעת רבי אלעזר המודעי כתיבתה בתורה ובמשנה תורה נמנית כאחת, ונכתבת בנביאים וגם במגילה. 97. מגילה שם. 98. וכן נחלקו ביומא כט, א. עי' מהרש"א סנהדרין ק, א. 99. משנה מגילה ב, א. 100. ואף שמואל מודה בזה, שהרי אמרו בגמרא משמו (מגילה יט, א), הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא. הרי שחובתה שתהא כתובה בפני עצמה. ריטב"א.

ואסתר, ובהמשך נכתבה בתורת כתבי הקודש ע"י אנשי כנסת הגדולה, ע"ש בארוכה. 81. ט, כג. 82. שם. 83. וראה עוד מה שהובא בהרחבה להלן ט, כ. 84. בהקדמה. 85. וראה בגמרא (מגילה ז, א): "אמר רב שמואל בר יהודה: שלחה להם אסתר לחכמים: קבעוני לדורות. שלחו לה: קנאה את מעוררת עלינו לבין האומות. שלחה להם: כבר כתובה אני על דברי הימים למלכי מדי ופרס", ומשמע שהמגילה כבר היתה כתובה בספרי מדי ופרס לפני שנקבעה בישראל, ראה מהרש"א ח"א שם. אמנם יתכן, כי בתחילה כתובה מרדכי ואסתר והועתקה מהם ונכתבה בספרי פרס ומדי, ולאחר מכן, ביקשה אסתר שתיקבע בין כתבי הקודש. 86. חלק ספרים אות ת' ד"ה תורה. וכן בספר שפתי ישנים אות ת' ד"ה תורה. 87. ט, כח. 88. תקופת המקרא עמ' 262 והלאה. 89. וביאר, שמ"קובל היהודים" (ט, כג) עד סוף המגילה כתבו אנשי כנסת הגדולה. 90. עוד אמרו בירושלמי (מגילה פ"א ה"ה): רב ורבי חנינה ורבי יונתן ובר קפרא ורבי יהושע בן לוי אמרו: המגילה הזאת נאמרה למשה מסיני, אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה. וכ"כ ברות רבה ד, ה. ועי' קרבן העדה שם,

אבל חכמים תקנו לכותבה ולקראה מתוך הספר. והריטב"א תירץ, שמעיקרה נמסרה על מנת לכותבה בשביל לקרוא בה, שלא תהא קריאתה על פה, אבל לשיטה זו אין נכללת בכלל כתבי הקודש, ולזה כוונת הגמרא שלא ניתנה להיכתב¹⁰¹.

ובברייתא ובגמרא¹⁰² הוכיחו חכמים בכמה אופנים שהמגילה כתובה ברוח הקודש, מכך שיש בה ובדרשות הכתובים שדרשו בה, כמה דברים שאי אפשר לדעת אותם בלא רוח הקודש, כגון דברים שנותרים מעין אדם¹⁰³ או שנאמרו על העתיד להיות¹⁰⁴ או על הנעשה בעליונים¹⁰⁵.

דעת רבים מהראשונים ש"רוח הקודש" היא מדרגה פחותה מנבואה¹⁰⁶. וכתב הרמב"ם¹⁰⁷, שהמגילה נאמרה ברוח ה', אבל לא בנבואה, וזו מדרגה שמתחדש באדם כח לדבר בדברי חכמה או תהילה, או בתוכחות ובחכמת האלהות, אבל אין בזה את דרכי הנבואה המיוחדים לה, ולא נקרא זה נבואה אלא על דרך ההכללה¹⁰⁸. והן מדרגות שונות זו מזו ורחוקות מאד¹⁰⁹. וכתב רבי מאיר עראמה¹¹⁰, שאף על פי שהיו חגי זכריה ומלאכי בזמן הזה, לא רצה הקב"ה לגלותה בנבואה, אלא ברוח הקודש.

אמנם יש שנקטו לשון נבואה גם ביחס למגילת אסתר¹¹¹. ובסדר עולם¹¹² מנו את אסתר בין שבע הנביאות, והביאו מקור לכך מדברי הכתובים¹¹³ "ותכתוב אסתר" - שכתבה את המגילה בנבואה. ויש שכתב, שלא ניתן שום דבר להיכתב אם לא בא בנבואה¹¹⁴.

שפת המגילה

כנזכר לעיל, נכתבה המגילה בימי מלכות פרס, בסוף תקופת גלות בבל¹¹⁵. עם זאת, בעוד ספר דניאל שנכתב בגלות זו חציו ארמית, הרי שהמגילה נכתבה בלשון הקודש. ואף כששלחו מרדכי ואסתר את 'אגרת הפורים' ליהודים שבכל מאה עשרים ושבע מדינות אחשורוש, שלחו להם בלשון הקודש, כי לא שינו בני ישראל את לשונם, וכך אמרו חז"ל¹¹⁶: "ואל היהודים ככתבם וכלשונם"¹¹⁷ - מה לשונם לא נשתנה, אף כתבם לא נשתנה. וכן למדו חז"ל במדרש¹¹⁸ מפסוק זה ששמרו ישראל את לשונם.

עם זאת, ישנן מילים רבות במגילה שנלקחו מהשפה הארמית והשפה הפרסית. כך אמרו חז"ל¹¹⁹, כי יש במגילה מילים רבות בלשון תרגום, כגון "ונשמע פתגם המלך"¹²⁰, "וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן"¹²¹. כמו כן, כמה משמות החודשים הוזכרו במגילה - ניסן, סיון, טבת, אדר - ואמרו חז"ל¹²²: אמר רבי חנינה, שמות חדשים עלו מבבל - ששמות החודשים בלשון ארמית הם¹²³.

תלויה במעלת המחבר, שאין רוח הקודש שורה אלא לפי חכמת האדם ודעתו. וראה עוד מגיד מישרים (פרשת ויקרא מהדו"ק), אלשיך (ט, כח). 110. בסוף ביאורו למגילה. 111. ראה ראב"ע (ו, ו): יש בדברי יחיד כי מזה הכתוב נלמד כי בנבואה נכתבה זאת המגילה, כי מי יודע תעלומות לב כי אם השם שיגלה סודו אל עבדיו הנביאים, ואחרים אמרו כי היה דרך סברא או המן גילה סודו אחר כן או ביום עצמו, וכמוהו "ויאמר עשו בלבו" (בראשית כז, מא), והאמת כי זאת המגילה ברוח הקודש נכתבה. 112. פכ"א. 113. ט, כט. 114. מהר"ץ חיות מגילה יד, ב. וראה חידושי הגר"ח (סטנסיל) סי' ה, שנקט שהכתובים גם ניתנו בנבואה, ומבאר לפי דרכו את החילוק בין נביאים לכתובים. 115. לאחר שכבשה פרס את בבל, אך קודם שנבנה בית המקדש, ועדיין מכונה זמן זה "גלות בבל". 116. סנהדרין כב, א. 117. ח, ט. 118. שה"ש רבה ו, ח. 119. מגילה ט, א. 120. א, כ. 121. שם. 122. ירושלמי ר"ה פ"א ה"ב. 123. וכן אמרו במגילה יח, א, כי אין אנו יודעים את פירוש המילים (ח, י) "אחשורוש בני הרמכים".

101. וכ"כ טורי אבן מגילה שם. ועי' עוד חידושי מרן רי"ז הלוי על הרמב"ם הל' מגילה ב, ט, שגם למסקנת הגמרא שאסתר בכלל כתבי הקודש, אסתר לא כתבה את המגילה תחילה ככתבי הקודש, אלא בתורת מגילה כשרה למצוות קריאתה, ואנשי כנסת הגדולה הם שכתבוה ברוח הקודש בתורת כתבי הקודש. וראה עוד לעיל ציון 74 ואילך. 102. שם. 103. "ויאמר המן בלבו" (ו, ו), "ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה" (ב, טו), "ובביזה לא שלחו את ידם" (ט, י). 104. "וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים זכרם לא יסוף מורעם" (ט, כח). 105. "קיימו וקיבלו היהודים" (ט, כז), ודרשו בה שקיימו למעלה מה שקבלו למטה, דהיינו שהסכימו מן השמים לתקנת ימי הפורים וקביעתם לדורות. ועי"ש בגמרא. 106. וכן משמע בזהר חוקת קפג, ב. 107. מורה נבוכים ב, מה. 108. וכ"כ ר"ן (תענית ז, א מדפי הרי"ף), שמגילת אסתר לא נאמרה על פי נביא. וכ"כ רבינו בחיי ויקרא ח, ח, עיי"ש. וראה עוד רד"ק בהקדמה לביאורו לתהלים. 109. שו"ת חוות יאיר סי' ט. וראה ביאור הגר"א משלי א, א (חמדה גנוזה) שבדברים הנאמרים ברוח הקודש, מעלתם

להלן מספר דוגמאות של מילים במגילה שהן בשפות ארמית ופרסית: אחשדרפנים, פרתמים, פחה, פתגם, פתשגן, אונס, תוקף, נזק, הושיט, בירה, ועוד מילים רבות כיוצא בזה. כך גם בשמות האנשים כתב הראב"ע¹²⁴: והאמת, כי אלה השמות הנזכרים במגילה הם פרסיים, כן ממוכן, ואסתר מתורגם עמו הדסה. אמנם, פעמים שהמגילה עצמה מבארת בלשון הקודש את המילה הפרסית, כגון "הפיל פור הוא הגורל"¹²⁵, וכן בשמות החודשים, נאמר¹²⁶ "לחודש שנים עשר הוא חודש אדר", ומציין הכתוב למנין העברי של החודש עם שמו הארמי, וכן כמה פעמים.

מלכות פרס ומדי

מנין מלכי פרס ומדי וזהות אחשורוש

סיפור המגילה עוסק בימי מלכות אחשורוש, אך המגילה אינה נותנת לנו כל פרטים על אחשורוש. לא נזכר שם אביו, אין הכתוב מספר כיצד הגיע למלכות, ולא את שמות המלכים שמלכו לפניו ולאחריו. גם העובדה כי היה מלך פרס ומדי מוזכרת רק בעקיפין, ואילו בתיאור מלכותו בתחילת המגילה אומר הכתוב¹²⁷: "ויהי בימי אחשורוש הוא אחשורוש המולך מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה", ולא הזכיר הכתוב את עיקר מדינתו. כמו כן, אין המגילה מספרת אם בית המקדש היה בנוי או חרב בזמן סיפור המגילה.

בספר דניאל¹²⁸ נאמר: "ואני בשנת אחת לדריוש המדי עמדי למחזיק ולמעוז לו, ועתה אמת אגיד לך הנה עוד שלושה מלכים עומדים לפרס והרביעי יעשיר עושר גדול מכל וכחזקתו בעשרו יעיר הכל את מלכות יון". נבואה זו ניתנה בשנת שלוש לכורש, שהוא המלך השני לפרס ומדי¹²⁹, מיד אחרי דריוש המדי¹³⁰. ופירשו בברייתא דסדר עולם¹³¹ שהפסוק מונה שלושה מלכים כולל כורש, שהיה המלך השני מתחילת שלטון פרס ומדי, והמלך הרביעי הוא הרביעי מתחילת מלכות מדי, שהוא השלישי לכורש¹³². אם כן היו במלכות פרס ומדי ארבעה מלכים בסך הכל. כאמור, ידוע לנו שהמלך הראשון הוא דריוש המדי והשני הוא כורש הפרסי. אם כן אחשורוש הוא המלך השלישי או הרביעי למלכות פרס. מלבד זאת, מוזכרים בספרי עזרא ונחמיה מלכים נוספים: בספר עזרא פרקים ה-ו, מסופר על דריוש שחי אחרי כורש והתיר לבנות את הבית. ובסוף ספר נחמיה¹³³ מתוארכת רשימת יוחסין לימי דריוש הפרסי. בספר עזרא החל מפרק ז והלאה, וכן בספר נחמיה¹³⁴, מסופר על ארתחשסתא שמלך לכל הפחות כשלושים ושלוש שנים¹³⁵.

מחוץ למגילה, מוזכר המלך אחשורוש פעם אחת בספר עזרא¹³⁶: "ובמלכות אחשורוש בתחילת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלים, ובימי ארתחשסתא כתב בשלם מתרדת טבאל" וגו'. ופעם נוספת בספר דניאל¹³⁷: "בשנת אחת לדריוש בן אחשורוש מזרע מדי". מסדר הפסוקים משמע, כי אחשורוש מלך בין עליית זרובבל בימי כורש והפסקת בנין הבית, לבין חידוש הבנין בימי דריוש.

דעה זו כי זמן המגילה הוא בתקופה שבין תחילת הבנין לבין חידוש בנין הבית והשלמתו, היא הדעה העיקרית בדברי חז"ל והמפרשים, וכך מבארים חז"ל בסדר עולם¹³⁸, ולפיכך מסדר תנא דסדר עולם את מלכי פרס כך: א. דריוש המדי, שמלך שנה אחת. ב. כורש מלך פרס, שמלך שלוש שנים (מקוטעות). ג. אחשורוש המדי, שמלך ארבע עשרה שנה. ד. דריוש מלך פרס, שמלך שלוש שנים ושש שנים,

124. נ"א א, י. 125. ג, ז. ראה ראב"ע נ"א שם: "הפיל פור" - זאת המילה פרסית ופירושה גורל, וראה שם בפירושים השונים של מילה זו. 126. שם. 127. א, א. 128. יא, א-ב. 129. שם, כט. 130. דניאל ו, א ועוד. 131. פרקים כח-ל. 132. ניתן היה לפרש כי פסוק זה מונה את המלכים אחרי כורש, ואם כן היו חמישה מלכים לפרס ומדי, דריוש, כורש ועוד שלושה מלכים אחריו. אבל אם כן קשה לשון הפסוק, שכן מחד נאמר שיהיו רק שלושה מלכים ומאידך נאמר שיהיה מלך רביעי. 133. יב, כב. 134. ב, א; יג, ו. 135. שנאמר שם: "ובכל זה לא הייתי בירושלים כי בשנת שלוש שנים ושנים לארתחשסתא מלך בבל באתי אל המלך ולקח ימים נשאלתי מן המלך". 136. ד, ו-ז. 137. ט, א. 138. פרק כח.

ובשנתו השנייה נתן לבנות את בית המקדש, והוא המכונה בעזרא ונחמיה 'ארתחשסתא', ופירשו, שכל מלכי פרס נקראים ארתחשסתא.

כך עולה גם מדברי חז"ל במסכת מגילה¹³⁹, וכך מבואר במדרשים, כגון שאמרו¹⁴⁰, שאחשורוש וושתי ביטלו את בנין בית המקדש¹⁴¹, ואמרו עוד¹⁴², שהשתמשו בכלי המקדש. ובירושלמי אמרו¹⁴³, שתיקנו אנשי כנסת הגדולה לעשות את יום הפורים בט"ו באדר בערים המוקפות חומה מימות יהושע בן נון, כי בימי אחשורוש היתה ארץ ישראל חריבה. ואמרו עוד¹⁴⁴, כי מרדכי ואסתר קדמו לעזרא. ועוד אמרו במדרש¹⁴⁵: אמר רבי יהודה ברבי סימון, דריוש האחרון בנה של אסתר היה. וכן סידרה הגמרא¹⁴⁶ בסדר הכתובים את מגילת אסתר קודם ספר עזרא. כדעה זו נקט גם הרמב"ן¹⁴⁷, כי בימי המגילה, ישבו אנשי כנסת הגדולה עם רוב ישראל בארץ ישראל, ורק מעטים עלו לאחר מכן עם עזרא הסופר¹⁴⁸.

דעה נוספת מתבארת בפרקי דרבי אליעזר¹⁴⁹, שאחשורוש היה המלך הרביעי של פרס ומדי. ולפי זה, היה אחשורוש לאחר דריוש, ומעשה המגילה התרחש בזמן שבית המקדש כבר בנוי. וכן מנו חז"ל במדרש את סדר מלכי פרס, ואמרו¹⁵⁰: "ועז משולשת"¹⁵¹, זו מדי שהיתה מעמידה שלושה מלכים, כורש ודריוש ואחשורוש. ופירשו רד"ל ומהרז"ן, שלדעת פרקי דרבי אליעזר, אחשורוש הוא ארתחשסתא, ופירשו כן את דברי המדרש¹⁵²: רבי לוי אמר, אחשורוש הוא ארתחשסתא. וכדעה זו עולה גם מדברי תרגום שני למגילה¹⁵³, שמרדכי שלח לחגי זכריה ומלאכי היושבים בלשכת הגזית לבקש רחמים לבטל את גזירת המן.

אולם במפרשים מצינו דעות נוספות במנין מלכי פרס ומיהו אחשורוש: בפירוש המיוחס לרש"י לספר דניאל¹⁵⁴ מביא בשם ספר יוסיפון¹⁵⁵, שבין כורש לאחשורוש מלך מלך נוסף, הוא כמבישה בן כורש. וכן כתב אברבנאל בספר מעיני הישועה¹⁵⁶. דעות נוספות הביא בספר צמח דוד בשם כותבי הזכרונות¹⁵⁷, שמלכו ארבעה עשר מלכים לפרס, והביא שיש שכתבו כי אחשורוש הוא המכונה 'ארתחשסתא אורך היד', והביא שיש שכתבו שאחשורוש הוא המלך שמלך אחריו המכונה 'ארתחשסתא מנימון'¹⁵⁸. דעה נוספת מביא רבי תנחום הירושלמי¹⁵⁹ בשם יש אומרים, כי אחשורוש שבמגילה הוא אבי דריוש שכבש את בבל¹⁶⁰. ולפי זה, היה מעשה המגילה באמצע גלות בבל במלכות בלשצר, או אפילו בזמן מלכות אויל מרוך¹⁶¹.

רבי יצחק אייזיק הלוי¹⁶² נוקט, כי אחשורוש הוא המלך המכונה ביוונית 'כסרכסס' (XERXES), וכותב, כי היה קודם ארתחשסתא שבימיו עלו עזרא ונחמיה¹⁶³.

מהודו ועד כוש - גודלה של ממלכת אחשורוש

המגילה פותחת בתיאור ממלכת אחשורוש ואומרת, "המולך מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה", כלומר שמלך אחשורוש על רבות מארצות העולם, ואמרו חז"ל¹⁶⁴: תנו רבנן: שלושה מלכו

פרס שכתבו חז"ל בסדר עולם. ועי' בספר יוחסין (מאמר שיש) שהאריך מאד בסדרם של מלכי פרס. ועי' בספר באר הגולה למהר"ל (סוף באר ו) שהשיג על שיטה זו בחריפות. וראה עוד קובץ אגרות חזון איש ח"א אגרת ר. וראה הרחבה וביאור בנושא זה אצל: הרב י' ענבל, תורה שבעל פה: סמכותה ודרכיה, מוסד הרב קוק, ירושלים תשע"ה, עמ' 652-631. 159. א. א. 160. ראה דניאל ט, א: "בשנת אחת לדרישו בן אחשורוש מזרע מדי אשר הומלך על מלכות כשדים". 161. וראה עוד רלב"ג ב, יח, שכתב שכאשר הומלכה אסתר נתן אחשורוש רשות לעזרא לעלות לארץ ישראל. 162. דורות הראשונים, תקופת המקרא, עמ' 262 והלאה. 163. וראה עוד: הרב י' לנדי, ויהי בימי האימפריה הפרסית, קרית יערים תשע"א, עמ' 40-42. 164. מגילה יא, א.

139. יא, ב. 140. אסת"ר א, א; שם ה, ב. 141. ופירשו כי צרי יהודה ובנימין ששלחו את איגרת השטנה לארתחשסתא (עזרא ד) שבגללה ביטל את בנין הבית, היו בניו של המן. 142. מגילה יב, א. 143. מגילה פ"א ה"א. 144. ירושלמי שם. 145. ויק"ר יג, ה. 146. ב"ב יד, ב. 147. מגילה ב, א. 148. וראה בדברי הר"ן על הר"ף (מגילה א, ב) שחולק על זה, וכתב כי רוב ישראל היו בחוץ לארץ. וראה הרחבה בענין זה להלן ט, יז; ט, יט. 149. פמ"ט. 150. ב"ר מד, טו. 151. בראשית טו, ט. 152. אסת"ר א, ג. 153. ד, א. 154. יא, ב. 155. ספר ראשון פ"ג. ובספרו קדמוניות היהודים (ספר יא) כתב, כי אחשורוש היה בן ארתחשסתא שבימי עזרא ונחמיה. 156. מעין י תמר ז. 157. ח"ב אלף הרביעי שפ"ט. 158. ראה שם שהאריך ליישב סדר זה עם מנין שנות מלכי

בכיפה, ואלו הן: אחאב, ואחשורוש, ונבוכדנצר. כך גם משמע מחיתום המגילה¹⁶⁵: "וישם המלך אחשורוש מס על הארץ ואיי הים", ומפסוק זה עולה כי מלך אף על איי הים הרחוקים¹⁶⁶.

אמנם, לא כל זמן מלכותו מלך על כל העמים הללו, וכך אומרת הגמרא¹⁶⁷: אמר רב חסדא: בתחילה מלך על שבע, ולבסוף מלך על עשרים, ולבסוף מלך על מאה. וכעין זה אמרו במדרש¹⁶⁸, כי כבש מדינות בוו אחר זו. ומבאר המהרש"א¹⁶⁹, שבימי ושתי מלך על שבע מדינות בלבד, ומשנשא את אסתר כבש עוד עשרים, ולאחר מכן עוד מאה מדינות.

דעה נוספת מצינו במדרשים¹⁷⁰, לפיה בעולם כולו ישנן מאתים וחמישים ושתיים אפרכיות [=מלכויות], ואחשורוש מלך רק על מאה עשרים ושבע מדינות, שהן כחצי מן העולם בלבד.

דעה שלישית מצינו במדרש¹⁷¹: בתחילה היה שולט מסוף העולם ועד סופו, שנאמר¹⁷² "מהודו ועד כוש", וכשהרג את ושתי מרדו עליו כולן, וכיון שנשא את אסתר חזרו לו שבע ועשרים ומאה מדינות בזכותה, וכשנפל המן וחזרה הגדולה למרדכי, חזרו כולן, שנאמר¹⁷³ "וישם המלך אחשורוש מס על הארץ ואיי הים".

עוד על גודלה של מלכות אחשורוש ניתן ללמוד מספר יוסיפון¹⁷⁴, המספר כי בימי אחשורוש התעוררו מלחמות רבות בין פרס ליוון, ובגתן ותרש ביקשו להרוג את אחשורוש בשביל למצוא חן בעיני היוונים¹⁷⁵. ומזה יתכן, כי אחשורוש ניסה למלוך על יוון, ולהילחם בהם, ובסופה של המגילה ניצחם וזהו המס ששם על איי הים, הם יוון ורומי. וכעין זה כתב המלבי"ם¹⁷⁶, שהכתוב בסוף המגילה מספר שהצליח מרדכי בהנהגתו בעניני המלוכה, וכבש מדינות רבות בחיל המלך, עד ששם המלך מס על כל הארצות הסמוכות אל מלכותו, וגם על איי הים הרחוקים. אבל הראב"ע כתב¹⁷⁷, שכוונת הכתוב לעמים שלא היו תחת מלכותו, אלא שנתנו לו מס כי יראו ממנו¹⁷⁸.

אף שמלך אחשורוש על ארצות רבות, ומכללן על הארצות שבהן שכנו השבטים, מצינו בספר אלדר הדני¹⁷⁹, שעשרת השבטים לא היו בכלל הגזירה, ועל כן אמר: יש להם המקרא כולו, ואין קורין מגילה ממעשה אסתר, כי לא היו באותו הנס.

השגחת ה' במגילה

כתיבת שם שמים במגילה

ראה לעיל¹⁸⁰ שהמפרשים ביארו מדוע לא נזכר שם שמים במגילה, כדי למנוע את קנאת הגויים בניסים שנעשו לישראל¹⁸¹. ועוד כתבו, שמפני שהשתלשלות האירועים במגילה היתה כדרך הטבע והיה הנס נסתר, לפיכך הוסתר שם שמים במגילה ונכתב ברמז בלבד. והרחיבו המפרשים בביאור טעם זה:

המהר"ל כתב¹⁸²: שהיות וניסי המגילה נעשו על פי דרך הטבע ולא היתה השגחת ה' ניכרת, עד שיכלה אסתר לתלות את ההצלה בעצמה, על כן לא נזכר שם ה' במגילה, כי כל מהות הנס היא שהיה בהסתתר פנים. וקרוב לזה כתב רבי מאיר עראמה¹⁸³, כי מאחר שלא גילה ה' את השגחתו בנס גלוי, ואף שהיו שם כמה נביאים אף לא התגלה להם לכתוב את המגילה בנבואה, הבינו החכמים כי ברצון ה' להסתיר את השגחתו, ועל כן לא פרסמוהם¹⁸⁴.

165. י, א. 166. כלומר רומי או תרשיש. ראה רש"י ישעיה
יא, יא, ופרקי דרבי אליעזר פ"י. 167. מגילה יא, א.
168. אסתר"ר א, ז. 169. ח"א מגילה שם. 170. אסתר"ר א,
ה; שם, יב; פרקי דרבי אליעזר פ"א. 171. מדרש תהלים כב,
יז. 172. א, א. 173. י, א. 174. ספר ראשון פ"ד.
175. וכעין זה מצינו במדרש (אוצר מדרשים אייזנשטיין, אסתר
פט"ז), שכתב אחשורוש במכתבו לכל האומות, כי בדעת המן
היה להרוג את מרדכי ואסתר: "כי באבדם יוותר המלך לבודו,
ויתנבל עליו להמיתו ומלכות הפרסיים תיטוב לאנשי מוקדון".
176. י, א. 177. שם. 178. עוד בענין גודלה של מלכות
אחשורוש, ראה להלן א, א. 179. אוצר המדרשים
(אייזנשטיין). 180. ציון 26 ואילך. 181. ובספר עלי תמר
על הירושלמי (מגילה פ"א ה"ה ד"ה ולא זוז) כתב, שמאחר
שנכתבה המגילה בשושן בשפה הפרסית, כתבו את המגילה
כאילו השתלשלו המאורעות לפי טבע הענינים, בכדי שצוררי
ישראל לא יאמרו שאכן צודק המן באומרו (ג, ח) "ודתיהם
שונות מכל עם". 182. אור חדש ב, כב. 183. בסוף ביאורו
למגילה. 184. וכ"כ בעקידת יצחק במבוא למגילה, כי מאחר

והוסיף לבאר זאת רבי ירוחם ליבוביץ ממיר¹⁸⁵, על פי דברי חז"ל¹⁸⁶ שירמיהו ודניאל השמיטו מלומר על הקב"ה "הגיבור והנורא", כי בימיהם לא נגלו גבורותיו ונוראותיו של הקב"ה, מפני שהיו בני ישראל בגלות, ולא אמרו תואר כלפי המקום שלא נתגלה בימיהם כי "יודעים בהקב"ה שאמייתי הוא, לפיכך לא כיזבו בו". ועל כן, מאחר שאף בנס המגילה, נעשה הכל בדרך הטבע ולא התגלתה הנהגת ה', לפיכך היה בכך כעין שקר כלפי מעלה להזכיר במגילה את שם ה'.

והמפרשים כתבו טעמים נוספים לדבר:

רב סעדיה גאון והראב"ע כתבו¹⁸⁷, שמרדכי ידע כי הפרסיים יעתיקו את המגילה לכתביהם, ואם יכתוב שם את שם ה', יכתבו הם שם עבודה זרה תחת שם ה', ועל כן לא כתב בה את שם ה' בכלל¹⁸⁸. כעין זה כתבו בתשובות הגאונים¹⁸⁹, שמפני שהפרסיים העתיקו את המגילה לכתביהם, לא רצה הקב"ה שייכתב שמו בין כתבי הפרסיים¹⁹⁰. ובעקידת יצחק כתבו¹⁹¹, שהמגילה נכתבה על ידי הפרסיים, ואנשי כנסת הגדולה העתיקה מהם, ושרתה בהם רוח הקודש לברר את האמת מן השקר, וכיון שהמגילה הועתקה מספרי עובדי עבודה זרה לא הזכיר שם של קדושה בתוכה¹⁹².

טעם נוסף כתבו בתשובות הגאונים¹⁹³, על פי דברי חז"ל¹⁹⁴, שתיקנו חכמים שלא לכתוב את שם ה' באגרות חוב, מפני שלאחר שיפרע הלווה את חובו תהיה האגרת עם שם ה' באשפה. והיות שמגילת אסתר נקראת "אגרת"¹⁹⁵, לא חילקו חכמים בינה לשאר אגרות, ועל כן לא רצו לכתוב בה את שם ה'¹⁹⁶.

רבי שלמה אלקבץ¹⁹⁷ הביא בשם 'זקן אחד', כי מלחמת עמלק לא נעשתה בבת אחת, אלא תחילתה על ידי יהושע, המשכה על ידי שאול המלך, והמשיכה המלחמה על ידי מרדכי ואסתר, וסופה יהיה בבוא הגאולה השלמה, ואין כבוד ה' להזכירו על דבר שעדיין לא נשלם¹⁹⁸. והחיד"א כתב¹⁹⁹, שמאחר שנעשה הנס בדרך איסור - על ידי שנישאת אסתר לערל, אין כבוד ה' להזכיר את שמו במגילה.

טעם אחר כתב רבי פנחס מקוריץ²⁰⁰, שהיות וקוראים את המגילה בפורים, שיש בו מצות שתיית יין, חששו חכמים שיקרא אדם את המגילה לפנות ערב אחר שנשכר, ואסור להזכיר את השם כשהוא שיכור. ובשו"ת דברי יציב²⁰¹ כתב, שכיון שחייבו חכמים אף את הנשים לשמוע מגילה, ויש שנהגו שנשים לא תיכנסנה לבית הכנסת בשעת נדתן²⁰², על כן לא הזכירו בה את השם בכדי שיוכלו אף הנשים לקרוא ולשמוע את המגילה.

טעם הגזירה וטעם הישועה

המגילה עוסקת בסיפור גזירת המן להשמיד את ישראל, ובהצלתם על ידי אסתר. הכתוב איננו מבאר מדוע נגזר על ישראל עונש זה, ומדוע התבטלה הגזירה. ובחז"ל מצינו כמה טעמים לכך²⁰³.

בגמרא אמרו²⁰⁴: שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי: מפני מה נתחייבו ישראל שבאותו הדור

מהרי"ל הל' פורים אות יד בשם מהר"י סג"ל. 191. בהקדמת פירושו למגילה. 192. וכ"כ מהרש"א ח"א מגילה ד, א. 193. שערי תשובה שם. 194. ר"ה יח, ב. 195. ט, כו. 196. וקרוב לזה כתב בדורות הראשונים תקופת המקרא עמ' 262 והלאה, שבתחילה שלחה מרדכי ואסתר כאגרת ועל כן לא כתבו בה שם שמים, כדין האגרות וכנ"ל, ואנשי כנסת הגדולה שנמנו וגמרו לכלול את המגילה בין כתבי הקודש לא רצו לשנות מלשון המגילה, ועל כן לא הוסיפו בה את שם ה'. 197. בהקדמתו לספרו מנות הלוי. 198. וכמו שאמרו חז"ל (מדרש תנחומא כי תצא יא): כל זמן שזרעו של עמלק בעולם לא השם שלם ולא הכסא שלם. 199. דברים אחדים דרוש כא לשבת זכור. 200. אמרי פנחס פורים אות קלו. 201. ליקוטים והשמטות סי' לו. 202. עי' רמ"א או"ח פח, א. 203. ראה עוד בענין זה באוצר ד, א. 204. מגילה יב, א.

והכל נעשה בדרך הטבע, לא הזכיר שם ה'. וראה עוד ביאורי אגדות להגר"א ב"ק צב, ב, שו"ת רב פעלים ח"ד (סוד ישרים סי' יא). וכעין מהלך זה, כתבו רבים מן האחרונים, ספרי החסידות וגדולי המוסר. 185. דעת חכמה ומוסר ח"א מאמר קבג. 186. יומא טט, ב. 187. בהקדמות פירושיהם למגילה. 188. ובעקידת יצחק במבוא למגילה הקשה על פירוש זה, כי בספר דניאל ועורא הזכיר שם ה' כמה פעמים, אף שודאי כל החלקים שבהם שנכתבו בארמית, ודאי הועתקו בספר דברי הימים למלכי בבל ופרס, כי דניאל היה גדול כמרדכי. עוד הקשה, שאת צומות היהודים וקבלתם את חג הפורים עליהם ועל זרעם, ודאי שלא העתיקו הפרסיים, ושם יכל הכתוב להזכיר כי צמו לה', וכי עשו חג להודות לה'. 189. שערי תשובה סי' רא. 190. וכיוצא בדברים הללו כתב במרדכי שבת רמז שצו, והביאו הט"ז או"ח שלד, יא. וכן הביא במנהגי

כליה? אמר להם: אמרו אתם. אמרו לו: מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע. אם כן שבשושן יהרגו, שבכל העולם כולו אל יהרגו! אמרו לו: אמור אתה. אמר להם: מפני שהשתחוו לצלם. אמרו לו: וכי משוא פנים יש בדבר? אמר להם: הם לא עשו אלא לפנים, אף הקדוש ברוך הוא לא עשה עמהן אלא לפנים, והיינו דכתיב²⁰⁵ "כי לא עינה מליבו". הרי שהובאו בגמרא שני חטאים, חטא ההנאה מסעודת אחשורוש, בו חטאו רק יהודי שושן. וחטא הצלם - שהשתחוו רוב ישראל לצלמו של נבוכדנצר בבקעת דורא. וביארו במדרש²⁰⁶, שאף שרק יהודי שושן חטאו במשתה, נגזרה הגזירה על כל ישראל מפני שכל ישראל ערבים זה לזה.

טעם נוסף מתבאר במדרש²⁰⁷, כי במשתה אחשורוש קלקלו רבים מישראל בעריות עד שאמר הקב"ה למה לי אומה זו, וחתם על הגזירה להשמידם. טעם נוסף עולה מדברי הגמרא²⁰⁸, כי נגזרה הגזירה מפני שהתעצלו ישראל מלעסוק בתורה.

טעם נוסף מתבאר במדרש²⁰⁹, כי היו ישראל ראויים לכלייה בימי המן על שנתייראו. ונושעו, מפני שסמכו על כך שיעקב אבינו נתיירא אף הוא, אף על פי שהובטח לו²¹⁰ "והנה אנוכי עמך". המדרש איננו מסביר ממה יראו ישראל שנגזר עליהם כליה, ובמדרש בראשית רבתי²¹¹ נאמר: ראויין היו ישראל כליה בימי המן על שנתייראו ונתייאשו מן הגאולה וכו'.

מפרשי המגילה

למגילת אסתר התחברו מדרשים, תרגומים ופירושים רבים במהלך הדורות, ביניהם מדרשים שיתכן והתחברו עוד בזמן בית שני. להלן נסקור את המדרשים והמפרשים העיקריים שדבריהם הובאו על הסדר באוצר²¹²:

מדרשי המגילה

המדרש הראשון למגילה, כלול בתלמוד בבלי במסכת מגילה (י, ב - טז, ב), בה נדרשת כל המגילה מתחילתה ועד סופה. מלבד דברי הגמרא, קיימים לפנינו מדרשים נוספים על המגילה: מדרש אסתר רבה²¹³, התחבר על ידי אמוראי ארץ ישראל, ונוספו עליו בימי הגאונים מתלמוד בבלי ועוד; ילקוט שמעוני, המיוחס לרבי שמעון אשכנזי מפרנקפורט; מדרש אבא גוריון, מהמדרשים הקדומים מראשוני האמוראים; מדרש פנים אחרים, נוסח א' ונוסח ב'; לקח טוב, מרבינו טוביה ב"ר אליעזר מיוון²¹⁴, רובו ילקוט מדברי חז"ל, ונוספו בו מפירושו של רבינו טוביה²¹⁵; אגדת אסתר²¹⁶; מדרש תוספת למגילת אסתר²¹⁷; מדרש ירושלמי²¹⁸; כמו כן, בפרקי דרבי אליעזר (פרקים מט-נ) נכלל מדרש למגילה²¹⁹.

תרגומי המגילה

תרגום ראשון בארמית, המיוחס לאמורא רב יוסף²²⁰; תרגום שני, גם הוא בארמית, נתחבר כל הנראה בימי הגאונים²²¹; 'תפסיר' מרב סעדיה גאון - תרגום המגילה לערבית²²².

²⁰⁵ דכתיבא תרגום' - שכתובה המגילה בארמית] משמע כי היה מצוי בימיהם תרגום למגילה. וכן כתב בשו"ת רדב"ז ח"ב סי' תתיח, שהתרגום לאסתר התחבר על ידי רב יוסף. ובצורר המור (דברים לב, לה) מייחס את התרגום ליונתן בן עוזיאל. וראה עוד תוס' מגילה כא, ב ד"ה ובמגילה, שהתרגום התחבר בזמן התנאים, אבל לא ע"י יונתן בן עוזיאל. ²²¹ באוצר הגאונים (מגילה ג, א) מביא בשם רב האי גאון שכתב, שיש כאן בבבל תרגום אסתר כמה גוונים משונים זה מזה, אחד יש בו תוספת הרבה ומדרשות, ואחר אין בו. ויתכן שכוונתו לשני התרגומים שבידינו. בתרגום ראשון ותרגום שני השתמשנו בעיקר ע"פ הנדפס במגילת אסתר מהדורת תורת חיים, מוסד הרב קוק, ירושלים תשס"ו, עם תרגום עברי מאת הרב פנחס קורח. ²²² תורגם חלקית ללה"ק ע"י הרב יוסף קאפח, ונדפס

²⁰⁶ איכה ג, לג. ²⁰⁷ שה"ש רבה ז, ח. ²⁰⁸ אסתר ז, יג. ²⁰⁹ מגילה יא, א. ²¹⁰ ב"ר עו, א. ²¹¹ בראשית כח, טו. ²¹² פרשת וישלח עמוד 167. ²¹³ רשימה מלאה של הספרים שהובאו באוצר, ראה בסוף האוצר. ²¹⁴ מכונה גם: מדרש אחשורוש, אגדת אחשורוש, מדרש מגילת אסתר. ²¹⁵ בימי רש"י. ²¹⁶ שלושה מדרשים אלו י"ל בההדרת ר"ש בובר, וילנא תרמ"ז. ²¹⁷ כת"י מתימן, י"ל בההדרת ר"ש בובר, קראקא תרנ"ז. ²¹⁸ הביאו רבינו יעקב ב"ר מכיר, שהעתיקו מלשון לעו, נדפס ב'בתי מדרשות' ע"י רש"א ורטהיימר, מכת"י הגניזה. ²¹⁹ נדפס ב'בתי מדרשות' ע"י הנ"ל, מכת"י הגניזה. ²²⁰ וראה בספר 'תורה שלמה' לרמ"מ כשר, ירושלים תשנ"ד, שליקט מדרשים רבים נוספים על המגילה מכל ספרי חז"ל. ²²¹ מדברי הגמרא (מגילה יח, א)

פירושי הראשונים

בימי הראשונים התחברו פירושים רבים למגילה. מראשוני אשכנז וצרפת קיימים לפנינו הפירושים הבאים: פירוש רש"י²²³, רשב"ם²²⁴, רבי יוסף קרא²²⁵, רוקח²²⁶, רבי אביגדור כהן צדק²²⁷, פירוש לאחד הראשונים מצרפת ששמו לא נודע²²⁸, רבי ישעיה דטארני²²⁹. כמו כן לוקטו פירושי בעלי התוספות בספר 'תוספות השלם'²³⁰.

מראשוני ארצות המזרח, לפנינו הפירושים הבאים: הפירוש הארוך לרב סעדיה גאון²³¹, רבי אברהם אבן עזרא²³², רבי נתנחום הירושלמי²³³, רלב"ג²³⁴, פירוש המיוחס לרמב"ם²³⁵, רבי שמריה האקריטי²³⁶, רבי יהושע אבן שועיב²³⁷, רבינו בחיי²³⁸, רבי יוסף נחמיאש²³⁹, רבי אברהם חדידה²⁴⁰, רבי משה חלאיו²⁴¹, רבי יעקב אלג'יאני²⁴², רבי נתנאל בר' ישעיה בעל 'מאור האפלה'²⁴³, 'מדרש החפץ' לרבי זכריה הרופא²⁴⁴.

פירושי דור מגורשי ספרד ושאר אחרונים

רבי יוסף חיון, עקידת יצחק לרבי יצחק עראמה, רבי מאיר עראמה²⁴⁵, אשכול הכופר לרבי אברהם סבע, רבי זכריה סרוק, לחם סתרים לרבי יוסף טאיטאצאק, פירוש המגילה בתוך ספר מגיד מישרים לרבי יוסף קארו²⁴⁶, רבי יוסף אבן יחיא, מנות הלוי לרבי שלמה אלקבץ, משאת משה לרבי משה אלשיך, יוסף לקח לרבי אליעזר אשכנזי, ידי משה לרבי משה אלמושינו, מאמר מרדכי לרבי שם טוב מלמד, אור חדש למהר"ל מפראג²⁴⁷, מחיר יין לרמ"א, רבי אלישע גאליקו, רבי שמואל די אוזידא, מגילת ספר לרבי שלמה בן צמח דוראן, מגילת סתרים (צוף דבש) לרבי וידאל הצרפתי, שלום אסתר לרבי יצחק

במגילת אסתר מהדורת תורת חיים, מוסד הרב קוק, ירושלים תשס"ו. לאחרונה תורגם כולו מחדש ללשון הקודש בתוספת הערות מאירות עיניים, ונדפס בספר 'הליווי בגלות', ע"י הרב שמעיה יצחק הלוי, מכון האוצר, ירושלים תשע"ו. 234. השתמשנו בעיקר ע"פ הנדפס במגילת אסתר מהדורת תורת חיים, מוסד הרב קוק, ירושלים תשס"ו. 235. י"ל ע"י רמ"י ווייסמאן, ירושלים תשנ"ז. 236. ה"ס-ה'ק בערך. נדפס לראשונה ע"י א' ארנד, מחקרים במקרא ובחינוך, ירושלים תשנ"ז. 237. בדרשתו לפרשת תצוה. 238. בספרו כד הקמח ערך פורים, ביאור על דרך הפשט, על דרך המדרש ועל דרך השכל. השתמשנו בעיקר ע"פ הנדפס במגילת אסתר מהדורת תורת חיים, מוסד הרב קוק, ירושלים תשס"ו. 239. תלמיד הרא"ש. השתמשנו בעיקר ע"פ הנדפס במגילת אסתר מהדורת תורת חיים, מוסד הרב קוק, ירושלים תשס"ו. 240. חי בשנת ה'ר בערך. נדפס לראשונה בתוספת הערות מאירות עיניים, ע"י ר"ד הולצר ורו"א הולצר, מיאמי תשס"ח. 241. חי כנראה בתחילת האלף השישי. נדפס לראשונה במגילת אסתר מהדורת תורת חיים, מוסד הרב קוק, ירושלים תשס"ו. 242. חי בתקופת הרא"ש. נדפס לראשונה ע"י ר"א אביני, בקובץ 'חצי גבורים - פליטת סופרים', ניסן תשע"ו. 243. מחכמי תימן. נדפס לראשונה ע"י רמ"ר ליהמן, בספר הזכרון להרב יצחק נסים, ח"ג, ירושלים תשמ"ה. 244. נדפס לראשונה ע"י רי"ל נחום, בספר חשיפת גנוזים מתימן, חולון תשל"א. 245. ברוב המהדורות (ביניהן כאלו שנדפסו בשנים האחרונות) נדפס פירוש רבי מאיר עראמה תחת השם "עקידת יצחק" ויוחס לאביו רבי יצחק עראמה. באוצר הבאנו את פירוש רבי יצחק עראמה בשמו המקורי "עקידת יצחק" ואת פירוש רבי מאיר עראמה בשם מחברו ר"מ עראמה. 246. פרשת ויקהל מהדורא קמא. 247. השתמשנו בעיקר במהדור' הרב יהושע דוד הרטמן, מכון ירושלים תשע"ד.

במגילת אסתר מהדורת תורת חיים, מוסד הרב קוק, ירושלים תשס"ו. לאחרונה תורגם כולו מחדש ללשון הקודש בתוספת הערות מאירות עיניים, ונדפס בספר 'הליווי בגלות', ע"י הרב שמעיה יצחק הלוי, מכון האוצר, ירושלים תשע"ט. בספרי המפרשים מוזכרים תרגומים נוספים: תרגום זוטא, תרגום רבה, תרגום ירושלמי, תרגום רבה דירושלמי, ותוספתא דתרגום ירושלמי, אך לפחות בחלק מהמקרים הכוונה לנוסחאות שונות של התרגומים שבידינו. ראה: הרב פ"מ חורגין, תרגום כתובים, ניו יורק תש"ה. 223. השתמשנו בעיקר ע"פ הנדפס במגילת אסתר מהדורת תורת חיים, מוסד הרב קוק, ירושלים תשס"ו. 224. נדפס במקראות גדולות הכתר, הוצאת אוני' בר אילן, רמת גן תשע"ב. וראה הערה הבאה. 225. נוסח א ונוסח ב. נדפסו במקראות גדולות הכתר, הוצאת אוני' בר אילן, רמת גן תשע"ב. חלקים גדולים מפירושי רשב"ם ור"י קרא נדפסו במגילת אסתר מהדור' תורת חיים, מוסד הרב קוק, ירושלים תשס"ו, תחת השם 'חכמי צרפת'. 226. מהדור' שערי בינה, בההדרת רמ"ר ליהמן, ניו יורק תש"מ; ומהדור' ר"י קלוגמאן, בני ברק תשמ"ה. 227. נדפס במגילת אסתר מהדורת תורת חיים, מוסד הרב קוק, ירושלים תשס"ו. 228. נדפס במקראות גדולות הכתר, הוצאת אוני' בר אילן, רמת גן תשע"ב. 229. השתמשנו בעיקר ע"פ הנדפס במגילת אסתר מהדורת תורת חיים, מוסד הרב קוק, ירושלים תשס"ו. 230. ע"י ר"י גליס, ירושלים תשס"ג. 231. נדפס לראשונה בשם 'הליווי בגלות', בתוספת הערות מאירות עיניים, ע"י הרב שמעיה יצחק הלוי, מכון האוצר, ירושלים תשע"ט. 232. שתי נוסחאות. השתמשנו בעיקר ע"פ הנדפס במגילת אסתר מהדורת תורת חיים, מוסד הרב קוק, ירושלים תשס"ו. 233. נדפס לראשונה בתוספת

גרשון, לקח טוב לרבי יום טוב צהלון, ישע אלהים לרבי אברהם צהלון, שמן המור לרבי אהרן אביוב, יד המלך לרבי שמואל וואליריאן, דברי אסתר לרבי יוסף קונציו.

מנחת ערב לרבי משה מפרנקפורט, ראשון לציון לרבי חיים בן עטר, פירוש הגר"א²⁴⁸, נחל אשכול לחיד"א, באר אברהם לרבי אברהם בן הגר"א, כלי חמדה לרבי שמואל לנייאדו²⁴⁹, כסף נבחר וכסף מזוקק לרבי יאשיהו פינטו²⁵⁰, אורה ושמחה ועיני העדה לרבי אליהו הכהן²⁵¹, גבול בנימין לרבי בנימין הכהן²⁵², זרע שמשון לרבי שמשון חיים נחמני, פירוש רבי משה דוד ואלו, מגילת סתרים לרבי יעקב לורברבוים, חתם סופר, מלא העומר לרבי אריה ליב צינץ, מאמר אסתר לרבי שלמה קלוגר, אילת השחר לרבי זאב וולף טננבוים, פירוש המגילה לרבי דוד לוריא, מלבי"ם, ביאור חדש לרבי יוסף זכריה שטרן, בית אהרן לרבי אהרן אנגלמן, ישמח לב לרבי יצחק זלמן גינסברגר, דבר ישועה לרבי נתנאל חיים פופה, באר שבע לרבי משה אריה חרל"פ, תשועת חן לרבי משה מייזל, תורה תמימה לרבי ברוך אפשטיין, תקפו של נס לרבי רחמים חי חויתה הכהן, טעמא דקרא לרבי חיים קניבסקי.

248. השתמשנו בעיקר במהדו' רח"ד נובל. 249. לוקט ונדפס לראשונה בספר 'אוצר מגילת אסתר' הנ"ל. 251. נדפסו בספר 'אוצר מגילת אסתר' הנ"ל. 252. לוקט ונדפס בספר 'אוצר מגילת אסתר' הנ"ל. הלוי, מכון האוצר, ירושלים תשע"ו. 250. לוקט ונדפס

פרק ה

(א) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַתִּלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מַלְכוּת וַתַּעֲמֹד בַּחֲצַר בֵּית הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית נִכַח בֵּית הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ בְּבֵית הַמַּלְכוּת נִכַח פֶּתַח הַבַּיִת

אלו התענית החלה בי"ד בניסן, ונכנסה בט"ו בניסן. ויש שפירשו, ביום השלישי לקטרוג המן, שלדבריו המן קטרג בי"ב בניסן, ונכנסה אל המלך ביום השלישי דהיינו בי"ד בניסן⁸. ובתרגום אמרו, ביום השלישי של פסח⁹.

יש שהקשו, מדוע נכנסה אסתר בעודה בתענית, ולא המתינה עד שישלימו היא וכל ישראל את התענית. וכתב הרלב"ג¹⁰, שבכוונה תחילה נכנסה ביום השלישי לתענית, כדי שבחולשתה עם פחדה יחד, ייראה למלך שהיא חולה, ומאבתה ירחם עליה וימלא בקשתה¹¹. ויש שתירצו, שרצתה לבוא אל המלך בעודה בתענית, כדי שתעמוד לה הזכות, ובטחה בה' שיקבל חלבה ורמה שנתמעט בתעניתה, ויתנה לחן ולחסד בעיני המלך ויקבלה ברצון, ואחר שהתחלה תהיה טובה, גם החתימה תהיה טובה, כי ההתחלה חצי הכל¹². ויש שכתב עוד, שרצתה שאם

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵשׁ שְׁפִירְשׁוּ, ביום השלישי לתענית שהתענתה אסתר וכל ישראל¹. דהיינו שהחלו להתענות בי"ג בניסן שבו נשלחו אגרות המן, והתענו בי"ג י"ד ט"ו בניסן, ונכנסה אל המלך בט"ו בניסן². אולם יש שפירשו, שהחלו להתענות בי"ד בניסן, ואם כן התענית היתה בי"ד ט"ו ט"ז בניסן, ונכנסה אל המלך בט"ז בניסן³.

ויש שתמהו, שהרי קבלה בידינו שהמן נתלה בט"ז בניסן⁴, ועל כרחק שנכנסה אל המלך כבר בט"ו בניסן, שהרי המן נתלה למחרת כניסתה, ואם התענית החלה בי"ד בניסן, הרי לא היה זה היום השלישי לתענית. ולכן יש שפירשו כאן, "ביום השלישי" לשילוח הרצים, שנשלחו עם האגרות שכתב המן, שזה היה בי"ג בניסן, ונכנסה למלך ביום השלישי שהוא ט"ו בניסן⁵. ויש שפירשו כעין זה, שנכנסה ביום השלישי לצרתם⁶, או השלישי לזעקת מרדכי, שזעק בי"ג בניסן⁷. ולשיטות

שלמדו הלכות קמיצה באותו היום, ופירש רש"י שם ד"ה הלכות קמיצה, שהיה דורש בענינו של יום, וששה עשר בניסן היה יום תנופת העומר. וראה להלן הערה 9 וציון 23, דעות שונות בזה. 5. רש"י מגילה שם ד"ה ולתעניתו. וכ"כ ר"ד, שהכוונה שלישי לשילוח הרצים [אף שפירש שהתענית החלה בי"ג בניסן], הרוקח, ר"י נחמיאש, מנות הלוי לעיל ד, טז. אמנם לשיטת מדרש פנים אחרים, שהאגרות נשלחו בי"ד ניסן [ראה לעיל הערה 3], א"א ליישב כן. 6. מנות הלוי לעיל שם. 7. קול יהודה (עייאש). 8. ר"א גאליקו. וראה מהרש"א ח"א מגילה טו, א, שכתב תחילה שכפי הנראה נכנסה למלך בי"ד בניסן, כיון שמבואר במדרשים ובתרגום שנדרה שנת המלך (להלן ו, א) בליל ט"ו בניסן, וצ"ל בדעתו בדברי ר"א גאליקו כאן. וראה עוד קול יהודה (עייאש) שם. וראה להלן ו, א דעות המפרשים בזה. 9. וכן נראה במאור האפלה שכתב, שהוא תחילת חולו של מועד. וכתבו אלשיך ור"א גאליקו לעיל ד, יז, שלדברי התרגום צריך לומר, שלא התפרסם דבר האגרות עד למחרת היום בי"ד בניסן, ואז קיבלו תענית לט"ו ט"ז י"ז, והמן נתלה בי"ח בניסן, וראה לעיל שם. ועיין באלשיך שם מש"כ לדחוק בדברי התרגום, שכוונתו ביום השלישי לתענית שהיה בפסח, ולא היום השלישי של פסח. וראה במגילת ספר שכתב שאין זה דוחק. וראה עוד שו"ת רדב"ז ח"ב סי' תתיח בדעת התרגום, ולהלן ו, א. ראה עוד בענין התאריכים של ימי הצום, מה שנתבאר לעיל ד, טז, וראה גם הרב מ' אדלר, ימי הצום במגילת אסתר, ישורון י (תשס"ב), עמ' תרצ-תשח. 10. בתועלת הליה. 11. וראה מה שכתבו המפרשים כע"ז להלן ציון 165. 12. אשכול הכופר. וכע"ז בר"ש

1. כמבואר לעיל ד, טז. אסתר ט, ב, תרגום שני. וכ"כ רשב"ם (הכתר), המיוחס לרמב"ם, ר"מ חלאיו, ר"י אלגיאני, עקידת יצחק להלן פסוק ד, ר"א גאליקו, ידי משה, רמ"ד ואל. ור"י אבן יחיא הוסיף, שהיה יום שלישי לתעניתם וישראל כואבים בצום ובכי ומספד על צרתם, ועל עוונותיהם שהיו סיבת צרתם. 2. פרקי דרבי אליעזר פ"ג. וכ"כ לקח טוב, שהיה זה ביום הראשון של חג המצות. וראה להלן ציון 4, שהמן נתלה בט"ז בניסן, וא"כ בהכרח שהחלו להתענות בי"ג בניסן, אם הכוונה שנכנסה ביום השלישי לתענית. בדעת הסוברים שהחלה התענית בי"ג בניסן, כתב ר"י אלגיאני [ראה להלן ציון 19], שקבעו את הצום בי"ג עצמו במעת לעת ולא בימים שלמים, וסיימוהו בט"ז בניסן. ובעקידת יצחק להלן פסוק ד כתב, שהתחילו את הצום בי"ג כיון שעדיין לא אכלו באותו היום, והשלימוהו, והתענו כל יום המחרת וגם למחרת עד שעת משתה המלך, ולא השלימו, ולדבריו "שלושת ימים" הכוונה עד היום השלישי ולא עד בכלל, וכמו שכתב ראב"ע לעיל ד, טז. וראה עוד ר"א גאליקו להלן ו, א ובספר נחלי מים (פאדווא). ובאילת השחר (טנבוים) להלן פסוק ד כתב, שנכנסה בי"ד בניסן, ונקרא שלישי לתענית שהחלה בי"ב לעת ערב. ועי' עוד אלשיך לעיל שם. 3. מדרש פנים אחרים נו"ב ד, טז. ראה לעיל ג, יב, שלדעת מדרש פנים אחרים, האגרות נשלחו בי"ד בניסן. וכ"כ ר"מ חלאיו לעיל שהתענית החלה בי"ד, ואעפ"כ פירש "ביום השלישי" לתענית, ודיינו שנכנסה בט"ז בניסן. וראה ידי משה שכתב, שרק אחרי שעברו שלושת הימים נכנסה אל המלך, וגם לדבריו נכנסה אל המלך לא לפני ט"ז בניסן. 4. סדר עולם פכ"ט. וכן מבואר במגילה טז, א,

וּתְלַבֵּשׁ אֶסְתֵּר מְלֻכּוֹת כְּלוֹמֵר, בְּגַדֵי מְלֻכּוֹת.²⁵ וַיֵּשׁ שְׁהוֹסִיף, שֶׁלְבִשָּׁה בְּגָדִים שֶׁלֹּא הִיָּה אִדָּם רִשְׁאֵי לְלוֹבֶשֶׂם אֲלֵא הַמֶּלֶךְ וְהַמְּלָכָה.²⁶ וַיֵּשׁ שֶׁכְּתַב, שֶׁלְבִשָּׁה בְּגָדִים הַמְּרָאִים מְלֻכּוֹת, שְׁאוֹתָם הִיָּתְה לּוֹבֶשֶׂת בְּהִיּוֹתָה עִם הַמֶּלֶךְ, שֶׁהֵם חֲשׁוּבִים יוֹתֵר מִהַבְּגָדִים שֶׁהִיָּתְה לּוֹבֶשֶׂת בְּהִיּוֹתָה בְּבֵית הַנְּשִׁיִּים.²⁷ וַיֵּשׁ שֶׁכְּתַב, שֶׁלְבִשָּׁה אֶת הַבְּגָדִים שֶׁלְבִשָּׁה בְּיוֹם שָׁבוּ נִכְנְסָה לְמְלֻכּוֹת.²⁸ וַיֵּשׁ שֶׁכְּתַב, שֶׁעַד עֵתָה לְבִשָּׁה שֶׁקָּ, וְעַתָּה פִּשְׁטָה אֶת הַשֶּׁקֶ וְלִבְשָׁה אֶת בְּגָדֵי מְלֻכּוֹת.²⁹ וְלֹא שִׁינְתָה דְבַר אֲלֵא בְּעִנְיַן הַמְּלַבּוּשׁ.³⁰

הַטַּעַם שֶׁלְבִשָּׁה בְּגַדֵי מְלֻכּוֹת. וַיֵּשׁ שֶׁכְּתַב, שֶׁעֲשֵׂתָה כֵּן כְּדֵי לְמַצּוֹא חֵן בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ.³¹ וַיֵּשׁ שֶׁהוֹסִיפוּ, שֶׁגַּם קִישׁטָה אֶת עַצְמָהּ לְצוּרֶךְ כֵּךְ מִכֶּף רִגְלָהּ וְעַד רֵאשׁ.³² וַיֵּשׁ שֶׁכְּתַב, שֶׁלְבִשָּׁה בְּגַדֵי מְלֻכּוֹת כְּדֵי לְהִרְאוֹת שְׂאִינָה בְּכָלֵל הַגּוֹיָרָה שֶׁלֹּא לְהִיכְנַס אֶל הַמֶּלֶךְ שֶׁלֹּא כְּדָת, כִּי הִיא מְלָכָה.³³ אוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יוּכַל אִישׁ לְהִזְיֵק לָהּ בְּעוֹדָה לּוֹבֶשֶׂת בְּגַדֵי מְלֻכּוֹת.³⁴ אֲךָ וַיֵּשׁ שֶׁכְּתַב, שֶׁכוֹוֹנַת הַכְּתוּב לְהִפְךָ, שֶׁלֹּא לְבִשָּׁה אֲלֵא מְלֻכּוֹת, וְלֹא עֲשֵׂתָה לֹא כַחַל וְלֹא פִירְכּוּס, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִבְיָא עַצְמָה לְיַדֵי עֲבִירָה, אֲלֵא רַק לְבִשָּׁה בְּגַדֵי מְלֻכּוֹת הַרְגִילִים שֶׁבְּלַעֲדֵיהֶם לֹא יִכְלָה לְבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ.³⁵

אוֹלָם וַיֵּשׁ שְׁדִיּוּקוֹ, שֶׁלֹּא אָמַר הַכְּתוּב וְתִלְבַּשׁ אֶסְתֵּר

עֲשֵׂתָה דְבַר אַחֵר עַד שְׁבָאָה אֲלֵיָו. ²³ פִירוּשׁ הַרְד"ל לְפָרְקֵי דְרַבֵי אֲלִיעֶזֶר פ"ג אוֹת סו, ע"פ פְּרָקֵי דְרַבֵי אֲלִיעֶזֶר שֶׁם. וְלְדַבְּרֵי הַמִּשְׁתָּה הַשְּׁנִי הִיָּה בְּלִיל י"ז בְּנִסָּן וְבוֹ בְּלִילָה נִתְלָה הַמֶּן. ²⁴ אֲלִשְׁרָן, לִקְח טוֹב (צֶהֱלוֹן). שְׁמֵן הַמּוֹר, מֵאִמֵּר מִרְדְּכֵי, יָד הַמֶּלֶךְ, הַגֵּרָא, רַמ"ד וְאֵלֵי. וְדִיּוּק כֵּךְ בְּלִשׁוֹן הַפְּסוּקִים, שֶׁלְהֵלֵן ז, א נִאֵמַר "לְשִׁתּוֹת עִם אֶסְתֵּר הַמְּלָכָה". וְרָאָה בְּשִׁמְן הַמּוֹר, שֶׁכְּתַב כֵּן גַּם לְדַעַת הַסּוֹבְרִים שֶׁ"בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי" הוּא שְׁלִישִׁי לְשִׁלּוּחַ הַרְצִיָם, וְלְדַבְּרֵיהֶם גַּם הַמִּשְׁתָּה הַשְּׁנִי הִיָּה בְּיוֹם הַתְּעַנִּית, אוֹלָם אֶסְתֵּר לֹא הִשְׁלִימָה אֶת הַתְּעַנִּית גַּם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. ²⁵ פְּרָקֵי דְרַבֵי אֲלִיעֶזֶר פ"ג, תְּרַגּוּם, רַס"ג, רַש"י, סֵפֶר הַרְקָמָה לְר"י אֲבָן גִּנְנָח שֶׁעַר כְּד, סֵפֶר מְכַלּוֹל לְרַד"ק שֶׁעַר דְּקוּק הַפְּעֻלִים (נז, ב), ר"י קְרָא (הַכְּתֵר נ"א), רַאב"ע, רַלְב"ג, ר"י נְחַמִּיאֵשׁ, ר"מ חֲלָאִי, ר"י חִיּוֹן. וְכ"כ רַס"ג בְּפִירוּשׁ הָאֲרוּךְ וְר' תַּנְחוּם הִירוּשְׁלַמִי, וְהוֹסִיפוּ, אוֹ לְבוּשׁ מְלֻכּוֹת. וְרָאָה בְּאוֹר חֲדָשׁ, שְׁבִיאֵר מְדוּעַ נִאֵמַר וְתִלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מְלֻכּוֹת וְלֹא בְּגַדֵי מְלֻכּוֹת. וּבְמִגִּילַת סְתָרִים (צוֹף דְּבַשׁ) כְּתַב, שֶׁהוּא כְּמוֹ (דְּה"י ב טו, ח) "וְהַנְּבוּאָה עוֹרֵד הַנְּבִיא", שֶׁהַכוֹוֹנָה יְוֵהַנְּבוּאָה נְבוּאֵת עוֹרֵד הַנְּבִיא. וְרָאָה בְּהַעֲרָה הַבָּאָה. ²⁶ ר"י אֲלִגִּיאַנִי, קוֹל יְהוּדָה (עֵיִיאֵשׁ). וְכ"כ בְּאִילַת הַשַּׁחַר (טַנְנַבּוּיָם), וְהוֹסִיפוּ, שֶׁלֵּכֵן אָמַר הַכְּתוּב וְתִלְבַּשׁ מְלֻכּוֹת וְלֹא וְתִלְבַּשׁ בְּגַדֵי מְלֻכּוֹת, כִּי בְּגָדִים אֵלּוּ הַמּוֹרִים עַל הַמְּלֻכּוֹת, נִקְרָאוּ בְּעַצְמָם 'מְלֻכּוֹת'. ²⁷ ר"א גֵּאֲלִיקוֹן. ²⁸ שְׁמֵן הַמּוֹר בְּפִירוּשׁוֹ הָרֵאשׁוֹן. ²⁹ תְּרַגּוּם שְׁנִי. וְכ"כ בְּמִדְרַשׁ פְּנִים אַחֲרִים נו"ב, רִוְקָה, ר"י אֲבָן יַחִיא. ³⁰ ר"א גֵּאֲלִיקוֹן. ³¹ רַלְב"ג בְּתוֹעֵלַת הַל"ה, ר"י חִיּוֹן. וְרָאָה בְּרַלְב"ג שֶׁם שֶׁבְּהַשְׁתַּדְּלוֹת לְהִינְצֵל מִרְעוּעַ גְּדוּל, יֵשׁ לְעֵשׂוֹת כָּל הַשְׁתַּדְּלוֹת אֲפִשְׁרִית. ³² מְנוֹת הַלּוּי ע"פ תְּרַגּוּם שְׁנִי, מִגִּילַת סֵפֶר. וּבְעַצְמָהּ הַדְּבַר כ"כ רַשְׁב"ים (הַכְּתֵר) שֶׁלְבִשָּׁה וְקִישְׁטָה אֶת עַצְמָהּ. וּבְרוּקָה (שְׁעָרֵי בִינָה) כְּתַב, שֶׁבָּאָה הַצְּדָקָה מְקוּשְׁטֵת לְהִיעֲשׂוֹת נֵס עַל יְדֵהּ. וְרָאָה בְּאֶסְתֵּר ט, א שֶׁלְבִשָּׁה אֶת בְּגַדֵי יוֹפִיָה וְעַדֵי תְּפָאֲרָתָה. ³³ וְרָאָה לְעִיל ד, יֵא, וְלֵהֵלֵן צִיּוֹן 169 וְאִילָךְ, אִם הִיָּתְה אֶסְתֵּר בְּכָלֵל הַגּוֹיָרָה. ³⁴ ר"א גֵּאֲלִיקוֹן. ³⁵ וְלֵכֵן אָמַר וְתִלְבַּשׁ מְלֻכּוֹת וְלֹא לְבוּשׁ מְלֻכּוֹת. יוֹסֵף לִקְח. וְהוֹסִיפוּ, שֶׁלֹּא נִכְתַּב הַדְּבַר

יְהִרְגָנָה הַמֶּלֶךְ יִהְיֶה זֶה מִתּוֹךְ תְּעַנִּית.¹³ אֲךָ יֵשׁ שֶׁכְּתַב, שֶׁאֶסְתֵּר לֹא בְּטַחָה בְּתַעֲנִית, אֲלֵא בְּכֵךְ שֶׁהִקְבִּיָה אִינּוֹ מְנִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּצָרָה שְׁלוּשָׁה יָמִים,¹⁴ וְלִכֵּן בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְצָרָה נִכְנְסָה אֶל הַמֶּלֶךְ.¹⁵

יֵשׁ שֶׁהִקְשׁוּ, אִם אֶסְתֵּר נִכְנְסָה אֶל הַמֶּלֶךְ בְּתוֹךְ יָמֵי הַתְּעַנִּית, הִרִי גַם עַל עַצְמָהּ קִיבְלָה תְּעַנִּית,¹⁶ וְכִיּוֹד עֲשֵׂתָה אֶסְתֵּר מִשְׁתָּה לְמֶלֶךְ,¹⁷ הִרִי לֹא יִכְלָה לְאֲכֹל וְלִשְׁתּוֹת עִמָּהם.¹⁸ יֵשׁ שִׁיּוּב, שֶׁכֵּל יִשְׂרָאֵל קִיבְלוּ אֶת הַתְּעַנִּית בְּאִמְצַע הַיּוֹם, וְהִתְעַנּוּ שְׁלוּשָׁה יָמִים מִעַתַּ לְעַת, וְכִיּוֹן שֶׁאֶסְתֵּר הִשְׁלִימָה אֶת הַתְּעַנִּית בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּאִמְצַע הַיּוֹם, הִיָּתְה יִכְלָה לְאֲכֹל וְלִשְׁתּוֹת בְּמִשְׁתָּה.¹⁹ וַיֵּשׁ שֶׁכְּתַב, שֶׁאֶסְתֵּר הִתְעַנְתָּה רַק שְׁנֵי יָמִים, ו"צוּמוֹ עֲלֵי וְגו' שְׁלוּשַׁת יָמִים" הַכוֹוֹנָה עַד שְׁלוּשַׁת יָמִים.²⁰ וַיֵּשׁ שֶׁכְּתַב, שֶׁאֲכָן אֶסְתֵּר לֹא הִשְׁלִימָה אֶת הַתְּעַנִּית בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי, כִּי לֹא הִיָּתְה יִכְלָה לְבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ בְּעוֹדָה בְּתַעֲנִית, וְסַמְכָה עַל נְעוּרְתֵיהָ שִׁיּוּמוֹ בְּעוֹבְרָה.²¹ וַיֵּשׁ שֶׁכְּתַב, שֶׁנִּכְנְסָה אֶל הַמֶּלֶךְ בְּט"ז בְּנִסָּן לְעַת עֶרְבִי,²² וְהַמִּשְׁתָּה הִיָּה כְּבֵר בְּלִילָה שֶׁהוּא ט"ז בְּנִסָּן, שֶׁהִלִּילָה הוֹלֵךְ אַחֲרֵי הַיּוֹם.²³ אוֹלָם יֵשׁ שֶׁכְּתַב, שֶׁבְּאִמְתַּ לֹא אֲכָלָה וְשִׁתְתָה בְּמִשְׁתָּה שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְרַק בְּמִשְׁתָּה שֶׁלְמַחֲרָת, לְאַחַר שֶׁהִסְתִּימָה הַתְּעַנִּית, אֲכָלָה וְשִׁתְתָה.²⁴

דִּי אוֹזִידָא. וְרָאָה עוֹד מְנוֹת הַלּוּי לְעִיל ד, טו. [וְרָאָה לְהֵלֵן צִיּוֹן 491, שֶׁמְכַלּ מְקוֹם אֶת הַשְּׁאֵלָה עַצְמָהּ מִהַמֶּלֶךְ לֹא שְׁאֵלָה עַד שֶׁהִשְׁלִימוּ אֶת הַתְּעַנִּית]. ¹³ ר"ש דִּי אוֹזִידָא. וְרָאָה עוֹד דְבַר יְשׁוּעָה עַמִּי ¹¹⁷, מִשְׁנַת חִיִּים פּוֹרִים ס"א. וְרָאָה לְהֵלֵן צִיּוֹן 271, טַעַם נוֹסֵף מְדוּעַ לֹא הִיָּתְה יִכְלָה לְהִתְנַחֵן. ¹⁴ כְּאִמּוֹר בְּאֶסְתֵּר ט, ב, מִדְרַשׁ תְּהִלִּים כְּב, ה. ¹⁵ מְנוֹת הַלּוּי לְעִיל ד, טו. ¹⁶ כְּמוֹ שֶׁאִמְרָה לְעִיל שֶׁם "גַּם אֲנִי וְנְעוּרְתֵי אֲצוּם כֵּן". ¹⁷ כְּמִתּוֹאֵר לְהֵלֵן פְּסוּקִים ד-ה. ¹⁸ ר"י אֲלִגִּיאַנִי, עֲקִידַת יִצְחָק. וְהוֹסִיפוּ, שֶׁאִין לּוֹמֵר שֶׁהַמִּשְׁתָּה הִיָּה בְּלִילָה לְאַחַר שֶׁנִּסְתִּימָה הַתְּעַנִּית, שֶׁהִרִי אִמְרָה, לְהֵלֵן פְּסוּק ד, "יְבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּן הַיּוֹם", וְנִאֵמַר לְאַחַר הַמִּשְׁתָּה, לְהֵלֵן פְּסוּק ט, "וְיִצְאָה הַמֶּן בְּיוֹם הַיּוֹם שֶׁמַּח". וְבְעֲקִידַת יִצְחָק הוֹסִיפוּ, שֶׁרָאָה אֶת מִרְדְּכֵי בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ, וְבְלִילָה אִין יוֹשְׁבִים בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ. אֲנַחְם רָאָה רַד"ל לְהֵלֵן צִיּוֹן 23 שֶׁכְּתַב שֶׁאֲכָן הַמִּשְׁתָּה הִיָּה בְּלִילָה. ¹⁹ ר"י אֲלִגִּיאַנִי. וְלְדַבְּרֵי לְעִיל צִיּוֹן 2 שֶׁנִּכְנְסָה אֶל הַמֶּלֶךְ בְּט"ז בְּנִסָּן. ²⁰ כְּמוֹ (שְׁמוֹת יט, יא) "הִיוּ נְכוּנִים לְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי", לְדַעַת הַסּוֹבְרִים שֶׁבְּשִׁישָׁה בְּסִיּוֹן נִיתְנָה תּוֹרָה [רָאָה אוּצֵר מִפְּרָשֵׁי תּוֹרָה שֶׁם]. עֲקִידַת יִצְחָק לְהֵלֵן פְּסוּק ד. וְכ"כ רַאב"ע לְעִיל ד, טו. וְרָאָה עֲקִידַת יִצְחָק לְהֵלֵן שֶׁם, שֶׁלְדַבְּרֵי הַתְּחִילוֹ אֶת הַצּוּם בִּי"ג בְּנִסָּן כִּיּוֹן שֶׁעֲדִיין לֹא אֲכָלוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, וְהַשְּׁלִימוּהוּ, וְהִתְעַנּוּ כָּל יוֹם הַמַּחֲרַת וְגַם לְמַחֲרָתוֹ עַד שֶׁעַת מִשְׁתָּה הַמֶּלֶךְ, וְלֹא הִשְׁלִימוּ. ²¹ שְׁמֵן הַמּוֹר. וְאוֹר חֲדָשׁ לְעִיל ד, טו כְּתַב בְּשֶׁם י"מ כְּעִי"ז, שֶׁאֶסְתֵּר אִמְרָה "גַּם אֲנִי וְנְעוּרְתֵי אֲצוּם כֵּן", דְּהִיּוֹ שֶׁהִיא תְּצוּם רַק שְׁבַעִים שְׁעוֹת כְּמִנּוּן יְכֵן, וְלֹא תְּצוּם ע"ב שְׁעוֹת כְּמִנּוּן שְׁלוּשָׁה יָמִים, כִּי שְׁתֵּי שְׁעוֹת קוֹדֵם סוּף הַיּוֹם תֵּאֲכַל כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ בְּתַעֲנִית. וְכֵן מוּבָא בְּסֵפֶר לִיקוּטֵי שׁוֹשְׁנִים בְּשֶׁם ר"ש מֵאֶסְטְרוֹפּוֹלִי, וְכֵן הִבִּיא בְּאַבְרָהָם אֲנָכִי בְּשֶׁם סֵפֶר שִׁיחַת חוֹלִין שֶׁל תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים פ"ט, וְכֵן מוּבָא בְּסֵפֶר לְקַט הַנְּמוּשׁוֹת (מוֹנֵק) עַמִּי קְמוּ בְּשֶׁם הַגֵּרָא. וְרָאָה דְרָשׁוֹת חֲת"ס דף קצ, ב. ²² וְרָאָה רִוְקָה (שְׁעָרֵי בִינָה) שֶׁהַמִּתְנִיָה שֶׁהֵמֵן יִשׁוּב לְבִיתוֹ, וְא"כ מִסְתַּבֵּר שֶׁהִיָּה לְפָנוֹת עֶרֶב. אוֹלָם בְּמְנוֹת הַלּוּי כְּתַב, שֶׁמִּיד בְּבוֹקְרוֹ שֶׁל יוֹם הַשְּׁלִישִׁי הִשְׁכִּימָה וְבוֹאָה אֶל הַמֶּלֶךְ, וְלֹא

נקראה, והראתה שאין מושל עליה⁵¹. ונתעמד ביארו המפרשים, שעמדה מלכת. יש שפירשו, שהלכה מביתה אל בית המלך ובחצר הפנימית עמדה מלכת, ולא נכנסה עוד, והמתינה עד שתקבל רשות להיכנס⁵². ויש שכתב, שהמתינה לראות אות אם יחפוץ בה, בטרם תיכנס לבית המלך⁵³. וכעין זה יש שכתב, שעמדה לראות אם תבער בו חמתו עליה או לא⁵⁴. אולם יש שכתבו, שעמדה כאומרת מתה אנוכי, כי הגעתי אל המקום אשר הנכנס לשם בן מוות הוא⁵⁵. ויש שכתב, שלא זוה ממקומה, כי מפני החולשה של הצמות ומפני אימת המלך נתעלפה ונפל ראשה על כתף נערותיה⁵⁶.

ובמדרש אמרו⁵⁷, שבעה קנקלין - חדרים וחדרי חדרים⁵⁸ - היו למלך, נכנסה לקנקל ראשון ולשני ולשלישי, כיון שנכנסה לקנקל רביעי, התחיל אחשוורוש מחרק בשיניו ומכסכס, אמר חבל על דאברין ולא משתכחין, כמה חפצתי וביקשתי לושתי המלכה שתיכנס לפני, ולא ביקשה להיכנס, שנאמר⁵⁹ "ותמאן המלכה ושתי", וגורתי עליה הריגה, וזו נכנסה כוונה שלא ברשות, עמדה לה באמצע קנקל רביעי, הראשונים לא היו יכולים לנגוע בה, שכבר עברה על רשותם, והאחרונים לא היו יכולים לנגוע בה, שעדיין לא עברה על רשותם⁶⁰.

אולם יש שפירשו באופנים אחרים. יש שכתב, שהכוונה שנעמדה בזקיפות קומה ובגבורה כראוי לפני המלך⁶¹. ובתרגום כתב, שעמדה בתפילה⁶².

לבשתי וילבשני, וראה שם ביאור הדברים. וכע"ז במלבי"ם. 45. ר"א גאליקו, וראה לעיל ציון 21 אם היתה בתענית באותה שעה. 46. וכך נכנסה לחצר בית המלך. מדרשי התורה לר"ש אשתרוק. וראה לעיל ציון 43 בשם דבר ישועה כע"ז בכוונת חז"ל. 47. אלשיך. והוסיף, שלכן כתוב "יהי ביום השלישי", שלשון ויהי מורה על הויה שהתחדשה, והיא המלכות שנעשתה ראויה לה. 48. לעיל ב, י. 49. לעיל ב, טו. 50. מנות הלוי. וכע"ז בשמן המור בפירושו השני. 51. לקח טוב (צהלון). וכע"ז כתבו שמן המור (בפירושו השלישי), תשועת חן, שהראתה שהיא מלכה ואין הגזירה עליה. 52. ר"מ חלאיו, לקח טוב (צהלון), מנות הלוי באופן הרביעי, ידי משה. בר"מ חלאיו כתב, שעמדה בפתח החצר, ואמנם בראב"ע משמע שנכנסה לתוך החצר. ובמנות הלוי כתב, שעמדה בחצר הרביעית כמבואר במדרש, להלן ציון 57. וראה עוד להלן ציון 111 שזהו שנאמר בפסוק הבא "ויהי כראות המלך... עומדת בחצר נשאה חן בעיניו", דהיינו שמצאה חן מחמת עמידתה שלא נכנסה. 53. ר"י אבן יחיא. ראה להלן ציון 78. 54. ר"א גאליקו להלן פסוק ב. 55. מנחת ערב. וכע"ז באלשיך להלן פסוק ב. 56. ר"מ"ד ואל. וכע"ז בשמן המור. וראה לעיל ציון 21 אם היתה בתענית באותה שעה. 57. מדרש תהלים כב, כד. 58. רבינו חננאל ע"ז לב, ב, ספר הערוך ערך קנקל ב. 59. לעיל א, יב. 60. וראה מנות הלוי ואור חדש שביארו דברי המדרש, וראה עוד טעמא דקרא. 61. וזהו שאמרו במגילה טו, ב, שהמלאכים הגביהו את ראשה. דבר ישועה. 62. ו"ותעמוד... נוכח בית המלך", היינו שהתפללה כנגד בית קדשי הקדשים. וראה עוד מנות הלוי, ר"ש די אוזיאל, שמן המור. וראה בתרגום, ובמיוחס לרמב"ם, וביוסיפון פ"ה,

בגדי מלכות, ולכן פירשו שלבשה את המלכות עצמה. רש"י כתב³⁶, שלבשתה רוח הקודש³⁷, כמו שנאמר³⁸ "ורוח לבשה את עמשו"³⁹. והטעם שהוצרכה לרוח הקודש בבואה אל המלך, יש שפירשו, שהיתה מצירה ודואגת מה יהיה בסופה אם תלך ותסתכן בנפשה, ומה תעשה אם תלך ואיך תיכנס לפני המלך, ורוח הקודש אימצה את לבבה ויעצתה להזמין את המלך והמן למשתה, וככל הטעמים המובאים בזה להלן⁴⁰. ויש שפירשו, שמה שאמרה למרדכי, היה שיוצמו שלושה ימים ואחר כך תבוא אל המלך, אולם לבשתה רוח הקודש לבוא כבר ביום השלישי עצמו, שאין הקב"ה מניח את ישראל שלושה ימים בצרה⁴¹. ויש שפירשו, שהכוונה שלבשתה רוח גבורה, כמו⁴² "ותחל רוח ה' לפעמו"⁴³.

ויש שפירשו שלבשה מלכות באופנים אחרים. יש שכתב, שראו על פניה שהמלכות ראויה לה⁴⁴. ויש שהוסיף, שמחמת כך היו פניה מאירות ומזהירות, ולא היתה ניכרת בהן חולשת העיניו⁴⁵. וכן יש שכתב, שלבשה כח והתגברות וחוזק הראוי להתלבש במי שמולך⁴⁶. ויש שפירשו, שהיתה המלכות נאה לה, כלומר, שעתה הבינו מפני מה הגיעה למלכות⁴⁷. ויש שפירשו, שעד עתה לא חפצה במלכות, ולכן לא הגידה את עמה ואת מולדתה⁴⁸, ולא בקשה דבר מהגי סריס המלך⁴⁹, ואכלה זרעונים, אבל עתה הסכימה להתפאר במלכות וללבוש עצמה ממנה⁵⁰. ויש שפירשו, שהתנהגה במלכות, בכך שבאה אף שלא

במפורש, אלא רק נרמו, כיון שהמגילה נכתבה בדברי הימים למלכי מדי ופרס, ולא רצו לפרש שם ענינים כאלו. 36. ע"פ מגילה יד, ב. ושם אמרו, שהיה הכתוב צריך לומר 'ותלבש אסתר בגדי מלכות', ולכן דרשו שלבשה רוח הקודש. וכע"ז בזהר ח"ג קפג, ב. ובעיון יעקב שם כתב, שכל הכתוב מיותר, שהרי ודאי באה לבושה בבגדיה, שהם בגדי מלכות. אולם במריא דכיא כתב, שעצם הכתוב בא לומר שהורידה מעליה השק ולבשה בגדי מלכות, אלא שקשה למה לא נכתב במפורש 'בגדי'. 37. שהיא מלכות שמים. ר"מ חלאיו, אלשיך. וראה בעקידת יצחק, שהספירה הראשונה, מקום כניסתן של תפילות, היא ספירת המלכות. וכע"ז במהרש"א ח"א מגילה שם. וכתב הגר"א, שביום השלישי לתענית, שהיה גופה שבור, אז התלבשה ברוח הקודש, שאינה שורה אלא על גוף שבור. וכע"ז מבואר בזהר ח"ג קפג, ב. וראה חוט של חסד מה שהעיר בזה. 38. דה"י א יב, יט. 39. וראה להלן ציון 65 ואילך, שאחר כך הסתלקה השכינה ואז אמרה אסתר (תהלים כב, ב) "אלי אלי למה עזבתני", אולם בלקח טוב (צהלון) כתב, שיש לומר שרוח הקודש שלבשתה אינה השכינה שהסתלקה, שאם כן מדוע לבשתה רוח הקודש והסתלקה מיד. 40. לקח טוב (צהלון), זכרון בספר (קוידר) מגילה שם. 41. כמבואר באסתר ט, ב. יד המלך. 42. שופטים יג, כה. 43. דבר ישועה. וכן משמע בדברי מדרש פנים אחרים נ"ב ובילקוט שמעוני רמו תתרגו: ותלבש אסתר מלכות, נייערה האפר והפשיטה השק והלבישה הקב"ה חיל מן החיל של מעלה, וכן הוא אומר מלכותך מלכות כל עולמים. 44. חיבור התשובה להמאירי (שבר גאון מאמר ראשון פרק ה) בשם אבי העזרי (ראב"ע), הובא במנות הלוי. וכתב שהוא כמו (איוב כט, יד) "צדק

עומדת בחצר החיצונה לא היו השומרים מניחים אותה להיכנס לחצר הפנימית⁷⁴. וכן יש שכתב, שנכנסה במהירות כדי שלא ירגישו בה⁷⁵. אולם יש שכתב, שרק מי שבא אל המלך בלא שיקרא ימות, כמו שנאמר⁷⁶ "אשר יבוא אל המלך אל החצר הפנימית... אחת דתו להמית", והיא לא נכנסה אל המלך ולכן לא עמדה נוכח הפתח, אלא עמדה נוכח בית המלך, כדי להמתין שיגידו למלך שהיא שם, ולראות אם תיקרא⁷⁷. ויש שכתב, שעמדה בחצר הפנימית ולא נכנסה יותר, והמתינה שיראה אותה המלך, ואם תראה אותה שהוא חפץ בה, תעמיד עצמה בסכנה להיכנס אל בית המלך⁷⁸. ויש שכתב, ש"חצר בית המלך הפנימית" איננה החצר הפנימית, אלא החצר החיצונה של "בית המלך הפנימית"⁷⁹, ולשם היה מותר להכנס⁸⁰.

נִכַח מוֹלָם⁸¹

נִכַח בֵּית הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ בְּבֵית הַמַּלְכוּת בְּפִשְׁטוֹת, "בית המלך" ו"בית המלכות" הם אותו הבית, ו"נוכח בית המלך" פירושו נוכח הבית שהמלך שם⁸². אך יש שפירש, ש"בית המלך" היא דירתו המיוחדת לו, ו"בית המלכות" הוא מקום הנהגת משפט המלוכה, וכוונת הכתוב, שהחצר הפנימית היתה נוכח בית המלך, אבל המלך לא ישב בביתו אלא בבית המלכות⁸³. ויש שהוסיף, שבית המלכות שבו הנהגת המלכות קרוב יותר לחצר, ובית המלך ששם החדרים המזוונים לצורכו, הוא פנימי יותר, ואסתר עמדה נוכח בית המלך המיוחד לו, אמנם

לא היתה עומדת וממתינה שיושיט לה המלך את השרביט, אלא היתה נכנסת מרצונה. וכדבריו לעיל ציון 40 שרוח הקודש אימצה את לבבה להיכנס אל המלך⁶⁷. מנות הלוי באופן השלישי. ושם כתב, שנכנסה אל החצר הרביעית כמו שאמרו במדרש המובא לעיל⁶⁸. יוסף לקח. וראה שם הטעם שלא אמר 'ותלך ותלבש'.⁶⁹ מריא דכיא. ובדבר ישועה הערה 107 כתב, שכיון שהלכה ברוח הקודש, לא נאמר בכתוב שהלכה. וראה עוד בספר מנחה חדשה (גוטסמאן) דף מ, ב. 70. וכמבואר לעיל ציון 57 בשם המדרש, שהיו שבעה חדרים זה לפנים מזה. 71. ר"י אבן יחיא. וראה זיהי בימי האימפריה הפרסית עמ' 26-27. 72. כמבואר לעיל ד, יא. 73. ראב"ע נו"א, ראב"ע נו"ב לעיל ד, יא, ר"י נחמיאש. 74. רוקח נו"ב. 75. מנות הלוי בפירושו ג. 76. לעיל ד, יא. 77. יוסף לקח. וכע"ז כתב ביד המלך בפירושו השני, שהאיסור להכנס אל החצר הפנימית הוא כשהמלך נמצא שם. ראה דבריו להלן ציון 83 ש'בית המלכות' ו'בית המלך' הם שני בתים, והאיסור הוא רק כשהמלך בבית המלך ולא כשהוא בבית המלכות. 78. ר"י אבן יחיא. וכע"ז בר"מ חלאיו. ואף שהנכנס אל החצר הפנימית אשר לא יקרא אחת דתו להמית, כנראה כוונתו כמו שכתב ביוסף לקח, שזה רק במי שבא אל המלך. 79. ראה לעיל ציון 71. 80. שיעור מצודה. 81. תרגום, רס"ג. 82. ראב"ע נו"ב. 83. יד המלך. וביאר, שלבית המלכות - בית הנהגת המשפט, היתה חצר חיצונה, ששם הגיעו כל הבאים למשפט, ובחצר הפנימית היה המלך עובר מבית המלך לבית המלכות. וראה בידי משה לעיל א, ט. וראה זיהי בימי האימפריה הפרסית עמ' 26-27.

ויש שפירשו, על פי דברי הגמרא⁶³, שנסתלקה ממנה שכינה כשהגיעה לבית הצלמים⁶⁴. ויש שכתבו לפי זה, שפירוש "ותעמוד" היינו שהמלכות, כלומר רוח הקודש, פסקה⁶⁵. אולם יש שפירשו בכוונת הגמרא, שכיון שהרגישה שנסתלקה ממנה שכינה, עמדה מלכת⁶⁶.

לְרַעַת הַמַּפְרָשִׁים שְׁעַמְדָה מֵהַלִּיכָתָה, יֵשׁ שֶׁהַקְּשׁוֹ, מְדוּעַ לֹא נֹאמַר 'וְתֵלֵךְ וְתַעֲמוּד', או 'וְתֵבֹא וְתַעֲמוּד'. ויש שכתב, שנכנסה במהירות עד החצר הפנימית, כדי שלא ירגישו בה ואז עמדה, ולכן לא אמר 'ותבוא אסתר אל החצר ותעמוד'⁶⁷. ויש שכתב, שהכוונה "ותלבש... ותעמוד", כלומר, שרק בחצר בית המלך הפנימית לבשה את בגדי המלכות, כיון שלא רצתה קודם להסיר את השק שלבשה וללבוש בגדי מלכות, בזמן שעם ישראל שרויים בצער⁶⁸. ויש שכתב, שקפצה לה הדרך, ונמצאת עומדת בחצר⁶⁹.

בְּחֻצַּר בֵּית הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית יֵשׁ שְׁבִיאר, שֶׁלְכָל בֵּית מַבְתֵּי הַמֶּלֶךְ הִיָּה חֹצֵר, וְהִיָּה בֵּית לְפָנִים מִבֵּית⁷⁰ וְחֹצֵר כְּנֹגַד כָּל בֵּית, וְהִיָּה נִכְנָסָה עַד הַחֹצֵר הַפְּנִימִית שֶׁהִיא הַחֹצֵר שֶׁלְפָנֵי בֵּית הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִי, וּבְחֹדֵר הַפְּנִימִי הִיָּה הַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בִּימֵי הַחֹרֶף, וּבִימֵי נִסָּן עֲדִיין הִיָּה יוֹשֵׁב שָׁם⁷¹.

הַמַּפְרָשִׁים בִּיאָרוּ כִּיצַד הַצְּלִיחָה לְהִיכְנֵס אֶל הַחֹצֵר הַפְּנִימִית בְּלֹא שְׁתִּיקָרָא, אִף שֶׁהוּא נֹגַד חוֹק הַמַּלְכוּת⁷². יש שכתבו, שמכל מקום לא יכלו השומרים למונעה מלהיכנס, כי היא המלכה⁷³. ויש שכתב, שנכנסה פתאום לחצר הפנימית ועמדה שם, אבל אם היתה

כמה נוסחאות בתפילה שהתפללה אסתר. ורוקח כתב, שאמרה מזמור "למנצח על אילת השחר אלי אלי למה עזבתני" (תהלים כב), וכן נראה במגילה טו, ב, וכ"כ רש"י יומא כט, א ד"ה למה נמשלה, ריבב"ן מגילה ד, א, מנהגים טירנא (מהדו' מכון ירושלים ה' פורים אות נח). אמנם באורחות חיים ה' מגילה ופורים, וכל בו סי' מו, כתבו שמזמור זה נאמר על אסתר, וכ"כ רש"י מגילה ד, א ד"ה אמרה, ומשמע שלא היא עצמה אמרה אותו. וכתב במנות הלוי, שבתחילה אמרה את התפילה הכתובה בספרים, ואחר כך שרתה עליה רוח הקודש ואמרה "למנצח על אילת השחר".⁶³ מגילה טו, ב. 64. וכתב בלקח טוב (צהלון), שלכן אמר הכתוב שעמדה "בחצר בית המלך הפנימית", שבחצר החיצונה לא היתה עבודה זרה, ולכן אמר גם "נכח פתח הבית", שהיו מניחים עבודה זרה בפתח הבית או כנגד הפתח, והמלך יושב על כסא מלכותו, כשהצלם בידו או עמו. ובשפתי חכמים מגילה שם, כתב שצלמים של אחשורוש היו בודאי מכסף או זהב, שהדרך להניח אותם בחצר הפנימית ולא בחיצונה, וכמו שכתב רש"י דברים כט, טו. וראה עוד מהרש"א ח"א מגילה שם. 65. כמו (בראשית כט, לה) "ותעמוד מלדת", שפירושו שהפסיקה. מנות הלוי, ר"א גאליקו בפירושו הראשון, מהרש"א ח"א מגילה שם, שמן המור בפירושו השני, מאמר אסתר (קלוגר). והוסיף בשמן המור, שאת עצם הדבר שבאה ונעמדה לפני המלך, לא הוצרכה המגילה לכתוב, כי המגילה לא באה אלא להראות את הניסים. 66. ר"א גאליקו בפירושו השני, ר"ש די אוזיידא, לקח טוב (צהלון), מגילת ספר, דבר ישועה, תורה תמימה. והוסיף בלקח טוב, שאילולי הסתלקה ממנה רוח הקודש,

מקומו הרגיל של המלך, שבדרך כלל אין המלך יושב נוכח הפתח, אלא במקום צנוע⁹³, ובאותו היום נסתבב משמים שישב כנגד הפתח⁹⁴, מפני האויר⁹⁵. ויש שכתב, שלבית המלכות היו שני פתחים, פתח אחד לחצר החיצונה שבו היו נכנסים הבאים למשפט, והפתח השני אל החצר הפנימית שבו היה נכנס המלך כשהיה בא מביתו המיוחד לו אל בית המלכות⁹⁶, ובדרך כלל המלך היה יושב כשפניו אל הפתח של החצר החיצונה, לראות מי הם הבאים, אבל עתה הפך פניו וישב לכיוון "פתח הבית", ביתו המיוחד לו, שהוא הפתח הפונה אל החצר הפנימית, וכך נסתבב שראה את אסתר עומדת בחצר⁹⁷.

טעם הדבר שנסתבב מהשמים שיראה אותה המלך מיד. כתב ר"י קרא⁹⁸, שאם לא היה המלך מצוי שם, היו שרי החצר הנמצאים שם דנים אותה למוות, כמו שנאמר לעיל⁹⁹ "כל איש ואשה אשר יבוא אל המלך אל החצר הפנימית אשר לא יקרא אחת דתו להמית", אבל הקב"ה עשה לה נס, שהמלך היה יושב על כסא מלכותו בבית המלכות נוכח פתח הבית, ולא יכלו לעשות לה דבר¹⁰⁰. ויש שהוסיף, שאם לא היה רואה בעצמו את פניה, רק היה נודע לו על ידי אחרים, לא היה נמנע מהעומדים לפני המלך להשטין עליה שנכנסה בלא רשות¹⁰¹. והרוקח כתב, שראה אותה המלך מקושטת והתאוה לה¹⁰².

בהשגחת ה' הזדמן שהמלך ישב בבית המלכות הקרוב אל החצר, וגם נוכח פתח הבית, וכך ראה אותה מיד⁸⁴.

וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ בְּבֵית הַמְּלָכוֹת
בטעם שסיפר הכתוב דבר זה, שהמלך ישב על כסא מלכותו. יש שכתב, שכסא המלכות נמצא בדרך כלל בחדר המיוחד למקום המשפט⁸⁵, ועתה נסתבב מהשמים שלא היה הכסא בחדרו המיוחד לו, אלא היה בבית המלכות ובנוסף גם נוכח פתח הבית שאינו מקום מכובד לשיבת המלך, והכל כדי שיראה אותה המלך תיכף⁸⁶. ויש שכתבו להיפך, שכוונת הכתוב לומר, שישב במקום שהמלך יושב 'כסאות למשפט'⁸⁷, והעוון גדול לבוא לשם בלא להקרא, ועם כל זאת תלתה בטחונה בה' ונכנסה⁸⁸. ויש שכתב, שאם המלך לא היה יושב על כסא מלכותו, לא היה רואה את אסתר עומדת בחצר, ורק משום שישב על כסא מלכותו, שהיה גבוה, ראה אותה⁸⁹. ויש שכתב, שאין השרביט ביד המלך אלא כשהוא יושב על כסא מלכותו, ולכן נסתבב שישב על כסא מלכותו כדי שיהיה השרביט בידו על מנת להושיטו לה⁹⁰.

נִכַּח פֶּתַח הַבַּיִת וכך ראה את אסתר מיד בעומדה בחצר⁹¹. ויש שכתב, שלשם כך ישב המלך נוכח הפתח, כדי לראות כל הבא⁹². אולם יש שכתבו, שסיפר לנו מקום ישיבתו של המלך ללמדנו שאין זה

(ב) וַיְהִי כִּרְאוֹת הַמֶּלֶךְ אֶת אֶסְתֵּר הַמְּלֵכָה עֹמֶדֶת בַּחֲצַר נִשְׂאָה חֵן בְּעֵינָיו וַיִּוָּשֵׁט הַמֶּלֶךְ לְאַסְתֵּר אֶת שְׂרָבִיט הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּיָדוֹ וַתִּקְרַב אֶסְתֵּר וַתִּגַּע בְּרֹאשׁ הַשְּׂרָבִיט

אמרו בתרגום, שכאשר ראה המלך את אסתר עומדת בעצבות בחצר, ושתי עיניה זולגות דמעות, ומביטה כלפי שמים, מיד נשאה חן בעיניו. וכן כתב ר"י קרא¹⁰⁵, שמיד כשראה המלך את אסתר הושיט לה את

לעיל ציון 77, החידוש הוא בעצם מה שראה אותה המלך, אף שלא עמדה כנגד הפתח. 92. ר"מ חלאיו. 93. וכמו שנאמר (תהלים מה, יד) "כל כבודה בת מלך פנימה". אשכול הכופר. 94. וכ"כ יוסף לקח, רמ"ד ואלו. וכן מבואר בדברי ר"י קרא המובאים להלן, שה' נתן בלבו של המלך לשים את כסא מלכותו באותו היום נוכח פתח הבית. וכתב באשכול הכופר שבכח תפלתה נודמן לה כך. 95. רוקח (שערי בינה). וכ"כ ר"י אבן יחיאל. שהיה יום נוטה לחום, ולכן ישב בפתח הבית מפני החום, לקבל נשיבת רוח. 96. ראה לעיל ציון 83. 97. יד המלך. 98. הכתר נו"א. 99. ד, יא. 100. וכע"ז בדבר ישועה. וראה בר"א גאליקו שכתב, שלכן העמידה את עצמה שם כדי שלא יהרגה. 101. אלשיך. 102. וכע"ז באשכול הכופר, אלשיך, רמ"ד ואלו, שהיות וראה אותה נשאה חן וחסד לפניו ולא עשה לה דבר. 103. ראה לעיל ציון 98 ואילך. 104. אשכול הכופר, מנחת ערב. 105. הכתר נו"א.

וַיְהִי כִּרְאוֹת הַמֶּלֶךְ יֵשׁ שְׂבִיאוֹ, שֶׁאִם הָיוּ הַמְשֻׁרְתִּים מוֹדִיעִים לוֹ שֶׁהִיא עֹמֶדֶת בַּחֲצַר הִיָּה כּוֹעֵס עֲלֶיהָ שְׂבִיאוֹ בְּלֹא רְשׁוּת¹⁰³, וְלִכֵּן הִסְתַּבֵּב מִהַשְּׁמַיִם שִׁירָאָה אוֹתָהּ וַתִּשָּׂא חֵן לִפְנֵי¹⁰⁴.

84. מלבי"ם. 85. ראה מלכים א ז, ז "ואולם הכסא אשר ישפוט שם אולם המשפט עשה", ותהלים קכב, ה "כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד". 86. הגר"א. 87. ראה לעיל ציון 85. וכ"כ באילת השחר (טנבוים), ש'בית המלכות' היינו בית הנהגת המלכות, כלומר מקום המשפט. 88. אורה ושמחה. וכע"ז במגילת ספר. ובקול יהודה (עייאש) הוסיף, שכוונת הכתוב ללמד שאף שעשתה אסתר דבר שאינו לפי כבוד המלכות, שבאה בגלוי בבגדי מלכות, ועמדה בחצר הפנימית נוכח פתח הבית, בעוד שהמלך יושב על כסא מלכותו וכל שריו לפניו, והיה זה זילות כבוד למלך, והיה לו לדחותה בשתי ידיים, אעפ"כ הושיט לה את השרביט וקרבה. ובקרבן ישועה (לרצ"ה מדוברי) כתב כע"ז, שכשהמלך יושב על כסא מלכותו, דעתו זחה עליו, ומקפיד יותר על מי שחוטא כנגדו, ועם כל זה עשה ה' נס, ולא די שלא כעס עליה אלא שעשה בקשתה. 89. יד המלך. 90. שמן המור. 91. ראב"ע נו"ב, מגילת ספר, הגר"א. ולדברי יוסף לקח ויד המלך,

עליה הקב"ה ונתן לה חן לפני המלך והוסיף יופי על יופיה והדר על הדרה, ורק אז נשאה חן בעיניו¹¹⁵. וכעין זה יש שכתב, שמתחילה כעס עליה המלך, אלא שביאר באופן אחר, שאחר כך שם אל לבו שלא באה בחוסר צניעות, אלא המתינה בעומדה בחצר, כאומרת הנני למות אם טוב הדבר בעיניך, ולכן נשאה חן בעיניו, אף בלא שראה את פניה¹¹⁶.

ויש שכתב, שרק בהיותה עומדת בחצר נשאה חן בעיניו, אבל אחר כך שראה אותה מקרוב כשנכנסה לבית, כבר לא נשאה חן בעיניו, כאשר ראה אותה בחלישותה אחר שצמח שלושה ימים¹¹⁷.

נְשָׂאָה חֵן בְּעֵינָיו יֵשׁ שְׁפִירֶשׁ, שהיתה כאן נשיאת חן מיוחדת שלא יכעס עליה המלך¹¹⁸. וכן יש שכתב, שאף שכבר נאמר¹¹⁹ שהיתה "נושאת חן בעיני כל רואיה", באותה שעה נוסף לה משמים חן על החן שהיה לה מקודם, ולכן נאמר בלשון עבר, כי לא היה אחר כך ולא לפני זה¹²⁰.

בביאור המושג 'נשיאת חן', ראה לעיל¹²¹, שיש שביאר, שהחן לא זו ממנה, והרי זה כאילו היא נושאת אותו¹²². ויש שכתב, שהוא כמו מוצאת חן¹²³. ויש שכתב, שהיא כאילו לוקחת את החן מכל הרואים אותה וכל החן עליה¹²⁴. ויש שביאר, שלשון "נשאה"

שרביט הזהב. אולם במדרשים מצינו שלא נשאה חן בעיניו מיד אלא לאחר זמן¹⁰⁶.

אמרו בגמרא¹⁰⁷, שבדרך הטבע לא היה המלך רואה אותה, אלא על ידי נס היה, שבא מלאך והגביה את צוארה¹⁰⁸. והטעם שהוצרכה להגבהת צוארה, יש שכתב, שכיון שעמדה בחצר מרחוק, לא היה המלך יכול לראותה, אם לא תגביה צוארה¹⁰⁹. ויש שכתב, שהרכינה את ראשה, ולכן לא ראה המלך את פניה¹¹⁰.

אֵת אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה עֹמֶדֶת בַּחֲצֵר יֵשׁ שְׁפִירֶשׁ, שבכך נשאה חן בעיניו, שאף שהיתה מלכה עמדה בחצר ולא נכנסה לבית בלא רשות, ובוזה ניכר כמה היא נכנעת אליו ולגזירותיו¹¹¹. ולכן אמר כאן "אסתר המלכה"¹¹². ויש שהוסיף, שבאמת לא עלה בלב המלך מעולם שתהא המלכה בכלל הגזירה, כי ביאתה אליו היתה חביבה עליו, ולא חשב שתצטרך להמתין בחצר עד שיושיט את השרביט, ולכן נשאה חן בעיניו, שבעונותיה עמדה בחצר ולא נכנסה¹¹³.

אמנם במדרש אמרו¹¹⁴, שבתחילה כעס עליה המלך ובערה בו חמתו מאד על אשר הפרה את גזירתו ובאה לפניו בלא קריאה, ורק כאשר נשאה אסתר את עיניה וראתה את פני המלך הכועס, נבהלה, וריחם

היופי של גוף האדם, כמו שדרשו במדרש חזית על הפסוק (שה"ש ד, ד) "כמגדל דוד צוארך", מה הצואר הזה נזו ותפארתו של אדם, והיא היתה נפשה סוערת אז ולא חשבה להגביה הצואר מעצמה, לכן בא מלאך והגביה צוארה. וכע"ז כתב באלף המגן מגילה שם, ולדבריו המלאך שעשה כן, הוא המלאך הממונה על התאווה, שמרוב תאוותו של אחשוורוש היה נדמה לו שגבה צוארה. 111. ר"מ חלאיו, מנות הלוי, ר"א גאליקו, ידי משה, מגילת ספר. וכע"ז באר חרש. והוסיף במנות הלוי, שמבואר במדרש (אסת"ר ט, א) שכך אמר לה המלך, שאין הגזירה חלה עליך, ומה לך עומדת בחצר. 112. אורה ושמחה, מלבי"ם. ובמאמר מרדכי כתב, שהכוונה שראה אותה על שתי מעלותיה, אסתר שהיא בתכלית היופי, ומלכה, ואעפ"כ עומדת בחצר ולא נכנסת בלא רשות, ובוזה נשאה חן בעיניו. 113. מלבי"ם. 114. אסת"ר ט, א. 115. וכן מבואר במדרש תהלים לעיל ציון 57, וכן במדרשים המובאים לעיל הערה 106. 116. אלשיך. 117. יוסף לקח. והוסיף, שכך התפללה, כדי שלא יתבענה המלך לתשמיש, עתה שבאה ברצון [ראה לעיל ד, ז], ולכן ביקשה שני הפכים, שבתחילה תשא חן לפניו כשיראנה ולא יהרגנה, אבל שלאחר מכן לא יחשוק בה, והתקבלה תפילתה. ולפי"ז ביאר מדוע כתוב "נשאה חן" בלשון עבר, ולא 'נושאת חן' בלשון הווה. 118. ר"א גאליקו. 119. לעיל ב, טו. 120. אור חרש. וראה בדבריו לפי"ז מדוע לא נאמר 'נשאה חן וחסד'. והוסיף, שאינו כדעת המפרשים לעיל שמחמת שעמדה בחצר ולא נכנסה מיד, נשאה חן בעיני המלך והושיט לה את השרביט, אלא עמידתה בחצר הועילה שלא יקצוף עליה המלך, אבל מה שהושיט לה המלך את השרביט, היתה נשיאת חן נוספת באותה שעה. 121. ב, טו. 122. ר"י נחמיאש שם. וכתב אלשיך, שהיתה כנושאת משא של חן עליה, שיספיק לדברים רבים, והיינו שהיה יתכן שיחון אותה המלך, ויחיה אותה על שנכנסה שלא כדת, אבל לא יעשה כשאלתה ובקשתה, ולזה הועילה נשיאת החן שגם ירצה למלאות את בקשתה. 123. ר"מ חלאיו שם. 124. יד המלך שם.

106. ע"י מדרש פנים אחרים נ"ב, וכן בילקוט שמעוני רמז תתרגו, שדייקו מתיבת "ויהי", שבתחילה לא רצה המלך לראותה והפך את פניו, והיו מלאכי השרת תולים את פניו שלא בטובתו והוא צוח ווי. כן ביארו במדרש ר"א גאליקו, אלשיך, אור חדש. וכמו שאמרו במגילה י"א, א, שכל 'ויהי' הוא לשון ווי. ובלקח טוב (צהלון) כתב, שלאסתר היה ווי, כשראה אותה המלך רצה להורגה, עד שנעשה לה נס. וכע"ז במדרש אגדת אסתר ובשחר טוב כב. וראה עוד באסת"ר פ"ט, תרגום שני, יוספון פ"ד. ובשחר טוב שם כתב, שמכך שנאמר 'ויהי כראות' ולא 'ויהי בראות', מבואר שלא מרצונו נשאה חן בעיניו. ור"א גאליקו ואור חדש דייקו עוד כדברי המדרש, מכך שלא הוצרך לכתוב כלל שראה אותה המלך, שמכיון שהיא עמדה נוכח בית המלך, והוא ישב נוכח הפתח, וודאי ראה אותה עומדת בחצר. וראה עוד מנות הלוי. עוד כתב ר"א גאליקו, שלא נראה שראה אותה המלך מיד, כי מלשון 'ותעמוד' נראה שהתעכבה זמן מה, ומבואר כמו שאמרו במדרש שמתחילה לא רצה לראותה, ורק אחר כך הביט בה, וכראות המלך, אז נשאה חן בעיניו. אולם ראה שם, שיש במדרש מי שסובר שמתחילה לא ראה אותה המלך, מטעם אחר, שמתחילה היה מוכה בסנורים, וכשראה את אסתר אורו עיניו. וראה במדרש תלפיות אות א ענף אחשוורוש, שביאר שנדרש כן ממה שנאמר "נשאה חן בעיניו" ולא 'נשאה חן לפניו' כמו לעיל ב, יז. אולם באור חדש כתב, שסנורים כאן היינו שאינו רוצה לראות מה שכנגדו. וע"י עוד מאמר אסתר. 107. מגילה טו, ב. 108. וכתב הגר"א, שלכן כתוב "כראות המלך" ולא 'כאשר ראה המלך'. ויש שפירש באופן אחר, שלאחר שלושה ימי תענית השתנו פניה, ולא היה ניכר מרחוק אם אכן אסתר היא, ולכן כתוב "כראות המלך" בכ"ף הדמיון. דרש אב (יד ה). וראה עוד לעיל הערה 106 בשם שוחר טוב. 109. מנחת יהודה (אבן עטר) מהדו"ת פרשת תצוה, קול יהודה (עיאש). 110. אור חדש. וראה שם שהדייק מהפסוק הוא שלא היה צריך כלל לומר שהמלך ראה אותה, כמבואר לעיל הערה 106. ובתורה תמימה כתב, שהצואר הוא סמל

שאינה צריכה לגעת בראש השרביט מפני שאיננה בכלל הגזירה, אך היא התקרבה ונגעה בראש השרביט, ולכן שאל אותה המלך "מה לך"¹⁴³.

הקשו המפרשים, מדוע הוצרכה לגעת בראש השרביט, ולעיל לא נאמר אלא¹⁴⁴ "לבד מאשר יושיט לו המלך את שרביט הזהב וחייה", ולא הוצרכה נגיעה. יש שביארו, שאכן כך היה משפט המלוכה לגעת בראש השרביט¹⁴⁵, ובכך לצאת מדת העונש¹⁴⁶, שבזה הנוגע כמבקש חיים מאת המלך, אבל אם היה המלך נוגע בו על ידי השרביט והוא לא היה נוגע בראש השרביט, כאילו לא היה מבקש לקבל חיים מן המלך, ואין ראוי שיקבל חיים כאשר הוא אינו מבקש¹⁴⁷. ואסתר לעיל קיצרה בדבריה, והזכירה רק את ההושטה שהיא ביד המלך¹⁴⁸. אולם יש שכתב, שמצד הדין היה די במה שהושיט לה המלך את השרביט, וכמו שאמרה, אלא שמרוב פחדה משרי המלך שחפצו להורגה¹⁴⁹, נגעה בראש השרביט להבטיח את הצלתה¹⁵⁰. ויש שכתב, שאכן לא נצרך זאת בשביל ההצלה, אלא שבא הכתוב לספר¹⁵¹, שהשרביט התארך, והגיע עד אסתר, עד שנגעה בראש השרביט¹⁵². ובדומה לזה יש שכתב, שאכן אין צורך בנגיעה בשרביט כדי להנצל, ורק לאות אהבה הושיט לה המלך שתגע בשרביט, מה שלא היה נהוג בכל אדם¹⁵³. ועוד כתב, שעל ידי ההושטה ניצול הנכנס ממוות, אבל יורד ממעלתו ומכבודו, ולכן נגעה בראש השרביט, שלא תרד ממעלתה¹⁵⁴. ויש שביאר, שמי שאינו נוגע בראש השרביט, אמנם באותה שעה לא ימות, אבל המלך יכול לחזור בו אחר כך ולהורגו, אבל אחר שנגע בראש השרביט שוב לא יכול המלך לחזור בו¹⁵⁵.

מורה שנשאה מה שניתן עליה, היינו חוט של חסד שמשך עליה המלאך¹²⁵.

וְיִשָּׁט כְּתָב הַרָאב׃ ע״כ¹²⁶, ש'הושטה' היא 'שליחה' בלשון ארמית. ובמחברת מנחם כתב¹²⁷, שהוא מענין 'נטייה'.

שְׂרָבִיט רָאָה בִּיאֹרוֹ לְעִיל׃¹²⁸.

וְיִשָּׁט הַמֶּלֶךְ לְאַסְתֵּר אֶת שְׂרָבִיט הַזֶּהב הוּא אוֹת לְנִתְיִנַת רְשׁוֹת לְהִיכְנֹס׃¹²⁹, וכאילו קרא לה בשרביטו¹³⁰.

אֲשֶׁר פִּדְוֹ כְּתָב הַרְדִּי׃ ק״ס¹³¹, שכן דרך המושלים שיש שרביט בידם. אולם יש שפירשו, שבהשגחה היה השרביט בידו באותו הזמן, אבל באופן הרגיל לא היה השרביט בידו אלא רק כשהיה הולך או עומד¹³². ויש שפירשו, על פי דברי הגמרא¹³³, שהיה זה שרביט קצר שהיה רק בידו, והתארך בדרך נס¹³⁴. ויש שכתב, שבא לומר שאף שהושיט לה את השרביט בעצמו בידו ולא על ידי שליח, מכל מקום הגיע לידה, כי התארך השרביט¹³⁵.

וְתִקְרַב אֶסְתֵּר וְתִגַּע בְּרֹאשׁ הַשְּׂרָבִיט פִּירַשׁ הַרְשָׁב׃¹³⁶, שהתקרבה עד שהגיעה לראש השרביט. וכתב הרוקח, על פי דברי חז"ל¹³⁷, שהשרביט התארך בדרך נס, וממילא נמצאה אסתר קרובה לראש השרביט¹³⁸. ובמדרש אמרו¹³⁹, שלא היה לה כח להתקרב, והמלאך קירבה¹⁴⁰. אולם יש שכתב, שהמלך יצא לקראתה והושיט לה את השרביט¹⁴¹.

ויש שפירשו, שהמלך הפך את השרביט, ומסר לה את מקום אחיזת השרביט "אשר בידו", שתאחו היא את השרביט, וכביכול מסר את המלוכה בידה, אבל אסתר בענוותנותה לא עשתה כן, אלא התקרבה עוד ונגעה "בראש השרביט" בלבד, ולא במקום אחיזתו¹⁴². ויש שכתב, שהמלך הושיט לה את יד השרביט, כאומר

125. הגר"א, ע"פ מגילה טו, ב, שבא מלאך ומשח עליה חוט של חסד. 126. נו"א לעיל ד, יא. 127. ערך שט. 128. שם. 129. ראב"ע נו"ב, ר"מ חלאיו, ידי משה. 130. ר"י אבן יחיאל. 131. בראשית מט, י. 132. יוסף לקח, מלבי"ם. 133. מגילה טו, ב. ראה להלן ציון 137. 134. הגר"א. 135. מגילת ספר. וראה ביאורים נוספים באור חדש. וראה להלן ציון 142 ביאור נוסף ל"אשר בידו". 136. הכתר. 137. מגילה טו, ב. וראה שם הדעות כמה אמות התארך השרביט, אם התארך ל"ב אמה, ט"ז אמה, כ"ד אמות, ט' אמות או מאתים אמה. וראה אשכול הכופר, ר"א גאליקו, אור חדש, מאמר מרדכי, שביארו הדעות בזה. וראה ביאור נוסף בטעמא דקרא שנחלקו בגודל חצר המלך. 138. וראה מהרש"א ח"א שם, שהדיוק בכתוב הוא מכך שנאמר שנגעה רק בראש השרביט, כי השרביט התארך ולא יכלה לגעת אלא בראשו. ויש שביארו, שלשון "ותקרב" מורה שבקירבה מועטת הגיעה לראש השרביט, אף שהמלך היה בבית המלכות והיא היתה בחצר, ועל כרחק שהתארך בדרך נס. אלשיך, ר"א גאליקו. וכע"ז בלקח טוב (צהלון). 139. מדרש פנים אחרים נו"ב, ילקוט שמעוני רמז תתרנו. 140. וכתב במנות הלוי, שדרשו כן שהרי "ותקרב"

מיותר, והיה יכול לכתוב רק "ותגע בראש השרביט". 141. רמ"ד ואלו. וראה עוד דברי שלום ואמת. 142. שמן המור, קהלת משה דף ב בשם ר"ש מאסטרופולי, קול יהודה (עייאש), כפלים לתושיה, משנה בשם חמיו רבי ישראל פרידמן, פנים מסבירות בשם מהר"ש מבעלזא. וכע"ז כתב ביד המלך, שלהראות הפלגת אהבתו אותה, רצה שתתקרב אליו כל כך שתגע יחד עמו ביד השרביט, כדרך המשחקים עם חשוקיהם, אבל אסתר בצניעותה וחסידותה לא עשתה כן ונגעה רק בראש השרביט. וראה טעמא דקרא מה שכתב בזה. 143. אילת השחר (טננבוים). 144. ד, יא. 145. ראב"ע נו"ב. 146. ר"י אבן יחיאל. 147. אור חדש. 148. שמן המור. 149. כמו שאמרו בתרגום. 150. מנות הלוי. 151. כמבואר לעיל ציון 137. 152. קול יהודה (עייאש) פרי תצוה מהדו"ת, והוסיף, שלכן נגעה בראש השרביט לפרסם את הנס. וראה אור חדש שכתב, שלא היה צריך לכתוב כלל שאסתר נגעה בשרביט, אלא רק שהמלך הושיט לה את השרביט, וכתב שמוה דייקו חו"ל שמלאך מתח את השרביט עד שהגיע לאסתר. 153. שמן המור בפירושו הראשון. 154. שם בפירושו השני. 155. דבר ישועה.

ג) וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ מַה לָּךְ אֶסְתֵּר הַמְּלֵכָה וּמַה בְּקִשְׁתְּךָ עַד חֲצֵי הַמַּלְכוּת וַיִּנְתֵּן לָךְ

שאל "מה לך" ¹⁶⁷. ויש שהוסיף שכך הוא דרך העולם, כאשר יראה איש את זולתו ישאל תחילה לשלומו ולבריאותו, ואחר כך שואל על שאר עניניו, ולכן שאל אותה תחילה "מה לך", כלומר 'מה שלומך' ו'מה בריאותך', ואחר כך שאל על ענינה "מה בקשתך" ¹⁶⁸. אולם יש שפירש, שאמר לה, "מה לך" כי תפחדי

שעברת על החוק שנכנסת בלא רשות, ומה גזירה היא שתהיה גם לך, שהרי את אסתר המלכה, ואינך בכלל הגזירה שלא לבוא אל המלך שלא כדת ¹⁶⁹. וכן אמרו במדרש ¹⁷⁰, ויקם המלך בבהלה מכסאו וירץ אל אסתר ויחבקה וינשקה וישלך זרועו על צווארה, ויאמר לה המלך: אסתר המלכה, למה תפחדי, כי הדת הזאת אשר סידרנו איננה מוטלת עלייך כאשר את רעיתי וחברתי, ויאמר לה: מדוע כאשר ראיתך לא תדברי אלי, ותאמר אסתר: אדוני המלך, כאשר ראיתך נבהלה נפשי מפני כבודך ¹⁷¹.

וּמַה בְּקִשְׁתְּךָ אם תבקשי ממני איזה מתנה, אני נותן לך, עד חצי המלכות ¹⁷². וראב"ע פירש, ש'בקשה' היא לזמן העתיד ¹⁷³.

לְדַעַת הַמְּפֹרָשִׁים ש"מה לך" היינו 'מה שאלתך' ¹⁷⁴, יש שהקשו מה כפל המילים "מה לך... ומה בקשתך". יש שביארו, שהבא לבקש איזה דבר, הוא או לברוח מהרע או לבקש את הטוב, ושאל אותה המלך על שניהם, "מה לך" - אם יש לך איזו צרה גדולה שבאת להנצל ממנה, ו"מה בקשתך" - או אם יש איזו טובה שבאת לבקש ממני שאיטיב לך ¹⁷⁵. ויש שכתב כעין זה, "מה שאלתך" היינו מה חסר לך, ומה הבקשה שאת מבקשת ¹⁷⁶. ויש שהוסיפו, שלכן אמר "מה לך אסתר המלכה", כלומר, הרי מלכה את ומי הוא זה ואיזה הוא אשר יעלה על לבבו להזיקך ¹⁷⁷. ויש שפירשו, "מה

וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ כתב בעקידת יצחק, שהיה זה נס משמים, שלא זו בלבד שלא הקפיד עליה המלך, אלא שהסכים למלא בקשתה עד חצי המלכות. ויש שביאר, שכיון שהרגיש אחשוורוש בכך שהשרביט התארך, כמבואר לעיל ¹⁵⁶, והתקצר שוב, החל לדבר עמה רכות ¹⁵⁷.

מַה לָּךְ אֶסְתֵּר הַמְּלֵכָה פירשו הראשונים, שהכוונה כמו 'מה בקשתך', ואמר לה אחשוורוש: יודע אני שלא לחינם שמת נפשך בכפך וסיכנת עצמך לבוא שלא ברשותי, וודאי שאלה גדולה ובקשה יש לך לשאול, ועל עסקי צורך גדול באת לכאן, והריני מבטיחך למלא כל מה שתשאל, וינתן לך כל מה שתבקשי עד חצי המלכות ותעש ¹⁵⁸. ויש שכתב כעין זה, שאמר לה, מה הצער שיש לך, שגרם לך לבוא לבקש ממני בקשה, ומהי הבקשה עצמה ¹⁵⁹. ויש שפירש, שאמר לה, מה לך אסתר המלכה, הרי את מלכה והכל בידך ולא חסר לך כלום ¹⁶⁰.

והרלב"ג כתב ¹⁶¹, שיתכן שבעקבות הצער והפחד אחזה כעין עילפון ¹⁶², ולכן התעורר המלך למהר להצילה מפחד המוות, ועל זה אמר "מה לך" ¹⁶³. ויש שהוסיף, שאמר לה "מה לך", כלומר מה לך לפחד מפני צר ואויב, הרי מלכה את, והנוגע בך כנוגע בבבת עיני ¹⁶⁴.

יש שביארו, שכיון שהיו פניה מוריקות מחמת התענית, לכן אמר "מה לך" כדרך שאומרים לחולה, מה חולי או כאב יש לך עד שפניך מוריקות ¹⁶⁵. וכעין זה יש שכתב, שהכיר בה סימני דאגה גדולה ¹⁶⁶. ויש שהוסיף, שבתחילה הושיט לה את השרביט, ורק אחר כך שאלה "מה לך", כי מרחוק לא ראה בירקון פניה ולכן נשאה חן בעיניו, ועתה כשהתקרבה וראה פניה,

156. ציון 137. 157. אשכול הכופר. 158. ר"י קרא (הכתר נו"א ונו"ב). וכע"ז ברוקח (שערי בינה), ראב"ע נו"ב, רלב"ג בפירושו הראשון, פי' לאחד הראשונים (הכתר), ר"מ חלאיו, ר"י אבן יחיאל, ר"י אלגיאני, מנחת ערב, ידי משה. וכן מבואר במדרש פנים אחרים נו"ב כאן, שאמר המלך, מה שאני רואה גדולה היא שאלתך, ששמת נפשך עליך למוות. 159. ר"י חיון. וכע"ז נראה בראב"ע נו"ב, הגר"א. 160. אשכול הכופר. וכע"ז באורה ושמחה, והוסיף, שלכן הזכיר את שמה ואמר "מה לך אסתר המלכה", כלומר, מה צער יש לך, אם מצד היותך אסתר היפה בנשים, ואם מצד היותך מלכה, שכולם תחת מעלתה. 161. בפירושו השני. 162. וציון שכך כתב יוסיפון פ"ד. 163. וכע"ז כתבו ר"י חיון, מנות הלוי, ר"ש די אוזידא. ובמנות הלוי כתב, שהפחד היה מהשומרים שרצו להורגה. 164. מנות הלוי. 165. יוסף לקח. וכע"ז בר"א גאליקו בפירושו האחרון, ישע אלוהים, הגר"א, רמ"ד ואלו. והגר"א הביא

טמך לך מדברי המדרש (אסתר ט, א) שלא היתה יכולה לאחוז ראשה, ונשענה על נערתה. וראה לעיל ציונים 19-24 בדעות המפרשים אם היתה בתענית באותה שעה. 166. ר"י אבן יחיאל. 167. יוסף לקח. וראה בדבריו לעיל הערה 117, שכך התפללה אסתר כדי שלא יתבענה לתשמיש. 168. יד המלך. 169. ר"ש די אוזידא. 170. אסתר ט, א. 171. וראה לעיל ציון 113. 172. ר"מ חלאיו. 173. וראה להלן ציון 391 שביאר בזה את החילוק שבין 'שאלה' ל'בקשה'. 174. לעיל ציונים 158, 160. 175. ר"מ עראמה, מנות הלוי, אלשיך, מנחת ערב, שמן המור, מלבי"ם. וכע"ז בלקח טוב (צהלון). והוסיף ר"מ עראמה, שאם כן אין צריך לדברי יוסיפון (לעיל הערה 162) שאמר לה "מה לך" על מה שהתעלפה. אך ראה במנות הלוי שכתב, שכל דברי יוסיפון אמת. 176. אור חדש כאן, ובהרחבה להלן פסוק ו. 177. מנות הלוי, מגילת ספר.

תצטרכי לבוא לפני לבקש רשות¹⁸⁷. ויש שביארו, שאמר לה המלך, שתהיה ידה כידו, ותהיה שולטת בעניני המלכות כמוהו¹⁸⁸. ויש שכתב, שמנהג האומות שאיש ואשה שווים בנכסיהם, אולם אסתר לא הכניסה כלל נכסים בנדונייתה, וחשב אחשורוש שבאה לבקש על כתובתה, ולכן אמר "עד חצי המלכות", דהיינו שישלטו בנכסיהם בשווה¹⁸⁹.

הטעם שלא הסכים לתת יותר מחצי המלכות. יש שכתב, שאמר לה, שהוא מצד עצמו היה נותן לה גם יותר מחצי המלכות, אבל מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, והשרים והיועצים יעבבו על ידו¹⁹⁰. וכעין זה יש שביאר, שאם יתן יותר מחצי המלכות, כבר אינו מלך ואינו יכול לתת¹⁹¹. ויש שכתבו, שאינו מחוק הנתינה לתת יותר מחצי, כי "ואהבת לרעך כמוך" נאמר ולא יותר¹⁹². אולם יש שפירש, שאמר לה, חצי המלכות היא כבר שלך, בהיותך המלכה, ואתן לך עוד חצי המלכות שלי, כך שכל המלכות תהיה שלך¹⁹³.

עוד כתב רש"י¹⁹⁴, שהכוונה לבית המקדש, דבר שהוא באמצע ובחצי המלכות¹⁹⁵. ובגמרא אמרו¹⁹⁶, דבר שהוא חוצץ למלכות¹⁹⁷. שהתחילו לבנות את בית המקדש בימי כורש, וחזר בו וציוה לבטל המלאכה, ואחשורוש שעמד אחריו גם הוא ביטל המלאכה¹⁹⁸. וכתב בתרגום, שאמר לה שכבר נשבע שלא יבנה את בית המקדש¹⁹⁹, ומתיירא מהיהודים שמא ימרדו בו, ולכן לא יוכל למלא בקשה זו²⁰⁰.

התשובה ב, יב, שהכוונה לאמור בעורא ד, יג, שהשטינו על בנין בית המקדש ואמרו, "כען ידע להוא למלכא די הן קריאת דך תחבנא ושוריה ישתכללון, מנדה בלו והלך לא יתנון, ואפתם מלכים תהנוק", כלומר שאם יבנו את בית המקדש לא יתנו מיסים למלך. ובשיטה למסכת מגילה (מכון אופק) שם, כתב, שכאשר בית המקדש בנוי אינו שולט בישראל. ובאור חדש הוסיף, שהרי כל הסעודה שעשה אחשורוש לא עשה אלא כאשר אמר כי לא יהיו נגאלים ישראל עוד, כמבואר במגילה יא, ב, כי מלכותם מבטל מלכות אחשורוש, ואם יבנה בית המקדש אי"כ ישראל הם במלכותם, ומלכות ישראל מבטלת מלכות אחשורוש. וראה ביאור נוסף בשם משמואל פר' תצוה תרע"ז. 198. וכמו שנאמר בעורא ד, ו, "ובתחילת מלכות אחשורוש כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלים". וראה ר"מ חלאיו שתמדה, שהרי עדיין לא ידע המלך שהיא יהודיה, ומדוע העלה על דעתו שתבקש לבנות את בית המקדש. וראה בזה אמרי בינה (גארמיואן) מגילה שם, מגילת ספר, יערות דבש ח"א דרוש יז. וראה במגילת סתרים שכתב, שמכך שסיכנה עצמה לבוא, חשד המלך שמא היא יהודיה. וראה לעיל ב, י, דעות הסוברים שידע המלך שהיא יהודיה. 199. ראה נחמיה ב, יט. 200. ובאורה ושמחה פירש, ע"פ דברי חז"ל (אסתר א, ה) שאחשורוש שלט תחילה על כל העולם, ואחר כך לקח ממנו הקב"ה חצי מהעולם, ובזכות אסתר השאיר לו קצ"ז מדינות, כדי שישלט על רוב העולם, ולכן אמר לה עד חצי המלכות, כי בזכותה יש לו חצי העולם. וביד המלך פירש, שממה שנכנסה למקום המשפט [ראה דבריו לעיל ציון 83], הבין המלך שיש לה משפט עם זולתה, ועל זה אמר לה "עד חצי המלכות", כלומר חצי מהשופטים והדיינים במלכות ודאי יפסקו לטובתה, אמנם חציים ממשפחת

לך" בעד עצמך, ו"מה בקשתך" בעד אחרים, כי לאחרים צריך יותר בקשה ותחנונים, מאשר לאדם על עצמו¹⁷⁸. ויש שהוסיף, שלכן אמר "מה בקשתך" ולא "מה שאלתך"¹⁷⁹, כי ה'שאלה' היא לעצמה וה'בקשה' לאחרים¹⁸⁰.

יש שכתב, לדבריו ש"מה שאלתך" פירושו מדוע את מפחדת שנכנסת בלא רשות, הרי את מלכה ואינך בכלל הגזירה, שלכן אמר לה "מה בקשתך" שאתן לך עד חצי המלכות, כדי שתראי ששנינו שווים לטובה, וכבודך נחשב בעיני ככבודי, ואינך בכלל הגזירה¹⁸¹.

ויש שפירש, "מה לך" ששלושים יום לא באת לפני כהרגלך, ואם משום שחששת שהגזירה שלא יכנס אל המלך מי שלא ייקרא חלה גם עליך, מדוע עתה באת, אלא ודאי שיש לך בקשה מיוחדת, ואם כן "וינתן לך"¹⁸². ועוד ביאר באופן אחר להיפך, "מה לך" שבאת שלא כדין בלא שנקראת, ואם יש לך איזה בקשה ממני, "וינתן לך" על ידי אחרים, ואינך צריכה לבוא בשל כך¹⁸³.

עד חצי המלכות וַיִּתֵּן לָךְ אפילו אם בקשתך תהיה עד חצי המלכות, אתן לך¹⁸⁴. וכתב במיוחס לרמב"ם, שבדרך כלל היו נותנים לכל היותר שלישי¹⁸⁵, אבל כאן הפליג ואמר "עד חצי המלכות". ויש שביאר, אפילו אם יהיה לי נזק מבקשתך עד חצי המלכות, אעשה כבקשתך מרוב אהבתך¹⁸⁶. ויש שפירש, ינתן לך עד חצי המלכות לצוות כרצונך, בכל פעם שתרצי, ולא

178. ר"א גאליקו, שמן המור. וכע"ז ביאר הגר"א. אולם ראה להלן ציון 205, שיש אומרים שהסכים לתת רק עבור עצמה ולא עבור אחרים. 179. כמו להלן פסוק ו, 180. ידי משה. וראה להלן ציון 389. 181. ר"ש די אוזידא. 182. שמן המור. והוסיף, שנשיאת החן שלה הועילה שלא רק שלא יכעס עליה אלא אדרבא יבקש למלא חפצה. 183. שם. וראה שם פירושים נוספים. 184. רס"ג, רש"י לפי פשוטו של מקרא, רי"ד. 185. כמו שנאמר (דניאל ה, כט) "די להוי שליט תלתא במלכותא". 186. ר"י אבן יחיא להלן פסוק ו. 187. ר"א גאליקו בפירושו הראשון. 188. מדרשי התורה לר"ש אשתרוק, ר"י חיון, ר"א גאליקו בפירושו השני, ר"ש די אוזידא. וכ"כ תורת חיים סנהדרין ק, א. וכע"ז בעקידת יצחק להלן פסוק ו. 189. ר"מ עראמה. 190. ר"ש די אוזידא. והוסיף, שאם תהיה יותר מחצי המלכות בידה, יהיה זה נגד גזירת המלך עצמו (לעיל א, כב) "להיות כל איש שורר בביתו". 191. אור חדש. 192. יוסף לקח, מאמר מרדכי. 193. אשכול הכופר. 194. ע"פ מגילה טו, ב, וכן הוא בתרגום כאן. ובמגילה שם לפנינו אמרו, דבר שהוא חוצץ למלכות, אמנם רש"י במגילה שם כתב כמו שהביא כאן, כמוכא בהערה הבאה. 195. וכתב רש"י במגילה שם: בנין הבית, שהוא באמצע של עולם, כדאמרינן ביומא נד, ב, אבן שתיה שממנה הושתת העולם. ונראה שפירש 'חצי' מלשון אמצע. וכן מבואר בלקח טוב ובתרגום כאן. וכ"כ ר"י חיון, והוסיף, שבית המקדש היה באמצע מלכות אחשורוש, כיון שהיה מולך בכיפה ושלט בעולם כולו, וירושלים באמצעו של עולם (פסיקתא רבתי י, תנחומא קדושים י). וכ"כ מהרש"א ח"א שם. וראה עוד יערות דבש ח"א דרוש ג. 196. מגילה שם. 197. ופירש מהרש"א ח"א שם, 'חצי' מלשון 'חוצץ'. וכתב המאירי בחיבור

בשבילה²⁰⁶.
 הטעם שאמר "וינתן לך" ולא "ואתן לך"²⁰⁷, יש שביאר, שלא יתן לה בעצמו, אלא ינתן לה על ידי אחרים²⁰⁸. ויש שכתב, ש"וינתן" פירושו שישאר נתון בידך, שאם יתן לה חצי המלכות אולי לא ירצו השרים והעמים להיות משועבדים תחתיה אלא תחת המלך בלבד, ולכן אמר "וינתן לך", דהיינו שאני אשתדל בכל עוז ותעצומות שתהיה המתנה מקויימת בידך²⁰⁹.

וינתן לך דברך או חפצך²⁰¹. במהירות ובנקל כהרף עין²⁰². יש שכתב, שינתן לך עד חצי המלכות, ואז תוכלי לעשות לאחרים כרצונך, ולא תצטרכי לבוא אלי לבקש על כך²⁰³. אמנם יש שביארו להיפך, שהדגיש המלך "מה לך" "וינתן לך", ולא אמר "ותעש"²⁰⁴, למעט שלא ימלא רק מה שחסר לה ולא לעשות לאחרים בשבילה²⁰⁵. ויש שהוסיף לבאר, שהמלך חשב שאולי היא מסכנת את עצמה כדי לבקש על היהודים, ולכן אמר שיתן רק בעבורה אבל לא לאחרים

(ד) וְתֹאמֶר אֶסְתֵּר אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יָבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמֵן הַיּוֹם אֶל הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לוֹ

שלא רצתה לומר מיד את בקשתה, כיון שהיתה יראה שאם תדבר בפני השרים, יש מהם הרבה אוהבים להמן ושונאים לישראל, ולכן הזמינה את המלך והמן למשתה בביתה, כדי שתוכל לדבר שלא בפני השרים²¹⁹. ויש שפירשו, שאמרה לו שאינה יכולה לומר לו מיד, כי אולי לא יתן את בקשתה, ולכן יבוא תחילה אל המשתה וכשייטב לבו ביין, תבקש את בקשתה²²⁰. ויש שפירשו כעין זה, שאין ראוי לאדם לבקש בקשה גדולה בתחילה, אלא תחילה יבקש דבר מועט, ואחר כך יבקש דבר גדול, ולכן ביקשה בתחילה שיבואו למשתה, ואחר כך בתוך הסעודה והמשתה ביין משמח, תבקש על עמה ומולדתה²²¹.
 ויש שכתב, שרצתה לבוא אל המלך בעודה בתענית²²², אבל לא רצתה לבקש בקשתה עד שתושלם התענית²²³.
 ויש שכתב, שלא ביקשה מיד, כי חששה לבקש את ביטול הגזירה מיד לאחר שהיא ביטלה את גזירת המלך ונכנסה שלא כדת, ולכן ביקשה על דבר המשתה שהוא לטובתו ולשמחתו, וכך ישתכח פשעה שנכנסה שלא כדת, ורק אחר כך תוכל לבקש בקשתה²²⁴. וכתב

אם על המלך טוב אם יישר בעיני המלך²¹⁰. וראה לעיל²¹¹ עוד בביאור ביטוי זה.

כוונת אסתר שאמרה "אם על המלך טוב". ביאר ר"מ חלאיו, שאמרה, אם על המלך טוב מה שאנוכי עושה. ויש שביארו, שאמרה, אם על המלך טוב להזמין גם את המן אל המשתה, כי חששה שהמלך יכעס על כך²¹². ויש שפירשו, אם על המלך טוב לאכול ולשתות עתה²¹³. ויש שפירשו באופן אחר, שאמרה, איני מבקשת חצי המלכות ולא כלום, רק "על המלך טוב" כלומר, דבר שהוא טוב למלך עצמו²¹⁴.

הטעם שלא אמרה כאן "אם מצאתי חן" כמו שתאמר להלן²¹⁵. יש שכתב, שכעת בהיותה בבית המלך לא רצתה למצוא חן בעיני המלך כדי שלא יתבענה לתשמיש, אבל במשתה שהיה בביתה שאין הדרך שיתבענה שם, שם רצתה למצוא חן בעיניו²¹⁶. ויש שכתב, שלהזמנה למשתה אין צורך בנשיאת חן, ודי בכך שעל המלך טוב לשתות עתה²¹⁷.

יָבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמֵן הַיּוֹם אֶל הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לוֹ
 הטעם שאסתר ביקשה שיבואו אל המשתה, ולא ביקשה מיד מהמלך להציל את עמה. כתב ר"י קרא²¹⁸,

לקח. וראה כע"ז בדבריו לעיל הערה 117, והערה 167.
 217. מלבי"ם. 218. הכתר נו"א ונו"ב. 219. וכ"כ בתוס' השלם להלן פסוק ח אות ה. וכע"ז בעקידת יצחק. 220. ר"י אלג'יאני, לקח טוב (צהלון), הגר"א. וכע"ז ברוקח (שערי בינה), אור חדש. ובשמך המור כתב, שלא אמרה לו כך במפורש, אבל הוא הבין כך מדבריה. והוסיף, שהאדם מטבעו רגוז ודוחה כל בקשה, ורק אחר האכילה כטוב לבו, יתכן שימלא בקשתה. 221. מגילת סתרים (צוף דבש). 222. ראה לעיל ציון 10 ואילך. 223. אשכול הכופר. וראה להלן ציון 508. וכע"ז כתב ביד המלך, שרצתה לבקש בקשתה ביום הרביעי לאחר שתושלם התענית, ולכן הזמינה את המלך והמן אל המשתה כדי להזמין בו אל המשתה ביום מחר, וכך יהיו מזומנים לה ליום מחר. 224. יוסף לקח, הסיבה הראשונה.

ושתיה שהיו שונאים אותה ויהיו נגדה, אך המלך עצמו יהיה לטובתה וכך יהיה רוב לטובתה, וינתן לה מבוקשה. 201. ראב"ע נו"א, ר"י נחמיאש. וכ"כ הגר"א, אעשה כרצונך. (אבל אי אפשר לפרש ותנתן לך בקשתך, שהרי אמר 'וינתן' לשון זכר ולא 'ותנתן'). וכע"ז כתב ר' תנחום הירושלמי להלן פסוק ו. 202. מגילת ספר. 203. ר"א גאליקו. וכע"ז בביאור הגר"א לפי כת"י ג. וכדבריהם לעיל ציון 178, ש"מה בקשתך" היינו בשביל אחרים. 204. כמו שאמר לה במשתה, להלן פסוק ו. 205. מגילת סתרים, מלבי"ם. 206. מגילת סתרים. 207. וראה בתרגום שני שתרגם 'ואתן לך'. 208. ר"ש איגר (מורייה קיח, תשנ"ז, עמ' כז). עי"ש מה שכתב בטעם הדבר. 209. מאמר מרדכי. וראה עוד להלן פסוק ז. 210. רס"ג. 211. א, יט; ג, ט. 212. ר"א גאליקו, לקח טוב (צהלון) בהרחבה. 213. מלבי"ם. 214. אשכול הכופר. 215. פסוק ח. 216. יוסף

ולכן רצתה שהמשתה ייערך ביום²³⁵. אולם יש שכתב, שבאה לפנות ערב, והמשתה היה בלילה²³⁴.

אֶל הַמִּשְׁתָּה כתב רש"י, שכל הסעודה נקראת 'משתה' על שם היין שהוא העיקר²³⁵. ויש שכתב, שעשתה את עיקר הסעודה ביין, משום שהיתה בפחד ואימת מוות, ופחד קשה יין מפיגו²³⁶. ויש שכתב, שאסתר בחרה לעשות משתה ביין ולא סעודה בלחם ובשר, כיון שהיה זה יום ראשון של פסח²³⁷, ולא היתה אוכלת חמץ, ולכן עשתה משתה יין שאין הדרך לאכול בו חמץ²³⁸.

אֲשֶׁר עָשִׂיתִי והכל מוכן ומוזמן, ואמרה כן כדי שלא יסרב לבקשתה, כי יהיה לה לביזיון שהכנינה סעודה ולא יבוא²³⁹. ויש שפירש, שאמרה כן, כדי שימהר ביאתו, ולא ידחה ליום מחר²⁴⁰. ויש שפירש, שאמרה כן כדי שימהר ויבוא מיד ולא יתבענה לתשמיש²⁴¹. ויש שהוסיף, שאמרה שעשתה את המשתה בעצמה, ולא על ידי משרתיה, שמרוב אהבתה אותו אינה מתירה ליד אחרת זולתה לנגוע באוכל המלך, פן יקראנו אסון כמו שהיה עם בגתן ותרש²⁴².

לֹא בביאור ההדגשה שעשתה את המשתה למלך. כתבו המפרשים, שרצתה לפייס את המלך על כך שהזמינה גם את המן אל המשתה, לכן אמרה שעשתה את המשתה לו, שעיקר המשתה למלך ולא להמן²⁴³. ויש שכתבו, שהתכוונה לומר שהיא עושה את המשתה "לו", אבל היא עצמה לא תאכל ותשתה במשתה, כיון שהיה זה היום השלישי לתעניתה²⁴⁴. ויש שכתב, ש"לו" הכוונה בעבורו ולטובתו²⁴⁵. אולם יש שכתב, ש"לו" היינו להמן, ואמרה שאת עיקר המשתה עשתה להמן, והמלך יבוא לשתות עמו, כדי שהמן לא יאכל לבד, כי אסתר לא אכלה עמו כיון שהיא בתענית²⁴⁶.

טעם נוסף, שהבא אל המלך מורא מלכות יחריד עשתונותיו ויסתתמו טענותיו, ולכן ביקשה להזמין את המלך למשתה, ושם יהיה לה פנאי לעיין בדבריה בנחת²²⁵. עוד הוסיף וכתב, שרצתה להרבות בכעס המלך על המן, וידוע שכעס הבא לאדם לאחר השמחה יהיה כעס מופלג מאוד, ולכן עשתה משתה לשמח את המלך ככל האפשר, כדי שיגדל כעסו אחר כך ביותר²²⁶. ועוד כתב טעם נוסף, שלא רצתה שיתבענה המלך לתשמיש, ולכן הזמינה אותו מיד לבוא למשתה שעשתה בבית המיוחד לה, שאין הדרך שיתבענה המלך שם²²⁷. ויש שכתב, שרצתה לראות אם מה שאמר לה "עד חצי המלכות" היה רק לחיבתה, או שכוונתו לכך באמת, ולכן חשבה שאם גם בפני המן יאמר לה כך, ודאי הוא מתכוון לכך באמת²²⁸.

ויש שביאר, שעשתה את המשתה מפני שחששה לבוא אל המלך בלא שנקראה, ואמרה למלך שלכן נכנסה בלא רשות, כי כבר הכינה למלך משתה, ובענינים שבינו לבינה אין ראוי לשלוח שליח, ולכן באה בעצמה להזמין אל המשתה²²⁹.

יְבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמֵן יֵשׁ שכתב, שדקדקה לומר "יבוא המלך" בלשון יחיד, שהוא עיקר המשתה, והמן יהיה רק לצוותא לו²³⁰. אולם יש שכתב להיפך, שאמרה "יבוא" בלשון יחיד, לומר שהמשתה הוא לכל אחד, למלך ולהמן²³¹. ויש שכתב, שהכוונה "יבוא המלך או המן", כי כן היה דרך מלכי פרס לשלוח שליח במקומם, ולכן אמרה בהמשך "אשר עשיתי לו" בלשון יחיד, ואמרה כך כי חששה להזמין את המלך לסעודה בעצמו, פן יחרה אפו בה, ורצתה לבחון אהבתו אם יבוא בעצמו²³².

הַיּוֹם טרם יעריב היום ויהיה לילה, ואמרה כך, כי רצתה לעשות למחר משתה נוסף, ואם יהיו שני המשתאות באותו היום, הרי הם כמו משתה אחד,

אחרים היא האריכות. 236. ארוחת תמיד פרי' זכור דף כו, ב. 237. ראה לעיל פסוק א בדעות המפרשים בזה. 238. תנופה חיים בפירושו הראשון. וראה במנות הלוי שתמה מדוע עשתה אסתר משתה, שתיאלץ לאכול בו מאכלי איסור, עי"ש בדבריו. 239. ר"ש איגר (מוריה קיח, תשנ"ז, עמ' כז). 240. מלבי"ם. 241. יוסף לקח. 242. יד המלך. 243. ר"י אבן יחיאל, עקידת יצחק, ר"א גאליקו, מגילת סתרים (צוף דבש), אורה ושמחה, חומת אנך, ובשמן המור הוסיף, שאמרה לו, את המשתה עשיתי למלך, אולם קראתי להמן כי ראיתי שאין המלך אוכל בלעדיו, ורמוזה לו בזה שהוא מגדל את המן יותר מדי. וראה להלן ציון 464 ואילך, מדוע במשתה השני שינתה ואמרה "להם". 244. יוסף לקח, יד המלך, כפלים לתושיה. וראה לעיל פסוק א, אם היה המשתה ביום השני או השלישי לתעניתה. וראה להלן ציון 366 דעות החולקים, שאסתר אכלה עמהם. 245. כמו (בראשית כ, יג) "אמרי לי אחי הוא" לפירוש ראב"ע ורד"ק שם, וראה אוצר מפרשי התורה שם. מגילת ספר. וראה עוד דבר ישועה בביאור "לו", שיכול להתפרש לשני הצדדים, ומה היתה כוונתה בזה. 246. אלשיך להלן פסוק

225. שם, הסיבה השניה. 226. שם, הסיבה השלישית. 227. שם, הסיבה הרביעית. וראה לעיל ציון 216. 228. מריא דכיא. וראה טעמים נוספים לעצם המשתה בדברי הגמרא והמפרשים להלן בביאור מדוע הזמינה אסתר את המן אל המשתה, אולם כתב בלקח טוב (צהלון), שלא הוקשה לגמרא מדוע עשתה את המשתה, אלא רק מדוע הזמינה את המן. 229. שמן המור. 230. חומת אנך. 231. אורה ושמחה בפירושו השני. 232. ר"ש איגר (מוריה קיח, תשנ"ז, עמ' כז). 233. אור חדש. וראה שמן המור שכתב, שאמרה 'היום', ורמוזה לו שאיננה במצב שתוכל להיות עמו בלילה לתשמיש, או להיפך, שאמרה לו שביום יבוא המלך עם המן, אבל בלילה יבוא יחידי להיות עמה, כמו שאמר לה מרדכי לבוא אל המלך להתחנן לו, והכוונה לשכב עמו. 234. פירוש הור"ל לפרקי דרבי אליעזר פ"ג אות סו, ראה לעיל ציון 23. 235. וכ"כ רש"י שה"ש א, ב. וכע"ז ברלב"ג להלן ט, יט. וראה רבינו מנחם הל' סוכה ו, ו, אור חדש לעיל א, ח. וכתב בתנופה חיים בפירושו השני, שכל סעודה גדולה נקראת 'משתה', כי אין אדם מאריך על שולחנו אלא בשתיה, והתכלית בסעודה עם

ותשמחו, ועל ידי כן יבער אפו של ה', ונמצא המשתה הוא פח ומוקש להלכד בו²⁵⁷. ויש שהוסיף, שאכן על ידי המשתה נלכד, כי גאוותו היתה על כך ש"אף לא הביאה אסתר המלכה עם המלך אל המשתה אשר עשתה כי אם אותי, וגם למחר אני קרוא לה עם המלך"²⁵⁸, ולכן קרא לזרש ויועציו ויעצוהו להכין את העץ שלבסוף תלוהו עליו, והכל בסיבת המשתאות²⁵⁹.

(ב) רבי יהושע אומר, שלמדה מבית אביה²⁶⁰, את הפסוק²⁶¹ "אם רעב שונאך האכילהו לחם", ובפסוק הבא שם נאמר, "כי גחלים אתה חותה על ראשו". ובביאור טעם זה יש שכתב, שרצתה שהמלך יראה שהיא אוהבת ומכבדת את המן, ואם הוא ידבר עליה רעות, אין ספק שיכעס עליו המלך²⁶². ויש שפירש, שחשבה שאם ישמע המן שהזמינה את המלך, יבין את כוונתה וישתדל לבטל עצתה, ולכן הזמינה גם אותו כאילו היא אוהבתו ביותר, ולא ישמר ממנה עד שתבוא מפלתו, וזאת למדה מהכתוב "אם רעב שונאך האכילהו לחם"²⁶³. ויש שכתב, שהמן יאכל את זכותו ומזלו לעמוד במעלה הגדולה ביותר, ועתה ישוב מזלו אחור²⁶⁴. ויש שביאר, שעל ידי שאתה מיטיב לשונאך, הוא נמסר בידך, שכל מושפע מסור בידי המשפיע עליו, וזו היתה כוונת אסתר, כדי שיהא המן נתון בידיה²⁶⁵.

אולם יש שפירשו, שכוונת רבי יהושע, שבאמת מתחילה רצתה אסתר לפייס ולהשלים עם המן, כדי שיבטל את הגזירה²⁶⁶. וכן יש שפירש, על פי מה

יש שביארו, שאמרה לו, מה שאתה שואל מה לי ומה בקשתי, על זה לא אשיב עתה, אלא רק ארצה שיבוא המלך והמן אל המשתה²⁴⁷, ושם אומר את בקשתי²⁴⁸. אולם יש שכתב, שאמרה ששאלתה ובקשתה עתה הוא שיבוא המלך והמן אל המשתה²⁴⁹.

בדברי חז"ל ובמפרשים נאמרו טעמים רבים מדוע הזמינה אסתר את המן אל המשתה, ובגמרא²⁵⁰ נאמרו בזה י"ב פירושים:

(א) רבי אליעזר אומר, פחים טמנה לו, שנאמר²⁵¹ "יהי שולחנם לפנים לפח"²⁵². ונאמרו מספר ביאורים בדבר. יש שפירשו, שמתוך שכרותו יאמר המן דבר שלא כהוגן, ויכעס עליו המלך²⁵³. ויש שפירש, שהתכוונה להחניף להמן, כדי שיפליא בשבחיה, באופן שכאשר תאמר למלך בפניו "איש צר ואויב המן הרע הזה", ויעיז המן לדבר עליה דברי גנאי ובזיון, יאמרו לו כבר שיבחת אותה ואינך יכול לגנותה, ואלו הם הפחים שטמנה ללכדו, שלא יהיה לו עוד פתחון פה לדבר כנגדה²⁵⁴. ויש שביאר, שעשתה בחכמה שלא ידע המן שהיא אויבתו ומבקשת רעותו, לכן הזמינה אותו שיחשוב שהיא אוהבתו²⁵⁵. ויש שפירש, שכאשר האדם הוא בטוב ובשמחה, ובדעתו שהוא שלם ואין לו חסרון, אז הוא מוכן לחסרון ולנפילה אם מגיע לו דבר שהוא מוקש ותקלה עבורו²⁵⁶. ויש שכתב, שעל ידי שיישבו אחשוורוש והמן במשתה שמחים וטובי לב, יאמר הקב"ה, בני מעונים בצום ובבכי ובמספד על גזירת אחשוורוש והמן, ואתם תאכלו למעדנים

בקלות, כך היא שולחנם להם לפח להיות נלכד בקלות. אור חדש. ור"י חיון כתב, שהרוצה ללכוד את זולתו יזמנהו לסעודה להעלים ממנו הענין ושם ילכדו. וראה ביאורים נוספים במאמר אסתר (קלוגר). עין אליהו (שיק) מגילה שם. וראה להלן אות יב. 257. וראה להלן אות ז ואות יא. שיש שפירשו כע"ז, בטעמים הללו. 258. להלן פסוק יב. 259. ר"ש די אוזידא. 260. פירש רש"י מגילה שם ד"ה מבית אביה, ששמעה את התינוקות אומרים כן. וביאר בהגהות מהרש"ם שם, שהוצרך לזה, שהרי אסור ללמד את בתו תורה. וראה בלקח טוב (צהלון), ר"ש די אוזידא ומאמר מרדכי, ביאורים אחרים בדברי רש"י. ואלשיך כתב, שבית אביה; היינו מרדכי, שאמרו במדרש (אגדת אסתר ה, ט) שנתן להמן לחם בהיותם במלחמה והמן היה ברעב. ובמנות הלוי כתב, שלמדה ממרדכי לשמוע מה התינוקות אומרים, כמבואר בגמרא שמרדכי שאל את התינוקות. 261. משלי כה, כא-כב. 262. מנות הלוי, וראה שם עוד בארוכה. 263. מגילת סתרים (צוף דבש). 264. ר"י אבן יחיא. 265. הקדמה לאור חדש, ובנתיבות עולם למהר"ל נתיב כח היצר פ"א. 266. ר"י חיון, לקח טוב (צהלון) בפירושו השני, ר"ש די אוזידא וכ"כ בתועלות הרלב"ג התועלת הל"ה, שעשתה זאת גם כדי לפייס את המן וולא הביא דברי הגמרא. וראה בלקח טוב ובר"ש די אוזידא שלאחר שראתה סיעתא דשמיא בתחילת מפלתו של המן, שהרכיב את מרדכי ברחוב העיר וכל אשר אירע לו שם, וראתה שהשיב לה המלך בלשון כעס, להלן ז, ה' מי הוא זה ואיזה הוא, אז מצאה מקום

ה. וכנראה עשתה כן כדי שיקנא בו המלך כמבואר להלן בטעם י. וראה להלן ציון 354 שהמלך כעס על כך. וראה עוד לעיל ציון 232. וכע"ז כתב באורה ושמחה, והוסיף, שהתכוונה שישאל אותה המלך מדוע מכבדת את המן כל כך, ותשיב כי היא חייבת בכבודו, כיון שמכרה המלך לו. 247. ידי משה. וכע"ז במגילת סתרים (צוף דבש). 248. ראב"ע נו"ב, ר"מ חלאיו. וכן מבואר לדברי המפרשים לעיל ציון 220, שאמרה שרוצה לבקש את בקשתה כשייטב לב המלך במשתה. וראה להלן פסוק ז שאמרה "שאלתי ובקשתי", ובדעות המפרשים שם 249. כן נראה ביוסף לקח, ראה לעיל ציון 224. 250. מגילה טו, ב. 251. תהלים טז, כג. 252. ובדקדוקי סופרים הגירסא "ללכדו". 253. ר"מ מאימראן, וכע"ז במהרש"א ח"א שם. 254. מנות הלוי בשם הר"ר שמריה האקריטי. וכע"ז בישע אלהים. ובהמשך דבריו הביא מהר"ר שמריה האקריטי באופן אחר קצת [וכן הוא בספרו אלף המגן מגילה שם], שאחר שישבחה כל כך בסעודה הראשונה והשנייה, ואפשר גם שישבח עמה ומולדתה שאין כמוהם בכל העולם, מה מענה ימצא בפיו כשתאמר פתאום למלך בפניו איש צר ואויב המן הרע הזה הסיתך תתמכור אותי ואת עמי להשמיד להרוג ולאבד, וודאי שייאבדו עשתונותיו, כמו שאכן אירע בפועל, כמו שנאמר להלן ז, ו "המן נבעת מלפני המלך והמלכה". 255. לקח טוב (צהלון). וראה להלן ציון 263, שבמגילת סתרים פירש כע"ז בדעת רבי יהושע להלן אות ב. 256. ולמדה כן ממה שאמר הכתוב "יהי שולחנם לפנים לפח", כלומר כמו הפח שנלכד בו הציפור שהוא נעשה

אותו כדי שלא יאמין אם יגיע לאוזנו שהיא יהודית, באופן שבבואה אל המלך טרם הקדים המן רפואה למכה יקצוף המלך עליו בשמוע פתאום כי נמכרנו אני ועמי, ולא יקבל התנצלותו ברוב כעסו²⁷⁷. ויש שביאר, שהיה בחוקי פרס, שמי שנגזר עליו מיתה אסור שיראה את פני המלך²⁷⁸, וכיון שכן, אם היו מכירים בה שהיא מהעם שנגזר עליו מיתה, היו הורגים אותה מיד ולא היה מועיל מה שהושיט לה המלך את השרביט²⁷⁹. ויש שכתב, שחששה שאם המלך ידע שהיא יהודית, ומבקשת על עמה, לא תועיל כלום, ואדרבה יהרוג את כולם וישאיר רק אותה, ויחשוב אחשוורוש שכשתראה אסתר שנשארה היא לבדה מכל זרע ישראל בודאי תמיר את דתה בראותה כי דת היהודים לא הצילה אותם, כי גם הוא היה שונא לישראל, ולכן רצתה להזמין את המן כדי שהמלך לא יחשוב שהיא יהודית, וטובת המלך היא מבקשת ויתקבלו דבריה²⁸⁰.

ה) רבי נחמיה אומר, כדי שלא יאמרו ישראל אחות לנו בבית המלך, ויסיחו דעתם מבקשת רחמים. יש שפירש, שישמעו שנכנסה אסתר אל המלך, והמלך אהבה, וודאי יקבל בקשתה, ויסיירו שקם מעליהם, וינערו האפר מראשם, ויסיחו דעתם מן הרחמים ויגדל עוונם להפליא, ולכן זימנה את המן כדי שירפו ידיהם ממנה²⁸¹. ויש שהוסיפו, שעתה יתיאשו מעזרתה, בראותם שהיא אודהבת את המן, וישובו אל ה' בכל עז²⁸², כי יאמרו שנתפתתה וחזרה לנטות אחרי המן²⁸³, ומה גם שמלכותה באה לה בסיבתו כי על ידו נהרגה ושתי²⁸⁴.

ו) רבי יוסי אומר, כדי שיהיה המן מצוי לה בכל עת. ופירש רש"י²⁸⁵, שכך תוכל להכשילו באיזה דבר לפני המלך²⁸⁶. ויש שביאר, שרצתה שיהיה המן לפניו, כדי שיוכל המלך להענישו מיד, אבל אם תתלונן למלך שלא בפניו, יוכל המן לברוח כשישמע על כך²⁸⁷. ויש שכתב, שחששה שהמן יקדים את הגזירה להרוג את היהודים מיד, קודם שתבוא העת לכך, עוד לפני תום ימי תיקון תשובתם, ולכן עשתה שיהיה המן מצוי איתה, כדי שלא יוכל לעשות דבר

שביאר ראב"ע²⁶⁷, שכשיזכור השונא את המאכל והמשקה שנתת לו, יהיה נוהר מלעשות לך רע, ולזה כיוונה אסתר, כי בהיותם יחד אצל השולחן ותגלה שהיא מזרע היהודים, וכפי גזירת המן הרי גם אסתר בכלל הגזירה, אזי בראות המן את הגדולה שאסתר נותנת לו, בהזמינה אותו אל שולחן המלך, יהפוך הוא עצמו את הגזירה או יבטלנה²⁶⁸.

ג) רבי מאיר אומר, כדי שלא יטול המן עצה, וימרוד במלך. ופירש רש"י²⁶⁹, שחששה שימרוד במלך מפני ששעתו מצלחת. ובכוונתו יש שביאר, שחששה שימרוד במלך כיון שיראה בעצמו ששעתו מצלחת²⁷⁰. אך יש שביארו, שכוונת רש"י שחששה שהמרד של המן יצליח, משום ששעתו היתה מצלחת, ולכן עשתה את המשתה, להטרידו במשתה כדי שלא יספיק למרוד, עד שתבקש מהמלך בקשתה²⁷¹. ויש שהוסיף, שמאחר ויהיה יחד עם המלך במשתה, לא יוכל להתחבר עם אחרים כדי למרוד במלך²⁷². ויש שביאר, כדי שלא יספיק למרוד עד שיעברו שלושת ימי התענית²⁷³. ויש שביארו, שחששה שימרוד במלך, בגלל שחשש מהמלכה כי היא אויבתו, או מפני שחשד שהיא רוצה לבטל את הגזירה, ולכן הזמינה אותו כדי שלא יחשוב שהיא אויבתו²⁷⁴. ויש שביאר, שכיון שישמע המן שנכנסה אל המלך בלא רשותו של המן, והמלך קיבלה בשמחה, יבין שהיא חפצה ברעתו, ולכן ימרוד במלך²⁷⁵.

ד) רבי יהודה אומר, כדי שלא יכירו בה שהיא יהודית. יש שכתב, שאם היה יודע שהיא יהודית היה מקדים לבצע את הגזירה קודם שתפעל אצל המלך לבטלה²⁷⁶. ויש שביאר, שחששה שמא על ידי השלוחים ששלחה אל מרדכי ועל ידי נערותיה שהתענו גם הן עמה, נודע להמן והגיעה אליו השמועה שהיא יהודית, ולכן חששה שיקדים המן רפואה למכה ויבוא אל המלך כמתנצל ויאמר, לא ידעתי כי המלכה יהודית היא, שאם לא כן לא מלאני לבי לקנות את כל היהודים, והמלך יאמין לכל דבריו, כי גם הוא לא ידע, כי לא הגידה אסתר את עמה גם למלך, על כן זימנה

ז, ד) "כי נמכרנו אני ועמי". 281. מנות הלוי. 282. ר"י אבן יחיא. 283. המיוחס לרמב"ם. ולכן אף שבתחילה הסכימה להכנס עבורם, ואף התענתה עמם, לא יחושו לכך. ור"ש די אוזידא כתב, שאפשר שלא יידעו מכך כל ישראל. 284. אלשיך. וכדברי חז"ל (מגילה יב, ב) שממוכן הוא המן. ראה לעיל א, טו. 285. מגילה טו, ב ד"ה שיהא מצוי לה. 286. והוסיף במנות הלוי, שלכן הזמינה אותו שוב למשתה, כי אולי תוכל להכשילו במשתה השני. 287. ר"י חיון. וכן מבואר בעקידת יצחק. וכע"ז כתב באור חדש, שיציל עצמו בתחבולה. ובפני לאחד הראשונים (הכתר) כתב, שאמרה בדעתה, אם אגיד למלך לברו ויאמר להורגו, מתוך שיבקשו אחריו להורגו שמא יחזור בו, לכך זימנה את המן, כדי שאם יאמר להורגו שיהא מזומן ויהרג מיד.

לגבות את חובה ממנו, ואמרה (שם, ו) "איש צר ואויב המן הרע הזה". 267. משלי שם, כב. 268. איי הים מגילה שם. 269. מגילה שם ד"ה וימרוד. ר"מ חלאיו, ר"ש די אוזידא. 270. מנות הלוי. ובוה יבואר מדוע עשתה את המשתה הראשון, אם מלכתחילה לא התכוונה לבקש עד המשתה השני. 271. אור חדש. וכע"ז באלף המגן מגילה שם. 272. אלשיך. 273. ר"ש די אוזידא. וכ"כ אלשיך, שחששה שימרוד כי חשש מפניה, אולם ביאר באופן אחר את התועלת במשתה, כמובא לעיל. 274. מנות הלוי, לדבריו שהגזירה היתה לקבל רשותו של המן, ראה לעיל ד, יא. 275. חידושי הגאונים לעין יעקב. 276. אלשיך. 277. ראה עוד להלן ז, ח על "ופני המן חפר". 278. מנות הלוי, ע"פ לקח טוב. 280. ר"ש די אוזידא. אמנם לבסוף אמרה (להלן

מתבטלת, ולכן רצתה שייהרג המן ותתבטל הגזירה²⁹⁹.
 (ט) רבן גמליאל אמר, מלך הפכפכין היה. ופירש רש"י³⁰⁰, שהיה אחשוורוש חוזר בדיבורו, ואמרה שמא אוכל לפתות את המלך ולהרוג את המן, ואם לא יהיה המן מזומן לנו במקום, תעבור השעה ויחזור בו המלך³⁰¹. ויש שכתב, שבתחילה הרג את אשתו מפני אוהבו, ועתה יהרוג אוהבו מפני אשתו, כי יבין המלך שגם מה שיעץ המן³⁰² להרוג את ושת, היה משום שרצה לפתותה ולא הצליח, ועתה הוא רוצה לעשות כן לאסתר, ולכן הזמינה אותו למשתה בפני המלך, כדי שיבין בדבר ויהרגהו³⁰³.

(ז) רבי אלעזר המודעי פירש, שעשתה כן כדי שיקנא בו המלך ויקנאו בו השרים. דהיינו, שיקנאו למדה זימנה רק אותו ולא אותם, ויעזרו השרים לרעת המן³⁰⁴. ויש שכתב, שלא יבקשו עליו רחמים כשיגזר דינו למיתתו³⁰⁵. ויש שכתבו, שרצתה שעל ידי קנאה זו ייהרג המן או שניהם³⁰⁶.

(יא) רבה אמר, שנאמר³⁰⁷ "לפני שבר גאון"³⁰⁸. ובביאור דבריו יש שכתב, שעל ידי כך יגדל כבוד שמים במפלתו³⁰⁹. ויש שפירש, שכאשר יקבל אדם גדולה יותר מהראוי לו, יהיה דבר זה סיבה למפלתו³¹⁰. ויש שפירש, שאם יש לו מעט זכות שעל ידו חזרו ישראל בתשובה, יקבל בזה שכרו³¹¹. ויש שפירשו, שיגמור עלייתו לגובה מזלו בטרם יתהפך עליו הגלגל³¹².

שלא תדע, וגם יהיה עסוק במשתאות, ולא יתפנה לעסוק בדבר²⁸⁸. ויש שכתב, שאם יהיה מצוי לה כל עת, אולי תוכל למצוא זמן שיהיה אפשר לחלות את פני המן שהוא בעצמו יבטל את הגזירה, ויהיה אהבה ואחזה ביניהם שיסכים לדבר²⁸⁹.

(ז) רבי שמעון בן מנסייה אמר, אולי ירגיש המקום ויעשה לנו נס. ופירש רש"י²⁹⁰, אולי ירגיש הקב"ה שאף אני מקרבת שונאיהם של ישראל²⁹¹. ובאופן נוסף פירש, אולי ירגיש הקב"ה שאני צריכה להחניף לרשע זה ולזלזל בכבודי. ויש שביאר, שאסתר היה מכבדת את המן ביותר, ואין ראוי שתהיה לרשע גדולה זו, ולכך יעשה ה' נס להשפיל ולאבד את הרשע²⁹². ויש שביאר, שכיון שישמח המן במשתה, בסמוך לגזירה על ישראל, יתקיים בו מאמר הכתוב²⁹³ "בנפול אויבך אל תשמח וגו' פן יראה ה' ורע בעיניו ושב מעליו אפוי"²⁹⁴.

(ח) רבי יהושע בן קרחה פירש, שאמרה אסביר לו להמן פנים²⁹⁵, ויהרגו היא והוא. ופירש רש"י²⁹⁶, שיחשדני המלך ממנו ויהרוג את שנינו²⁹⁷. ויש שפירש, שכאשר יראה המלך שאסתר מסבירה להמן פנים, יחשוב שכל מה שהמן קנה את היהודים היה כדי לקנות את אסתר בתוכם, שרצה שתהיה שייכת לו ויעשה בה כרצונו, ולכן יהרוג המלך את שניהם, וגם יבטל את הגזירה שאין בה צורך²⁹⁸. ומה שרצתה להרוויח בהריגת המן, יש שביארו, שהיה נהוג במלכות, שאם גוזרים גזירה ומת הגוזר, הגזירה

השיבו התנאים והאמוראים היתה רק מדוע הזמינה את המן. וכע"ז כתב רש"י די אווידא, שרצתה לבקש מהמלך על הדבר כאשר טוב לבו ביין, ואז ימלא בקשתה, אבל אם המן לא יהיה מזומן בשעת המשתה, אחר כך כבר לא ימלא בקשתה. וכ"כ אור חדש לפי הפשט. 302. לדעה שממוכן הוא המן, ראה לעיל א, טו. 303. אלשיך. 304. מנות הלוי. 305. ר"א חרודה. 306. ר"מ חלאני, אלשיך. אמנם בלקח טוב (צהלון) כתב, שלדברי רבי אלעזר המודעי לא היתה אסתר נהרגת, כי אמרה למלך שלא יחרה אפו שמזמינה את המן, אלא כך היא מבינה בדעתו שהמן הוא שווה במעלה למלך, ולכן לא יחר אפו באסתר, ורק בהמן תגדל קנאתו. וכן פירש רש"י כאן. ואמרו בגמרא שם, שאמר רבן גמליאל "עדיין צריכים אנו למודעי", ופירש מהרש"א ח"א שם, שלפי רבי אלעזר המודעי מבואר גם מדוע לא הזמינה שרים נוספים אל המשתה. וראה בלקח טוב (צהלון) ביאור נוסף. וראה רש"י די אווידא, אם רבן גמליאל הוצרך לדברי רבי אלעזר המודעי, מדוע הוצרך לטעם שאמר הוא עצמו. וראה עוד רש"י כאן, ובביאור מהרי"ז בדעתו. 307. משלי טו, יח. 308. כתב רש"י די אווידא, שאמורא אינו חולק על תנא, ואין כוונת רבה שאסתר כיוונה לכך, אלא שמשמים נתנו בלבה שתזמינו כדי לקיים בו "לפני שבר גאון". אמנם בלשון הגמרא שם משמע שאסתר התכוונה לטעמים הללו. 309. מנות הלוי. וכן נראה במשנת רבי אליעזר פ"י ד"ה קשה גטות הרוח. והביא במנות הלוי כן מהמדרש (אסתר"ר ז, ב), שמטעם זה סיבב ה' שהמלך יגדל את המן, כדי שתגדל מפלתו, ויתפרסם משפטו של ה'. וכ"כ באיי הים מגילה שם. 310. אור חדש. 311. אשכול הסופר מגילה שם. 312. אלשיך, מלבי"ם. וכן מבואר ברס"ג בפירוש הארוך, שרצתה להרבות במעלתו ולעשותו בדומה למלך,

288. אלשיך. 289. ר"ש די אווידא. 290. מגילה שם ד"ה ירגיש הקב"ה. 291. ובאלף המגן מגילה שם כתב, שהוא פלא, שהרי הקב"ה יודע מחשבותיה. וראה לקח טוב (צהלון) ומהרש"א ח"א מגילה שם, מה שכתבו בביאור ענין זה. ור"ש די אווידא כתב, שהכוונה שעל ידי זה יפול לבם של ישראל, ואת זה ירגיש המקום. 292. אור חדש. וראה פירושים נוספים במנות הלוי. 293. משלי כד, יז. 294. אלשיך. וראה בדבריו מדוע הוא רק 'אולי'. 295. וראה במנות הלוי, שציון לדברי המדרש (פנים אחרים נ"ב), שמעצם הדבר שהזמינה את המן לסעודה, עדיין לא קינא בו המלך, לרוב אהבתו את המן, ולכן הסבירה לו אסתר פנים, כמו שאמרו שם במדרש, שנתנה כתרין שלה אצל כתרין של המן, והיתה נוטלת כוסה ונותנת להמן. [אמנם במדרש שם הביאו על כך את הפסוק "אם רעב שונאך" וגו', כמו לעיל אות ב]. 296. מגילה שם ד"ה שיהרג הוא והיא. 297. וכן פירש רש"י כאן, שעשתה כן כדי שהמלך יחשוב שהיא חושקת בהמן, ויהרגהו. ורס"ג בפירוש הארוך כתב, שיחשוד המלך שהיא והמן רקמו עליו מוימה. 298. אלשיך בפירושו השני. 299. כמבואר בתענית כט, א. רש"י בעין יעקב [והובא בנו"א ברש"י שלפנינו, וכן הביאו מנות הלוי ולקח טוב (צהלון) בשם רש"י, ר"י חיון]. וראה לקח טוב (צהלון) ור"ש די אווידא שתמהו, א"כ מדוע הוצרכה אסתר להתחנן למלך לבטל את הגזירה, אחר שנהרג המן, ע"ש מה שיישבו, וראה עוד טעמא דקרא. ואלשיך בפירושו הראשון כתב, שכיון שהמלך יהרוג את המן יבטל גם את הגזירה שגזר למענו, ומוטב שתמות היא, ולא ימותו כל היהודים והיא בכללם. 300. מגילה שם ד"ה מלך הפכפך. 301. וביאר בלקח טוב (צהלון), שאת המשתה עצמו עשתה כדי לפתוח לב המלך ביין [כמבואר לעיל ציון 220], וכל השאלה שעליה

נוטה לדעת המן, או אם יש לו צד נטיה לעזור לבני ישראל, וכאשר תראה כן תעשה, שאם תראה שהמלך נטה לדעת המן, ואינו רוצה להפר דברו אשר נדר לו וכתב לאבדם, והוא קיים בברית אהבתו, או תחלה פני המן ותפייסהו שיתרצה ויתפייס להשיב מחשבתו אשר חשב על היהודים, ואם יד המלך נגדו ונוטה קצת לעזור ליהודים, אז תדבר עם המלך נגד המן³²¹.

ויש שכתב, שאם היתה טוענת על המן שלא בפניו, היה משיב לה המלך שהוא רוצה לשמוע דבריו, כפי מידת המשפט, והמן היה לו מקום ופנאי לסדר טענותיו ולבקש תחבולות להציל את נפשו, ולכן הביאה אותו אל המשתה כדי שתעמיד טענותיה כנגדו פתאום, ואז יסתתמו טענותיו, כמו שאכן היה לפני המן חפו ונבהל ונבעת³²². ויש שביאר, שאמרה שבפני המלכה לא יעזו המן לריב עמה, ולכן ינסה לפייסה ולבטל את הגזירה, וכמו שאכן אירע באמת³²³.

ויש שכתב, שהמלך גזר שלא יכנס אליו אדם בלא רשותו של המן³²⁴, ולכן חששה מפני המן שיגרום להורגה כמו שגרם להרוג את ושתי, שהרי ושתי עברה על מצוות המלך בשב ואל תעשה, ואילו אסתר עברה בקום ועשה, ושתי היתה מיוחסת ואסתר אסופית, וכל שכן שיוכל להורגה, ולכן הזמינה את המן למשתה לפייסו, להראות שלא הקלה בכבודו³²⁵.

יש שכתב, שרצתה להגדיל ערך המן בעיני עצמו, כדי שתבער בו חמתו כשיראה שוב ושוב שמרדכי אינו משתחוה לו, כמו שאכן אירע "וימלא המן על מרדכי חימה"³²⁶.

ויש שביארו, על פי דברי חז"ל³²⁷ על הפסוק "ותתחלחל המלכה מאד", שפירסה נדה, ולכן עלה בדעתה להזמין את המן שיהיה בביתה עם אחשורוש, והיא תעבור ביניהם, ואמרו בגמרא³²⁸, שאם נדה עוברת בין שני אנשים, אם תחלת נדתה היא נהרג אחד מהם, ואם סוף נדתה היא נעשית מריבה ביניהם, וממה נפשך או שתהרוג אחד מהם וממילא תבטל הגזירה, או שתעשה מריבה ביניהם ותבטל הגזירה³²⁹.

סותרים, ראה דבריו לעיל הערה 198. ויתכן שכונתו לבאר בזה טעם ד' לעיל שלא יכירו בה שהיא יהודית. 320. ר"י אבן יחיאל, מלבי"ם אות א. 321. ידי משה. 322. יוסף לקח, מלבי"ם. והוסיף מלבי"ם, שרצתה לעשות כן במשתה דוקא, כדי שתוכל להעלות בקל את חמת המלך עליו במשתה היין, שבעת ההיא המלך בטבעו נח לכעוס, וכמו שכתב ביוסף לקח, הובא לעיל ציון 226. 323. אור חדש. 324. ראה לעיל ד, יא. 325. מנות הלוי. 326. כאמור להלן פסוק ט. שלום אסתר להלן פסוק ח. 327. מגילה טו, א. 328. פסחים קיא, א. 329. בשם הגר"א, הובא בקול אליהו, דברי אליהו, ביאור חדש מהר"ו, תורה תמימה אות טו. וראה לעיל ציון 299. וראה טעמים נוספים בר"א גאליקו, ר"ש די אוזידא.

יב) אביו ורבא ביארו, על פי הפסוק³¹⁵ "בחומם אשית את משתיהם" שנאמר על בלשאצר. ופירש רש"י³¹⁴, שמתוך משתייהם של רשעים באה להם פורענות. דהיינו, שגם אחשורוש יפול על ידי המשתה, כמו בלשאצר³¹⁵. ויש שביאר, שעשתה כן, כדי שתמלא סאת אשמתו ותבוא עליו רעתו, ומשלו משל לסיר שעל האש שבמעט אש יתחילו מימיו להתחמם, ואם יסיפו פחם לגחלים ועצים לאש הולך ומרתיח עד עלות הרתיחות מעלה מעלה וישפכו המים החוצה, כן הדבר הזה כי כל עוון ועוון שהאדם הולך ומוסיף הולך ומחמם דינו עד עלות רתיחת הדין, ומה עושה הקב"ה לרשעים כהמן, כדי למלא את הסאה, "אשית את משתיהם" שעושים בשמחתם על רעתם שמצירים את ישראל בתוך כף עוונותיהם להרתיח חומם ולמלא סאתם³¹⁶.

ואמרו בגמרא³¹⁷, שאמר אליהו הנביא לרבה בר אבוה, שמחמת כל אלו הטעמים הזמינה אסתר את המן³¹⁸.

ויש מן המפרשים שכתבו הסברים נוספים: יש שכתב, שהיות והמלך ראה שהיא מסכנת עצמה לבוא, הבין שאולי היא מעם ישראל ובאה לבקש עבורם להצילם, ולכן אמר לה המלך "מה לך" "וינתן לך" ולא אמר "ותעש", למעט שלא ימלא רק את מה שחסר לה ולא יעשה לאחרים בשבילה, ולכן עשתה משתה להמן כדי שיעלה במחשבתו על המן שהיא רוצה להגביה אותו, ושגם היא שונאת את היהודים, ולכן אמר במשתה "מה בקשתך ותעש" אפילו על אחרים³¹⁹. ויש שכתבו, שעשתה זאת כדי שייאמנו דבריה אחר כך אצל המלך, ולא יחשוד שהיא אומרת על המן כך בהיותה שונאת אותו מימי קדם³²⁰.

ויש שכתב, שאסתר חששה שהמלך לא ימלא בקשתה, אלא יהיה לעזר להמן, ולכן חשבה תחבולה להזמין למשתה, ואולי בתוך המשתה ידברו על ענין מרדכי כי לא ידעו שהוא קרוב אל המלכה, או שמא תגלה ותראה אם יש למלך איזו שנאה עם המן, ותמצא מקום לגבות את חובה ממנו, ותבין אם המלך

וזה יהיה הגורם לסופו, שכל מי שהגיע אל השלימות אין אחריה אלא נפילתו. ובר"י אבן יחיאל נראה שפירש כן לעיל בטעם ב. וראה להלן ז, ג, ר"ש די אוזידא בשם ר"ז סרוק. 313. ירמיה נא, לט. 314. מגילה שם ד"ה בחומם. 315. מהרש"א ח"א שם. ובוה ביאר את החילוק בין טעם זה לטעם לעיל אות א, שלעיל הכוונה לטמון פח להמן, וכאן הכוונה שאחשורוש יפול במשתה. וראה עוד ר"ש די אוזידא. 316. אלשיך. 317. מגילה שם. 318. וכתב רס"ג בפירוש הארוך, שאדם עושה מעשה והוא נכון בעיניו מכמה טעמים, וראה שם דוגמאות לזה. ובאור חדש כתב, שטעם אחד לבדו אינו מספיק שתסכן עצמה בשביל זה, אלא בצירוף כל הטעמים יחד. ובמנות הלוי כתב, שיש י"ב עניני גנאי בהזמנת המן, וכל טעם מספיק לבטל גנאי אחד, עיי"ש בארוכה. 319. מגילה

(ה) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מִהָרוּ אֶת הַמֶּן לַעֲשׂוֹת אֶת דְּבַר אֶסְתֵּר וַיָּבֵא הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּן אֶל
הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר עָשְׂתָה אֶסְתֵּר

לראות שהיא ממהרת אל המשתה, מכך שאמרה שכבר הכל מתוקן לסעודה, לכן אמר המלך שימהרו את המן, כי רצה לעשות את דבר אסתר שהיא ממהרת³⁴⁵. ויש שכתב בדרך זו, אולם פירש "לעשות את דבר אסתר" הוא מה שאמרה להזמין את המן, ואחשוורוש עשה כדבריה³⁴⁶. ויש שכתבו, "לעשות את דבר אסתר" פירושו, שהמלך השתוקק לשמוע את שאלת אסתר ולמלא את מבוקשה, כדי שלא תהיה עוד בצער, ולכן אמר "מהרו את המן", כדי "לעשות את דבר אסתר" בשאלתה³⁴⁷.

ויש שפירש, שהמלך הבין שהזמינה את המן כדי שלא יקטרג עליה שביתתה את המלך ונכנסה שלא ברשות, כמו שקטרג על ושתי שביתתה את המלך, ולכן אמר "לעשות את דבר אסתר", אף שהוא היה מעדיף לאכול עם אסתר לבדו, מכל מקום היה חפץ למלא את רצון אסתר³⁴⁸. ויש שכתב עוד, שיתכן שהמלך כעס על כך שהזמינה את המן עמו, ולכן אמר "לעשות את דבר אסתר", אף שאין דעתי נוחה מזה³⁴⁹.

אולם יש שפירשו, שהכוונה להמן, שהוא ימהר ויעשה כדבר אסתר אשר צייתה להביאו למשתה, שכך אמר המלך "מהרו את המן לעשות את דבר אסתר"³⁵⁰. ורצה להראות שאסתר היא במעלה הגדולה ביותר, שגם המן שהמלך נשאו מעל כל השרים מחויב למהר לעשות את דבר אסתר³⁵¹. ויש שפירשו, שחשב המלך שהזמינה את המן כדי לבקש מהמן שיעשה איזה דבר, ולכן אמר למהר את המן כדי שיעשה את דבר אסתר אשר תבקש ממנו³⁵².

דְּבַר אֶסְתֵּר יש שכתבו, שלא אמר כאן "אסתר המלכה", כמו שיאמר להלן במשתה השני³⁵³, כי

346. ר"מ חלאיו. ולפירוש זה [וכן לפירוש להלן בשם אור חדש והגר"א] אחשוורוש צייה למהר את המן על דעת עצמו, אף שאסתר לא אמרה לו אלא להזמין. וראה עוד יד המלך. 347. אור חדש, הגר"א. 348. מנות הלוי בפירושו הראשון. וכע"ז כתבו מגילת סתרים (צוף דבש), אור חדש, מגילת ספר בפירושו הראשון, שמן המור, שעשה כן רק כדי לעשות את דבר אסתר, ומצדו לא היה חפץ שיבוא המן עמו. 349. מנות הלוי בפירושו השני. וכע"ז באור חדש. 350. ר"א גאליקו, כפלים לתושיה. 351. ר"א גאליקו בפירושו הראשון, מגילת ספר בפירושו השני. והוסיף בשמן המור, שהמלך הבין שהזמינה את המן כי רצתה בהסכמתו לבקשתה, ולכן חרה אפו על זה כאילו אינה יכולה לעשות בלא רשות המן, ולכן אמר "לעשות את דבר אסתר" להראות שאדרבה המן כפוף למלכה ולא היא כפופה אליו. 352. ר"א גאליקו בפירושו השני, יד המלך, דבר ישועה. עוד פירש ביד המלך, שידבר אסתר הכוונה רצון אסתר. 353. ז, ב. שאמר "מה שאלתך אסתר

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ וּמִיד אִמַר הַמֶּלֶךְ³³⁰.
מִהָרוּ יש שכתב, שלכבוד המן שלח לו שלוחים רבים³⁵¹.

מִהָרוּ אֶת הַמֶּן יש שפירשו, תעשו שהמן ימהר³⁵², ותביאוהו במרוצה³⁵³. ויש שכתב, שגם אם יהיה להמן דבר המעכבו מלבוא, אף על פי כן יבוא מהרה ולא יתעכב³⁵⁴. ויש שפירשו, תמהרו ללכת לקרוא להמן³⁵⁵, או שתמהרו להביאו³⁵⁶.

הטעם שציוה שימהרו את המן. כתב הרוקח³⁵⁷, שימהרו קודם שתתקלקל הסעודה. שכבר הכינה את הסעודה טרם הגיעה אל המלך, כמו שאמרה "אל המשתה אשר עשיתי לו"³⁵⁸. ויש שכתב, שאמר למהרו כי חמד המלך את יופיה של אסתר³⁵⁹. ויש שביארו, שהכתוב עצמו מבאר את טעם הדבר שמיהרוהו דהיינו "לעשות את דבר אסתר", כלומר, שאמר למהר את המן כדי שלא תהיה אסתר עוד בצער³⁶⁰. ויש שהוסיף, שעיקב רצונה של אסתר גורם צער למלך עצמו מרוב אהבתו אותה³⁶¹.

לדעת המפרשים שציוה שימהרו ללכת לקרוא להמן, יש שכתב בטעם הדבר, שימהרו טרם ילך המן למקום אחר³⁶².

לַעֲשׂוֹת אֶת דְּבַר אֶסְתֵּר יש שפירש, שהמלך אמר "מהרו את המן", והכתוב מספר שאמר כן כי רצה לעשות את דבר אסתר³⁶³. אולם רוב המפרשים ביארו, שהמלך אמר כן במפורש, שימהרו את המן לעשות את דבר אסתר³⁶⁴.

נחלקו המפרשים על מי הכוונה שיעשה את דבר אסתר, ומהו "דבר אסתר". יש שביארו שאחשוורוש רצה לעשות את דבר אסתר. יש שכתב, שמאחר ונכח

330. ר"י אבן יחיא. 331. מאמר מרדכי. 332. ראב"ע נו"א, ונו"ב בפירושו הראשון, רד"ק בספר השרשים שרש מהר בפירושו הראשון, ר"י נחמיאש בפירושו הראשון. 333. ר"ש די אוזידא. והוסיף, שבוזה היתה נראית מעלת אסתר, שאפילו המן המושג למלך היה משועבד אליה להביאו במרוצה כאחד הפחותים. וכע"ז בשמן המור. וראה להלן ציון 358 בגודל המרוצה שהריצוהו. 334. אור חדש. 335. ראב"ע נו"ב בפירושו השני, רד"ק בספר השרשים שרש מהר בפירושו השני, ר"י נחמיאש בפירושו השני. 336. ר"מ חלאיו. 337. שערי בינה. 338. מנות הלוי. 339. ר"ש די אוזידא. 340. אור חדש, הגר"א. וכדבריו לעיל ציון 165 שאמר המלך "מה לך" שאת בצער. 341. אור חדש. 342. מגילת סתרים (צוף דבש). 343. יוסף לקח. 344. לפי כל הביאורים דלהלן. 345. יוסף לקח. וכתב, שאם לא כן היה לו לומר "מהרו את המן לבוא אל המשתה כדבר אסתר", כי השתתפות במשתה לא נקראת "לעשות". וראה דבריו לעיל ציון 241.

אֵל הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר עָשְׂתָה אֶסְתֵּר בְּבֵית מַלְכוּתָהּ.³⁶¹ אֲשֶׁר עָשְׂתָה אֶסְתֵּר יֵשׁ שְׁכַתְּבָה, שְׁבָא לְהוֹרוֹת שִׁגְמוֹת הַמֶּלֶךְ אֲמַר שֶׁהוּא בָּא בְּעֵבֹר אֶסְתֵּר, וְנִשְׁמַע לְדַבְרֶיהָ.³⁶² וְיֵשׁ שְׁכַתְּבָה, שֶׁהַכּוֹנֵה לְרִמּוֹ שֶׁעֲשֵׂתָה כֵּן מִדַּעְתָּה וְלֹא גִילְתָּה הַדָּבָר לְמַרְדֵּכִי, שֶׁמֵּא הִיא מוֹנֵעַ מִמֶּנָּה כְּדֵי שֶׁלֹּא תִפְּלֵל אֶת לֵב עַם יִשְׂרָאֵל בְּהִזְמוּיָהּ אֶת הַמֶּלֶךְ, אֲבָל הִיא מִדַּעְתָּה עֲצָמָה עֲשֵׂתָה כֵּן.³⁶³ יֵשׁ שְׁכַתְּבוּ, שֶׁבְּמִשְׁתָּה זֶה אֶסְתֵּר רִק עֲשֵׂתָה אֶת הַמִּשְׁתָּה אֲבָל הִיא עֲצָמָה לֹא אֲכָלָה וְשִׁתְּתָה, שֶׁהִיא הִיתָה בְּתַעֲנִית, אֲבָל בְּמִשְׁתָּה הַשְּׁנִי כִּבְר הִיתָה אַחֲרֵי הַתַּעֲנִית, וְלִכֵּן לֹא נֹאמַר כֹּאן "לְשִׁתּוֹת עִם אֶסְתֵּר" כִּמוֹ שֶׁנֹּאמַר לְהֵלֵךְ³⁶⁴ בְּמִשְׁתָּה הַשְּׁנִי³⁶⁵. אִלּוּם יֵשׁ שְׁכַתְּבוּ, שֶׁוֹדָאֵי אֲכָלָה וְשִׁתְּתָה עִם הַמֶּלֶךְ, וְלִכֵּן פִּירְשׁוּ שֶׁכִּבְר נִשְׁלַמָּה הַתַּעֲנִית³⁶⁶. וְיֵשׁ שְׁכַתְּבָה, שֶׁלֹּא נִשְׁלַמָּה הַתַּעֲנִית, וְאִמְרָה אֶסְתֵּר, שֶׁאִם יִהְיֶה אֶתְּהָ הַמֶּלֶךְ תִּצָּא נִשְׁמַתָּה בְּתַעֲנִית, וְאִם יִחִידָהּ אֶתְּהָ וְתִצְטַרֵּךְ בְּהַכְרַח לְלוֹוֹת תַּעֲנִיתָה וְלִפְרוֹעַ לְהַבָּא, אֵינן בְּכָךְ כְּלוּם, כִּי אֲנוּסָה הִיתָה לֹאכֹל עֲמָהֶם לְהַצִּילָתָה עִם יִשְׂרָאֵל³⁶⁷.

הַמֶּלֶךְ כַּעַס עָלֶיהָ עַל שֶׁהִזְמוּיָהּ אֶת הַמֶּלֶךְ עִמּוֹ³⁵⁴. וְיֵשׁ שְׁכַתְּבָה, שֶׁאֲמַר לָהּ שֶׁהִיא מִמְעִיטָה מִכְבוּדָהּ בְּמֵה שֶׁהִיא מִזְמוּיָהּ אֶת הַמֶּלֶךְ, וּמִתְנַהֶגֶת כִּאִילוֹ אֵינְנָה מַלְכָּה.³⁵⁵

וְיֵבֵא הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ הַטַּעַם שְׁכַתּוֹב "וְיִבּוֹא" בְּלִשׁוֹן יַחֲדָה. יֵשׁ שְׁכַתְּבָה, שֶׁבָּאוּ הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ בְּשׁוּוֹה, שֶׁלֹּא הִיא נִיכָר מִי הַמֶּלֶךְ וְיִמֵּי הַמִּשְׁתָּה, כְּדֵי לְהַגְדִּיל אֶת קִנְיַת הַמֶּלֶךְ עַל הַמֶּלֶךְ³⁵⁶. וְיֵשׁ שְׁכַתְּבָה לְהִיפֵךְ, שֶׁהַמֶּלֶךְ הַקְּדִים לְבוֹא לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ, מִקְּנֵאָתוֹ בּוֹ, וְכֵדִי לְהַשְׁפִּיל אֶת הַמֶּלֶךְ וְלְהִרְאוֹת שֶׁלֹּא רָצָה לְבוֹא עִמּוֹ יַחַד, וְלְרִמּוֹ לְאֶסְתֵּר שֶׁהִיא מִכְבוּדָתָה אֶת הַמֶּלֶךְ יוֹתֵר מִדִּי³⁵⁷. וְיֵשׁ שְׁכַתְּבָה, שֶׁרָצָה הַכְּתוּב לְסַפֵּר שֶׁמִּיָּהֳרוֹ אֶת הַמֶּלֶךְ וְהִרְצִיחוֹ כָּל כֶּךָ, שֶׁעַד שֶׁהִתְעַכֵּב הַמֶּלֶךְ לְבוֹא מִהַחֲצֵר הַפְּנִימִית אֶל בֵּית מִשְׁתָּה הַיּוֹן, כִּבְר הִגִּיעַ הַמֶּלֶךְ מִבֵּיתוֹ וּבָא עִם הַמֶּלֶךְ בִּיחַד אֶל הַמִּשְׁתָּה³⁵⁸. וְיֵשׁ שְׁכַתְּבָה, שֶׁלֹּא רָצָה הַמֶּלֶךְ לְלַכֵּת אֶל הַמִּשְׁתָּה, עַד שֶׁיִּבּוֹא הַמֶּלֶךְ קוֹדֵם אֵלָיו, וְאִזּוֹ יִלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו אֶל הַמִּשְׁתָּה³⁵⁹. וְהִרְוֹקָה כְּתוּב³⁶⁰, שֶׁרָצָה לְזַמֵּר שֶׁבָּאוּ הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ לְבָדֵם.

ו) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר בְּמִשְׁתָּה הֵינִי מֵה שְׂאֵלְתָּךְ וַיִּנְתֵּן לָךְ וַיְמַה בְּקִשְׁתָּךְ עַד חֲצִי הַמַּלְכוּת וְתַעֲשֵׂה

שֶׁאֲמַר לָהּ כֵּן מִתּוֹךְ שִׁמְחָה וְשִׁעֲשׂוּעַ, שֶׁלֹּא הִרְאָה לָהּ שִׁישׁ לֹא הִקְפִּדָה עַל שֶׁהִזְמוּיָהּ אֶת הַמֶּלֶךְ אֶל הַמִּשְׁתָּה עִמּוֹ³⁷⁰. וְיֵשׁ שְׁכַתְּבָה, שֶׁהַטַּעַם שֶׁעֲשֵׂתָה מִשְׁתָּה כְּדֵי שִׁיטֵּב לְבוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ בֵּינָם, וְאִפְשָׁר שֶׁגַּם הַמֶּלֶךְ הִבִּין כּוֹנֵנָתָה, וְלִכֵּן אַחֲרַי שֶׁהִטִּיב לְבוֹ בֵּינָם שֶׁאֵל אֶתְּהָ "מֵה שְׂאֵלְתָּךְ"³⁷¹. עוֹד כְּתוּב, שֶׁכּוֹנֵנָתָה הַכְּתוּב לְבֹאֵר שֶׁכִּיּוֹן שֶׁאֲמַר לָהּ "מֵה שְׂאֵלְתָּךְ" בְּהִיוֹתוֹ שִׁיכּוֹר בְּמִשְׁתָּה הַיּוֹן, לִכֵּן לֹא רָצָה לְזַמֵּר לֹא אִזּוֹ אֶת שְׂאֵלְתָּהּ, וְהִזְמוּיָהּ אֶתְּהָ לְמִשְׁתָּה הַשְּׁנִי³⁷².

מֵה שְׂאֵלְתָּךְ פִּירְשׁוּ הַרְאִשׁוֹנִים, שֶׁאֲמַר לָהּ, הִרִי לֹא מִפְּנֵי מִשְׁתָּה זֶה סִיכְנַת אֶת עֲצָמָה בְּסִכְנָה גְּדוּלָה, אֲלֵא

כְּדֵי שִׁתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶל לְבוֹ שֶׁלֹּא אֲכָלָה מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִרְתָּה נִפְשׁוֹ. 366. ר"י אֶלְגִּיָּאֲנִי לְעִיל פְּסוּק א, עִקְדֵת יִצְחָק, וְרָאָה לְעִיל צִיּוֹן 2. 367. ר"ש דִּי אוֹזִידָא. וּבִיּוֹשׁוֹ הַדְּקוּדָק בְּפְסוּק לְדַעוֹת אֵלּוּ, שֶׁלֹּא נֹאמַר בְּמִשְׁתָּה הַרְאִשׁוֹן "לְשִׁתּוֹת עִם אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה", רָאָה בְּסִפְר אֶרְוַחַת תַּמִּיד לְפִרְשֵׁת זְכוֹר כו, ב. 368. יוֹסֵף לִקַּח. וְבוֹזָה יֵישֵׁב, שֶׁלֹּא אֶסְתֵּר "בְּמִשְׁתָּה הַיּוֹן" הוּא כְּפִילוֹת, שֶׁהִיא כָּל מִשְׁתָּה הוּא שֶׁל יוֹן. וְכַעֲיָז בְּרוּקָה, שֶׁאֲמַר לָהּ כְּשִׁתְּתָה וְשִׁמַּח לְבוֹ. 369. ר"א גְּאֵלִיקוֹ. 370. מִגִּילַת סִפְר. 371. שִׁמְן הַמּוֹר, רָאָה דְּבִרְיוֹ לְעִיל צִיּוֹן 220. עוֹד כְּתוּב, שֶׁהִיּוֹן הַדְּלִיקוֹ לְחִשׁוֹק בְּאֶסְתֵּר וְלִתְנוּבָעָה, וְכֵדִי שֶׁתְּהִיָּה נִשְׁמַעַת לֹא אֲמַר לָהּ מֵה שְׂאֵלְתָּךְ, כִּי כֵּן דֶּרֶךְ הַמַּלְכִּים לְגִדּוֹר נְדָרִים לְחִשׁוֹקֵיהֶם. 372. וְאִף שֶׁלְּבִסּוֹף גַּם בְּמִשְׁתָּה הַשְּׁנִי הִיא זֶה "בְּמִשְׁתָּה הַיּוֹן" אַחֲרֵי שֶׁהִשְׁתַּכַּר, לֹא הִיתָה לָהּ בְּרִירָה כִּי אִם לֹא עֲשִׂי אֵימָתִי. שִׁמְן הַמּוֹר. וְרָאָה לְהֵלֵךְ צִיּוֹן 488 וְאֵילֶךְ טַעֲמִים רַבִּים

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר בְּמִשְׁתָּה הֵינִי מִפְּרָשִׁים בִּינָרוֹ אֶת כּוֹנֵנָתָה הַכְּתוּב "בְּמִשְׁתָּה הַיּוֹן", שֶׁלֹּא אֶסְתֵּר הוּא מִיּוֹתֵר. יֵשׁ שְׁכַתְּבָה, שֶׁמִּנְהַג סוּבָאֵי יוֹן שֶׁמִּשְׁקִים הָאֶחָד אֶת חֲבִירוֹ, וְחֲבִירוֹ שׁוֹתָה בְּשִׁמְחָתוֹ, וּבַעַת שֶׁתִּיּוֹתוֹ עִמּוֹ הוּא מְעוֹרֵר וּמוֹכִיר אֶתְּהָ עִמּוֹ, וּמוֹכִין אֶת עֲצָמוֹ לְהִיוֹת מְזוּמָן לְמֵלֵא רְצוֹן חֲבִירוֹ, וְכֵן רָצָה אַחֲשׁוֹרֵשׁ לְשִׁתּוֹת לְאֶהֱבָתָה אֶסְתֵּר וְלְהַשְׁקוֹתָהּ, וְלִכֵּן "בְּמִשְׁתָּה הַיּוֹן" כְּלוּמַר בַּעַת שֶׁתִּיּוֹת הַיּוֹן עִמָּה, אֲמַר לָהּ "מֵה שְׂאֵלְתָּךְ"³⁶⁸. וְיֵשׁ שְׁכַתְּבָה, שֶׁבְּטוֹב לְבוֹ בְּמִשְׁתָּה הַיּוֹן הָאֵרִיךְ יוֹתֵר בְּעֵנִין שְׂאֵלְתָּהּ מֵאֲשֶׁר בְּפַעַם הַרְאִשׁוֹנָה שֶׁנִּכְנַסָּה לְפָנֵיו³⁶⁹. וְיֵשׁ שְׁכַתְּבָה, שֶׁכּוֹנֵנָתָה הַכְּתוּב לְלַמֵּד

הַמַּלְכָּה". 354. מִנּוֹת הַלּוּי. וְכַעֲיָז בְּאֶלְשִׁיךְ. 355. שִׁמְן הַמּוֹר. 356. מִנּוֹת הַלּוּי, וְלִכֵּן לֹא נֹאמַר יוֹבֵא הַמֶּלֶךְ עִם הַמֶּלֶךְ. 357. שִׁמְן הַמּוֹר. 358. ר"ש דִּי אוֹזִידָא. 359. מְרִיא דְכִיא. 360. שְׁעִיר בִּינָה. 361. מְרִיא דְכִיא. וְלִכֵּן נֹאמַר "וְיִבּוֹא הַמֶּלֶךְ", אִף שֶׁהִיתָה אֶסְתֵּר לְפָנָיו, כִּי הוֹצֵרֵךְ לְבוֹא מִבֵּית הַמַּלְכוּת לְבֵית אֶסְתֵּר. 362. לִקַּח טוֹב (צֶהֱלוֹן). 363. שִׁמְן הַמּוֹר. וְבוֹזָה בִיאַר שֶׁלֹּא סִיפֵר הַכְּתוּב קוֹדֵם לִכֵּן שֶׁהִכִּינָה אֶת הַמִּשְׁתָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא נִטְעָה לְזַמֵּר שֶׁעֲשֵׂתָה כֵּן בְּעֵצַת מַרְדֵּכִי. 364. ז, א. 365. לִקַּח טוֹב, ר"י נַחֲמִיאֵשׁ, אֶלְשִׁיךְ לְעִיל פְּסוּק ה, יוֹסֵף לִקַּח לְהֵלֵךְ ז, א, הַגֵּר"א לְהֵלֵךְ שֶׁ, מֵאֲמַר מַרְדֵּכִי. וּבְשִׁמְן הַמּוֹר כְּתוּב, שֶׁהִיתָה מִתְנַצֵּלָת בְּאוֹמְרָה שֶׁהִיא עֲסוּקָה בְּצִרְכֵי הַסְּעוּדָה, וְהִיתָה מִשְׁרַתָּה אֶת הַמֶּלֶךְ, וְלִכֵּן כְּתוּב "אֲשֶׁר עֲשֵׂתָה אֶסְתֵּר", שֶׁהִמְעַשֶׂה הִיא שֶׁלֹּא וְלֹא אֲכָלָה, אוֹ אִלּוּ לֹא אֲכָלָה מִפְּנֵי הַכְּבוֹד שֶׁלֹּא לְאֲכֹל כְּשֶׁאִישׁ זֶר נִמְצָא שֶׁם, וְכֵן

נאמרו מספר דרכים. הרוקח כתב³⁸⁶, ש'שאלה' היא דבר קטן, ו'בקשה' היא דבר גדול וחשוב, ולכן אמר "מה שאלתך" הקטנה "וינתן לך", כמו שעשיתי היום לבוא אל המשתה, ו"מה בקשתך" הגדולה, "עד חצי המלכות ותעש"³⁸⁷. ויש שכתב כעין זה, ש'שאלה' היא שאין הנשאל נחסר ממנה, אבל 'בקשה' היא דבר שהנשאל נחסר ממנו³⁸⁸. ורבים מהמפרשים כתבו, ש'שאלה' היא כאשר האדם שואל עבור עצמו, ו'בקשה' היא כאשר האדם מבקש על אחרים, ולכן אמר "מה שאלתך וינתן לך", ו"מה בקשתך" להיעשות לאחרים, "עד חצי המלכות ותעש"³⁸⁹. והראב"ע פירש³⁹⁰, ש'שאלה' היא לשעבר, לבטל דבר שכבר נעשה, ו'בקשה' היא לעתיד³⁹¹. ויש שכתב, ש'שאלה' היא לדבר שינתן לה מיד ליד, אולם 'בקשה' היא דבר שתוכל לעשות מה שתמצא במשך הזמן³⁹². וכעין זה יש שכתב, שלשון "שאלתך" שייך כאשר האדם אומר 'תנו לי דבר זה', אבל "בקשתך" נאמר כאשר אומר 'עשה לי דבר זה' ואין כאן נתינה, ולכן אמר לה "מה שאלתך" - אם את שואלת לבקש עבורך דבר מה "וינתן לך", "ומה בקשתך", אם את רוצה שאני אעשה דבר מה, "עד חצי המלכות, ותעש"³⁹³. ויש שפירש, ש'שאלה' היא שאלת ממון, ו'בקשה' היא בקשה להרוג איזה אדם³⁹⁴. ויש שכתבו, ש'שאלה' היא הדבר ששואלת בפועל בפיה, ו'בקשה' היא התכלית שבלבה, ואמר לה המלך, איזה דבר את שואלת, ומה התכלית של השאלה³⁹⁵.

עוד פירש הראב"ע³⁹⁶, שאמר לה שתבקש שתי

עשית זאת וזימנת אל המשתה כדי שיגיע מבוקשך מהמלך עם עזרה מהמון, ולכן שאל אותה מה שאלתה ובקשתה³⁷³. ובלקח טוב כתב, שראה שאינה אוכלת, כיון שהיתה בתענית³⁷⁴, ולכן אמר "מה שאלתך". ויש שהוסיף, שהיתה יושבת כמו עגומה³⁷⁵. ויש שכתב, שאמר לה המלך, הנה עתה טוב לבי ביין כאשר רצית, ועתה תאמרי את בקשתך³⁷⁶.

הטעם שלא אמר לה המלך כאן "מה לך", כמו שאמר לעיל³⁷⁷. יש שכתב, שמתוך שמחת המשתה הסירה אסתר את דאגתה מלבה והראתה פנים שוחקות, ולכן לא שאל אותה המלך "מה לך"³⁷⁸. ויש שכתב, שראה שלא השיבה לשאלת "מה לך", ולכן הביין שאין לה צרה³⁷⁹. ויש שפירש, שהמלך הביין שאין לה איזו צרה שרוצה להינצל ממנה, שאם כן לא היתה דוחה את הבקשה עד שעת המשתה, אלא יש לה שאלה ובקשה מאת המלך³⁸⁰.

יש שכתב, שלא אמר לה "מה שאלתך אסתר המלכה", כמו שיאמר למחרת במשתה השני³⁸¹, כיון שכעס עליה שאמרה שעשתה את המשתה להמון, והמלך יבוא לאכול עם המון³⁸².

וַיִּנְתֵּן לָהּ הַדָּבָר שֶׁשָּׁאֲלָתָהּ³⁸³.

וְיָמָה בְּקִשְׁתָּךְ יֵשׁ שְׂבִיאוֹר, שֶׁהַכּוּוּנָה 'אוּ מַה בְּקִשְׁתָּךְ', כְּלוּמַר שֶׁאֵמַר לָהּ שִׁימְלֵא אוּ אֶת שָׁאֲלָתָהּ אוּ אֶת בְּקִשְׁתָּהּ³⁸⁴. אולם יש שביארו, שאמר שימלא גם את שאלתה וגם את בקשתה³⁸⁵.

מַה שָּׁאֲלָתָהּ... וְיָמָה בְּקִשְׁתָּךְ בְּבִיאוֹר הַחִילוּק בֵּין 'שָׁאֲלָה' ל'בְּקִשָּׁה', וּבְטֵעַם שֶׁכָּפַל וְאָמַר שָׁאֲלָה וּבְקִשָּׁה,

נוספים לכך שלא אמרה בקשתה במשתה הראשון. 373. ר"י קרא (הכתר נו"א), רלב"ג, פי' לאחד הראשונים (הכתר), ר"י חיון. וכע"ז באשכול הכופר. 374. ראה לעיל פסוק א. 375. מנות הלוי. אמנם ראה להלן בסמוך בשם ר"י אבן יחיאל, שהראתה פנים שוחקות, ולא היתה עגומה. 376. ר"י אלגיאני. 377. פסוק ג. 378. ר"י אבן יחיאל. 379. מנות הלוי. 380. אלשיך לעיל פסוק ג. וכע"ז בלקח טוב (צהלון), אור חדש. 381. להלן ז, ב. 382. אלשיך. וראה לעיל ציון 353 ואילך שכ"כ מפרשים נוספים. 383. ר' תנחום הירושלמי. וכע"ז בר"מ חלאיו. ולכן אמר בלשון זכר "וינתן", ולא אמר "ותנתן לך" כמו להלן ז, ב. וראה להלן שם, מספר ביאורים מדוע כאן אמר "וינתן" ושם אמר "ותנתן". וראה לעיל ציון 207 ואילך, מדוע אמר "וינתן" ולא "ותנתן". 384. יוסף לקח. 385. ר"י חיון, ר"מ חלאיו. 386. שערי בינה. 387. וכע"ז באשכול הכופר, מנות הלוי, אלשיך, יוסף לקח, מנחת ערב, אור חדש, רמ"ד ואל"י. וראה עוד בביאור חדש מהרי"ז, שהביא ראיות רבות לזה. וראה להלן ציון 411, שהמפרשים ביארו לפי"ז גם את ההבדל בין "וינתן לך" ל"ותעש". והוסיף אלשיך, שלכן הזכיר "עד חצי המלכות" ב'בקשה' ולא ב'שאלה'. ובמלבי"ם כתב כע"ז, ש'שאלה': הוא דבר שביא הנותן בקל, ו'בקשה': הוא דבר גדול שצריך לבקשו על ידי תחנונים, ולעיל פסוק ג נאמר "מה בקשתך עד חצי המלכות וינתן לך", כי בקשה גדולה כזו עד חצי המלכות נוקטת לתחנונים, אבל כאן הוסיף לתת לה גם לצורך אחרים, כמו שנראה ממה שאמר "ותעש" ולא אמר "וינתן לך" גם על ה'בקשה' [ראה להלן ציון 408], וצרכי עצמה שכבר הובטחו לה,

הם עתה דבר קטן שאינו נצרך לתחנונים והם בכלל "מה שאלתך וינתן לך", אבל עבור אחרים נצרכה לתחנונים, ולכן אמר "ומה בקשתך... ותעש". 388. מלא העומר. 389. ר"י חיון, ר"ז סרוק, ר"א גאליקו, לקח טוב (צהלון). מגילת ספר, הגר"א, מגילת סתרים. וכמו שאמרה אסתר, להלן ז, ג 'נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי'. וראה לעיל פסוק ג ציון 178, שגם שם פירשו ש"מה בקשתך" הוא על אחרים, ופירש ר"א גאליקו שם, שהמבקש לאחרים צריך להתחנן יותר מהשואל על עצמו. אמנם במגילת ספר שם כתב, שאף שלעיל פסוק ג מתפרש "מה בקשתך" הן על עצמה הן על אחרים, כאן מתפרש רק על אחרים, ע"ש. וראה בדברי ר"ז סרוק להלן ציון 401, ובדברי ר"א גאליקו, הגר"א ומגילת סתרים, להלן ציון 408. 390. נו"ב, בפירושו הראשון. 391. וכ"כ ר"מ חלאיו בפירושו הראשון. 392. עקידת יצחק, וכע"ז בשלום אסתר, שמן המור. וראה בדבריהם, שראתה בזה סימן טוב שה' שם בפיו כן, כי כך חפצה לשאול הריגת המן שינתן לה מיד, ולבקש השבת הספרים לזמן ארוך. 393. אור חדש בפירושו השני. וראה דברי הגר"מ אורחי בקובץ עיון הפרשה סג, עמ' ט. 394. יד המלך. 395. קול יעקב (למגיד מדובנא) על שה"ש ד, ד, רדיפי מיא שורש בקש, סמא דחיי (לוז) דרוש יא, מלבי"ם בשם המפרשים, וכע"ז בדבר ישועה וכפלים לתושיה. וראה ביאורים נוספים בהבדל בין שאלה ובקשה, ביערות דבש דרוש יז, גליא מסכתא ח"ב דרושים עמ' כד, אבן יעקב (מסקין) מגילה כב, א בשם הגר"ר צבי הירש רבינוביץ אב"ד קובנא, שו"ת מהר"ם שיק ח"ב בפתיחה, שאילת יעקב (פראגר) פתיחה סי' ח. 396. נו"ב, בפירושו השני.

ו"תעש" משמעו שהיא תעשה, כלומר שיתן לה המלך רשות לעשות כרצונה⁴⁰⁶. ויש שפירשו, לדבריהם⁴⁰⁷ ש"שאלה" היא עבור עצמה, ו"בקשה" היא עבור אחרים, ולכן אמר "מה שאלתך וינתן לך" מה שחסר לך, "ומה בקשתך" על אחרים, "ותעש", כלומר שאעשה עמהם מה שתבקשי⁴⁰⁸. אך יש שכתב, ש"ותעש" פירושו שיעשה מה שראוי לעשות, ולא הבטיח שיתן לה בקשתה עבור אחרים⁴⁰⁹. ויש שכתבו, לדבריהם⁴¹⁰ ש"שאלה" היא על דבר מועט, ו"בקשה" היא על דבר גדול, שלכן ב"שאלה" אמר "וינתן לך", כלומר דבר מוכן או דבר מועט שינתן תכף, ובבקשה אמר "עד חצי המלכות ותעש", כלומר שהוא דבר שצריך עשייה רבה⁴¹¹. וכן יש שפירשו, לפי דרכו⁴¹² ש"שאלה" היא בלי חסרון לנשאל ולכן נתן מיד, אבל 'בקשה' היא דבר שהנשאל נחסר, וצריכה יישוב הדעת והתייעצות, ולכן אמר "ותעש", שגם היא תיעשה⁴¹³. ויש שכתב, לדבריו⁴¹⁴ ש"שאלה" היא שאלת ממון ו"בקשה" היא להרוג אדם, שלכן על 'שאלה' אמר "וינתן לך", ועל 'בקשה' אמר שאפילו אם יהיה אדם חשוב כמו חצי המלכות, תיעשה בקשתך וייהרג⁴¹⁵.

בקשות, ולא רק בקשה אחת, ולכן כפל דבריו שתי פעמים³⁹⁷. וכן יש שכתב, שכאן הוסיף על מה שאמר לה כשנכנסה לפניו "מה בקשתך", ועתה אמר גם "מה שאלתך", כלומר, שגם אם תרצה לשאול דבר מה, ולבקש עוד דבר אחר, הכל ינתן לך³⁹⁸.

עַד חֲצֵי הַמְּלָכוֹת ראה לעיל³⁹⁹ ביאור "עד חצי המלכות", והטעם שלא הסכים לתת יותר מכך. ויש שביאר בדבריו המלך כאן, שאם תשאל לעצמה, על זה אמר "וינתן לך" סתם, כלומר שינתן לה אפילו כל המלכות, אבל אם תבקש לאחרים⁴⁰⁰, על זה אמר שאמנם יעשה כדבריה, אבל רק "עד חצי המלכות" ולא יותר⁴⁰¹.

וְתַעַשׂ בתרגום ראשון תרגם: ותיעשה בקשתך. כלומר שתיעשה על ידי אחרים⁴⁰². אולם בתרגום שני תרגם: ואעשה בקשתך⁴⁰³. ויש שכתב, ש"ותעש" פירושו שבקשתך תיעשה בקלות, כאילו היא נעשית מאליה⁴⁰⁴. וכן כתב הרוקח, ותעש מיד⁴⁰⁵.

וַיִּנְתֵּן לָךְ... וְתַעַשׂ הַמְּפָרְשִׁים ביארו באופנים שונים את החילוק בין 'נתינה' ל'עשייה', והטעם שעל ה'שאלה' אמר לשון 'נתינה' ועל ה'בקשה' אמר לשון 'עשייה'. יש שפירשו, ש"וינתן לך" הוא שהמלך יתן לה,

(ז) וְתַעַן אֶסְתֵּר וְתֹאמַר שְׂאֵלְתִי וּבִקְשָׁתִי

אל המשתה⁴¹⁷. ויש שפירשו בדרך זו, שענתה לדבריו שאמר "עד חצי המלכות" שאינו יכול לתת לה את בנין בית המקדש⁴¹⁸, וענתה שאין זו בקשתה⁴¹⁹.

ויש שפירשו באופנים אחרים. יש שכתב, שכוונת הכתוב שענתה במהירות⁴²⁰. ויש שכתב, ש"ותען" הוא לשון צעקה⁴²¹, שצעקה אסתר "שאלתי ובקשתי", ואחר כך אמרה⁴²² "אם על המלך טוב" וגו'⁴²³. ויש

ולא לאחרים, אבל אחר שראה שהזמינה את המן, חשב שאינה אוהבת את היהודים, ולכן אמר לה "ותעש" כלומר גם לאחרים. וכע"ז במלבי"ם, ראה לעיל ציון 387. 409. שמן המור. וראה לעיל ציון 401. והוסיף, שלעיל כשנכנסה לפניו, אמר לה "וינתן לך" גם על הבקשה, כי בתחילה היה בדעתו שהיא מבקשת דבר קל, אבל אחר שראה שלא רצתה לבקש מיד, אלא רק במשתה ואחר פיוס המן, הבין שהיא מבקשת דבר גדול, ולכן אמר כן. 410. לעיל ציון 387. 411. מנות הלוי, ר"ש די אוזירא, יוסף לקח. 412. לעיל ציון 388. 413. מלא העומר. אמנם ראה לעיל ציון 404 שיש שפירשו ש"ותעש" משמעו שיעשה מיד ובקלות. 414. לעיל ציון 394. 415. יד המלך. וראה עוד דברי שלום ואמת. 416. פסוק ד. 417. אור חדש לעיל פסוק ו. 418. ראה לעיל ציון 194. 419. אשכול הכופר בפירושו הראשון, וכפירוש התרגום להלן ציון 437. 420. אשכול הכופר בפירושו השני. וראה שם המקור לזה שזיען' הוא במהירות. 421. ראה רשיי וראב"ע איוב ג. ב. 422. להלן פסוק ח. 423. מנות הלוי. ובשמן

וְתַעַן אֶסְתֵּר וְתֹאמַר לעיל⁴¹⁶ נאמר "ותאמר אסתר" וכאן נאמר "ותען אסתר", ועמדו על כך המפרשים, וכן בכפל הלשון כאן "ותען... ותאמר". יש שכתבו, שתשובה שענינה לסתור את דברי השואל, מתאים בה לשון 'ענייה', ולפי זה יש שפירשו, שענתה למלך שלא התכוונה כפי שהוא הבין שיש לה שאלה שינתן לה איזה דבר, אלא כל רצונה עתה רק שיבוא המלך והמן

397. וכ"כ ר"מ חלאיו בפירושו השני. 398. ר"י חיון. 399. ציון 184 ואילך. 400. לפי שיטת הסוברים, לעיל ציון 389, ש"שאלה" היא לעצמה ו"בקשה" היא לאחרים. 401. ר"ז סרוק, הובא בר"ש די אוזירא לעיל פסוק ג. 402. שמן המור, ר"ש איגר (מוריה קיח, תשנ"ו, עמ' כז). וראה להלן ציון 457, שאסתר השיבה שאינה רוצה שיעשה על ידי אחרים אלא על ידי המלך בעצמו. 403. ולכאורה הכוונה שיעשה בעצמו. אמנם ראה לעיל ציון 208, ש"וינתן לך" הכוונה על ידי אחרים. 404. ולדבריו הוא כמו "וינתן", שגם בזה פירש שינתן חיש מהרה. מגילת ספר. אמנם ראה להלן ציון 411, ש"ותעש" משמעו דבר שדורש עשייה רבה והתייעצות, בניגוד ל"וינתן לך" שהוא מיד. 405. ולדבריהם הכוונה שגם בקשה גדולה עד חצי המלכות תעשה מיד. 406. עקידת יצחק. 407. לעיל ציון 389. 408. ר"א גאליקו בפירושו הראשון, הגר"א. וכ"כ במגילת סתרים, והוסיף, שבפעם הראשונה (לעיל פסוק ג) אמר לה המלך "מה בקשתך וינתן לך" ולא אמר "ותעש", כי חשב אולי היא רוצה לבקש עבור היהודים, ולכן אמר "וינתן לך" לעצמן

שיבואו המלך והמן אל המשתה. וכוונת הכתוב, שאמרה, שאלתי ובקשתי היא, שאם מצאתי חן בעיני המלך יבוא אל המשתה שאעשה לו גם מחר, כמבואר בפסוק הבא, והיינו שדבר זה עצמו הוא שאלתה ובקשתה⁴³⁴. ולפירוש זה נאמרו אופנים שונים, מה הוסיפה כאן. יש שביאר, שאמרה, כל שאלתי וכל בקשתי שאני מבקשת עתה, הוא דבר זה שיבוא המלך והמן, ולא יותר, ואם תעשה זה הרי כבר נעשית שאלתי ובקשתי שאני מבקשת עתה⁴³⁵. ועוד כתב, שאמרה, "שאלתי ובקשתי" אינן כמו שאתה חושב שיינתן לי דבר, אלא שאלתי היא רק שיבוא המלך והמן אל המשתה⁴³⁶.

ובתרגום כתב, שאמרה, אין שאלתי עד חצי המלכות, ולא בקשתי לבניין בית המקדש. ולדבריו כוונת הפסוק, שענתה ואמרה, שאלתי ובקשתי אינן כמו שאמרת, ואינני מבקשת על בניין המקדש, אלא רק שיבוא המלך והמן אל המשתה גם מחר⁴³⁷.

ויש שביארו באופנים אחרים. יש שכתב, שאמרה, אף שהבטחת לתת לי עד חצי המלכות, לא אוסיף לבקש זאת, אלא אבקש רק את "שאלתי ובקשתי", דהיינו מה שהיה בדעתי בתחילה⁴³⁸. ויש שפירש, שהוא משפט אחד עם הפסוק הבא, והכוונה "שאלתי ובקשתי, אם מצאתי חן בעיני המלך", כלומר, כל שאלתי היא למצוא חן בעיני המלך⁴³⁹. ובעין זה יש שכתב, שאמרה כי אין לה לשאול מהמלך שום דבר, רק שתמצא חן בעיני לעשות את שאלתה שזה חשוב בעיניה יותר מהשאלה עצמה, ולכן אמרה, שאלתי ובקשתי היא למצוא חן בעיני המלך, עד שיהא טוב בעיני לעשות את בקשתי⁴⁴⁰.

כתב, שרמזה לו ששאלתה ובקשתה, על עצמה ועל עמה, הם ענין אחד, כי אנשים אחים כל בית ישראל. ובאופן שני כתב, שאמרה למלך "שאלתי ובקשתי" לעצמי ולאחרים, הכל דבר אחד, להזמין את המן למשתה, ועשתה זאת להסביר להמן פנים כדי שיהרג הוא והיא [כמבואר לעיל פסוק ד בטעם החן]. ובמאמר מרדכי כתב, ששאלתה להרוג את המן, ובקשתה על עמה, הם ענין אחד, כי כשזה קם זה נופל. 431. אראה לעיל ציון 384. 432. יוסף לקח בפירושו הראשון. וכתב, שאפשר שבלשון המלך היה יכול להתפרש גם שהכוונה לשני הדברים, ולכן אמרה שהיא הבינה מדברי המלך שיתן לה את שניהם, ומשכך אין הדרך שיחזור בו. וכע"ז בשמן המור. 433. עקידת יצחק, מנות הלוי לעיל פסוק ו בשם ר"י בן שושן. וכע"ז במנות הלוי בשם מצאתי כתוב. 434. ר"מ חלאיו בפירושו הראשון. 435. אור חדש בפירושו הראשון. אלא שהוסיפה "ומחר אעשה כדבר המלך", והיינו כדעת המלך שהיה סבור ששאלתי היא שאני חפצה באיזה דבר, ואת זה אשאל מחר, אבל אין זה שאלתי עתה. 436. אור חדש בפירושו השני. 437. מנות הלוי, אשכול הכופר. וראה לעיל ציון 419. ור"א גאליקו פירש, שאמרה, אף שאמרת שלא תתן בניית בית המקדש, עדיין שאלתי ובקשתי במקומן עומדות, שלא זו היתה כוונתי. 438. ר"ש די אוזידא. 439. ר"י אבן יחיא. וכע"ז באורה ושמוחה. 440. מלבי"ם.

שפירש, שענתה לדברי המלך, ששאל אותה "מה שאלתך", ועוד הוסיפה דברים על תשובתה, ולכן אמרה תחילה "שאלתי ובקשתי, אם מצאתי חן בעיני המלך", כלומר שאלתי ובקשתי היא למצוא חן בעיני המלך⁴²⁴, ואחר כך חזרה לענות לדברי המלך ואמרה: "ואם על המלך טוב לתת את שאלתי" וגו'⁴²⁵.

שְׁאֵלְתִי וּבִקְשָׁתִי הַמְּפֹרָשִׁים הַעִירוּ, שְׂמִילִים אֵלֹו נְרָאוֹת מִיּוֹתוֹרוֹת, שְׁהָרִי בַּפְּסוֹק הָבָא אוֹמֵר אֶסְתֵּר אֵת כָּל דְּבָרֶיהָ, וּכְתָבוּ בְּזֶה בִּיאֻרִים שׁוֹנִים. יֵשׁ שְׁפִירוּשׁוֹ, שְׁכוּוֹנָתָהּ בְּמִילִים אֵלֹו הִיָּתָה שְׁעֵדִיּוֹן הִיא אֵינָנָה אוֹמֵרֵת מַהִי שְׁאֵלְתָהּ⁴²⁶. הַרְי"ד בִּיאַר, שְׁאֵמְרָה, "שְׁאֵלְתִי וּבִקְשָׁתִי" אֵינָנִי מִפְרֵשֶׁת הַיּוֹם, אֵלֹא אִם מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְגו', וּמֹחַר אַעֲשֶׂה כְּדִבְרֵי הַמֶּלֶךְ, וְאִז אֲשַׁאֵל אֵת שְׁאֵלְתִי. וְכַעֲיֵן זֶה יֵשׁ שְׁכַתְּבוּ, שְׁאֵמְרָה, "שְׁאֵלְתִי וּבִקְשָׁתִי" קֶשֶׁה הִיא, וְלִכֵּן עֵתָה אֵינָנִי מִבְּקֶשֶׁת אֵלֹא זֹאת, שְׁיִבּוֹא הַמֶּלֶךְ וְהַמֵּן אֵל הַמְּשַׁתָּה, וּמֹחַר בְּשַׁעַת הַמְּשַׁתָּה אֲשַׁאֵל אֵת שְׁאֵלְתִי⁴²⁷. וְיֵשׁ שְׁהוֹסִיפוּ, שְׁאֵמְרָה, אִכֵּן יֵשׁ לִי שְׁנֵי דְּבָרִים אֵל הַמֶּלֶךְ, גַּם שְׁאֵלָה וְגַם בְּקֶשֶׁה⁴²⁸, כְּמוֹ שְׁאֵמְרָה הַמֶּלֶךְ⁴²⁹, אֹלָם לֹא אֲשַׁאֵל אוֹתָם עֵתָה⁴³⁰. וְיֵשׁ שְׁכַתְּבוּ, שְׁהַמֶּלֶךְ אִמְרָ שִׁיתֵּן אוֹ אֵת שְׁאֵלְתָהּ, אוֹ אֵת בְּקֶשֶׁתָהּ עַד חֲצֵי הַמְּלָכוֹת⁴³¹, וְעַל זֶה הִשְׁיִבָה "שְׁאֵלְתִי וּבִקְשָׁתִי", שְׁאֵנִי רוֹצֵה שְׁיַעֲשֶׂה הַמֶּלֶךְ גַּם אֵת שְׁאֵלְתִי וְגַם אֵת בְּקֶשֶׁתִי, אֲבָל עֵדִיּוֹן לֹא בִּיקֶשֶׁה דְּבָר⁴³². וְיֵשׁ שְׁפִירוּשׁוֹ בְּאוֹפֵן מְחוֹדֵשׁ, שְׁכַלֵּל לֹא אִמְרָה לְמֶלֶךְ אֵת הָאִמּוֹר בַּפְּסוֹק זֶה, וְכוּוֹנָתָהּ הַכְּתוּב שְׁאֵמְרָה לְעַצְמָהּ, הִנֵּה "שְׁאֵלְתִי וּבִקְשָׁתִי" הַסְּכִים הַמֶּלֶךְ לְתַתּוֹ, וְאִכֵּן יֵשׁ לִי שְׁאֵלָה וּבְקֶשֶׁה, שְׁאֵלָה לְהַרוֹג אֵת הַמֵּן, וּבְקֶשֶׁה לְהַצִּיל אֵת עַמִּי⁴³³.

אך יש שפירשו, שאמרה ששאלתה ובקשתה הן

המור כתב שאין לזה טעם. וראה אורה ושמוחה שפירש, שהרימה קולה בעריבות אמריה, ואמרה "שאלתי ובקשתי". 424. וכ"כ מלבי"ם בעצם פירוש הכתוב, שאמרה כי אין לה לשאול אל המלך שום דבר, רק שתמצא חן בעיני לעשות את שאלתה חשוב בעיניה יותר מהשאלה עצמה, ולכן אמרה, שאלתי ובקשתי היא למצוא חן בעיני המלך, עד שיהא טוב בעיני לעשות את בקשתי. 425. ר"י אבן יחיא. 426. יש שפירשו [כמבואר להלן ציון 458], שלדעה זו, גם מה שאמרה אח"כ, בפסוק הבא, "לתת את שאלתי ולעשות את בקשתי", אין הכוונה לעשות את שאלתה באותה השעה, אלא לעשות את בקשתה העיקרית. אמנם יש שפירשו [ראה להלן ציון 460], שהכוונה לבקשתה שיבוא אל המשתה. וכן מבואר מהמפרשים להלן ציון 473, שמחר אומר מהי שאלתי ובקשתי, הרי שכאן עדיין לא אמרה. 427. ראב"ע נו"ב, ר"מ חלאיו בפירושו השני. וכע"ז בידי משה. 428. לדבריהם לעיל ציון 387, ש"שאלה" היא קטנה, ו"בקשה" גדולה. או לדעות לעיל ציון 389, ש"שאלה" היא לעצמה ו"בקשה" על אחרים. 429. בפסוק הקודם, "מה שאלתך... ומה בקשתך". וכמו שאמרה אסתר, להלן ז, ג "לתת לי נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי". 430. ר"י חיון [וראה ברבריו לעיל ציון 398, שכאן הוסיף המלך שימלא גם את שאלתה וגם את בקשתה], אלשיך, ר"א גאליקו. וכע"ז במנות הלוי, שלום אסתר, הגר"א. אולם בלקח טוב (צהלון)

שאלתי ובקשתי, וחזרה על דברים אלו כדי שבין לבין תחשוב מה להשיב ולומר לו⁴⁴². ויש שכתב, שבתחילה רצתה לומר 'שאלתי ובקשתי כי נמכרנו אני ועמי, והתחילה לומר "שאלתי ובקשתי", ושוב חזרה בה, ואמרה דבר אחר⁴⁴³.
ויש שכתב, שרצתה לרמוז לו שרצונה לשכב עמו בלילה, כי רצתה שעל ידי זה יתפתה לדבריה לבטל את הגזירה⁴⁴⁴, ולכן אמרה "שאלתי ובקשתי" והפסיקה, כדי שיבין את הרמז מעצמו ולא תהיה תובעת בפה⁴⁴⁵.

ויש שכתב, שכך המנהג כאשר ידבר המלך עם אדם, שהאדם חוזר על דברי המלך ואחר כך משיב לו, וחוזר עליהם מפני הכבוד, להראות שהבין דברי המלך, או כדי לתת רווח ופנאי למחשבה שאימת המלך לא תבעית אותו, ולכן השיבה "שאלתי ובקשתי", ואחר כך אמרה דבריה⁴⁴¹. ויש שכתב, שאסתר מלכתחילה רצתה לבקש מהמלך ביום השני, וכעת ששאלה המלך "מה שאלתך" לא היה דבר בפיה, ולכן חזרה על דברי המלך, ואמרה "שאלתי ובקשתי", כלומר אתה המלך אומר לי שאומר את

(ח) אם מצאתי חן בעיני המלך ואם על המלך טוב לתת את שאלתי ולעשות את בקשתי יבוא המלך והמן אל המשתה אשר אעשה להם ומחר אעשה כדבר המלך

לתת את שאלתי ולעשות את בקשתי יש שפירש, אם אני מצאתי חן בעיני המלך לתת את שאלתי, היינו לעצמי, ואם על המלך טוב על אחרים, לעשות את בקשתי עליהם⁴⁵⁵, והשיבה כמו שאמר לה המלך, "מה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך... ותעש", כלומר, 'נתינה' על 'שאלה', ו'עשייה' על 'בקשה'⁴⁵⁶. ויש שהוסיפו לבאר, שביקשה שיתן המלך בעצמו את שאלתה ויעשה בעצמו את בקשתה, ולא כמו שאמר "וינתן לך" ו"ותעש", דהיינו שיינתן ויעשה על ידי אחרים⁴⁵⁷.

נחלקו המפרשים בביאור דברי אסתר. יש שפירשו, שכעת עדיין לא אמרה את שאלתה, ורק אמרה שאם המלך רוצה לעשות את שאלתה כמו שאמר, הרי שיבוא עם המן אל המשתה, ושם תעשה כדבריו ותאמר לו את שאלתה⁴⁵⁸. אולם יש שכתבו, שאמרה אסתר, ששאלתה ובקשתה הן שיבואו המלך והמן אל המשתה השני⁴⁵⁹. ויש שכתב, שבפסוק הקודם אמרה "שאלתי ובקשתי", כלומר אכן יש לי גם שאלה וגם בקשה, אמנם מה שאשאל עתה אינו אחד מהם, אלא שאלה אחרת, שאם מצאתי חן בעיני

אם מצאתי חן בעיני המלך יש שפירש, שאמרה, אם אכן מצאתי חן בעיני המלך לתת את שאלתי, יבוא מחר אל המשתה ואז אעשה כדבריו לומר לו את שאלתי⁴⁴⁶. ויש שהוסיף, שהוצרכה אסתר להקדמה ארוכה זו, מכיון שהדחייה מיום אל יום איננה דרך כבוד, והוצרכה למציאת חן נוספת⁴⁴⁷. ויש שביאר, שאמרה, בזאת אדע כי אכן תמלא את בקשתי, בזה שתבוא גם מחר אתה והמן אל המשתה⁴⁴⁸.

אולם יש שפירש, שהוא המשך לפסוק הקודם, שאמרה, שאלתי ובקשתי היא למצוא חן בעיני המלך⁴⁴⁹. ויש שפירש, שאמרה, שאלתי ובקשתי אינם דבר גדול אם אכן מצאתי חן בעיני המלך, ולכן יבוא המלך והמן אל המשתה, ואז אמצא חן בעיני לעשות את בקשתי⁴⁵⁰.

ואם על המלך טוב לעשות את דבריו⁴⁵¹. יש שפירשו, שאמרה, שגם אם מצאתי חן בעיני המלך, איני מבקשת שיעשה כבקשתי אלא אם טוב הדבר בעיניו⁴⁵², ורק אם אינו נגד רצונו יעשה כן, וכל זה מפני שהיא מבטלת את רצונה מפני רצונו⁴⁵³. וראה לעיל⁴⁵⁴ עוד בביאור הביטוי "אם על המלך טוב".

441. יוסף לקח בפירושו השני. כמו להלן ו, ח-ט, ששאל המלך את המן, "מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו", השיב המן "איש אשר המלך חפץ ביקרו" ורק אחר כך אמר "יביאו לבוש מלכות" וגו'. 442. ר"ש די אוזידא. וכע"ז בחוט של חסד. וראה בר"ש די אוזידא דוגמא נוספת לדבר. 443. שמן המור. 444. כמו שאמרו במגילה טו, א, "עד עכשיו באונס ועכשיו ברצון". וראה שו"ת מהרי"ק שורש קסז ונודע ביהודה תנינא יו"ד סי' קסא. שהיה מותר לה לעשות כן משום שהיה להצלת כלל ישראל. וכתב הנודע ביהודה שם, שעשתה כן בהוראת מרדכי ובית דינו ואולי ברוח הקודש. 445. דבר ישועה בפירושו השני. 446. עקידת יצחק. 447. מנות הלוי. 448. שלום אסתר. 449. ר"י אבן יחיאל. וראה דבר ישועה בפירושו הראשון שכתב,

שכונתה היתה שאלתי ובקשתי, אם מצאתי חן בעיני לשכב עמי הלילה, כי עיקר מציאות חן באשה לתשמיש, ע"ש עוד באריכות דבריו. וראה לעיל ציון 444. 450. שמן המור לעיל פסוק ז. 451. ר"מ חלאיו. 452. ר"א גאליקו, מנות הלוי. 453. מלבי"ם. 454. א, יט; ג, ט. 455. לקח טוב (צהלון), וכשיטתו לעיל ציון 389, ששאלה היא על עצמה ו'בקשה' על אחרים. 456. אור חדש לעיל פסוק ו. 457. שמן המור, ר"ש איגר (מוריה קיח, תשנ"ז, עמ' כז). וראה שם הטעם שביקשה באופן כזה. 458. עקידת יצחק, מלבי"ם. וכן מבואר בדעת הראשונים להלן ציון 473, המפרשים שכונתה באומרה "ומחר אעשה כדבר המלך", שאז אשאל את שאלתי. 459. אור חדש, מנות הלוי. וראה לעיל ציון 434 ואילך.